T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA 1962 KÜBA KRİZİNİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AHMET KÖSE
1118212109

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SİBEL TURAN

EDİRNE 2015

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KÖSE tarafından hazırlanan "Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin Önemi Üzerine Bir İnceleme" Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca **29.12.2015** günü saat **14.30**'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *.....kabul Edilmesine..... **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Prof. Dr. Sibel TURAN	kabul Edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Nergiz ÖZKURAL	kabul edilmesin	
Yrd.Doç. Dr. Sezin İBA GÜRSOY	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10097578
Yazar Adı / Soyadı	AHMET KÖSE
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 24245042250
Telefon	5445510650
E-Posta	ahmetkose@trakya.edu.tr
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin Önemi Üzerine Bir İnceleme
Tezin Tercümesi	An Examination of the Importance of 1962 Cuba Crisis in Turkish Foreign Policy
Konu	Uluslararası İlişkiler = International Relations ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2015
Sayfa	141
Tez Danışmanları	PROF. DR. SİBEL TURAN 24508893278
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Küba Krizi=Cuba Crisis Jüpiter Füzeleri=Jupiter Missiles ABD=the USA SSCB=USSR Dış politika=Foreign Policy
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 08.01.2019 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

08.01.2016

İmza:.....

Tezin Adı: Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin Önemi Üzerine Bir İnceleme

Hazırlayan: Ahmet KÖSE

ÖZET

"Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin Önemi Üzerine Bir İnceleme" adlı bu tezin amacı 1962 Küba Kriziyle üçüncü bir dünya savaşının başlamasına Dünyanın İki Süper gücü olan ABD ve SSCB'nin liderlerinin ağızlarından çıkacak kelimelere bağlı olması ve bu dönemde ABD ve SSCB çıkarları doğrultusunda nasıl bir siyaset izlediği ve ABD'nin çıkarları doğrultusunda müttefiki Türkiye'yi gizli pazarlık konusu yapmasının ve Türk Dış Politikasının Kriz öncesinde ve kriz döneminde nasıl etkilendiği ortaya konmasıdır. ABD ve SSCB arasında yaşanan Küba Krizinin Türk Dış Politikasına etkisi ve iki süper güç arasında gelişen olaylar sonuçlarıyla birlikte açıklamaktır. Bu konular ele alınırken oluşturulan tarih ve olay sıralaması bir bütünlük içinde yürütülerek birbirine bağlanmıştır. II. Dünya savaşının sona ermesiyle birlikte iki kutuplu dünya düzenin ortaya çıkmıştır. ABD ve SSCB'nin silahlanma yarışına başlamasıyla birlikte Soğuk Savaş döneminin başlaması ABD'nin Orta Doğuda etkinliğini arttırmak ve SSCB'yi çevrelemek politikası adı altında Truman Doktrini ve Marshall Planı adı altında Türkiye'ye yardımlar yapması ve Türkiye'nin de bu yardımlar sayesinde SSCB tehdidine karşı ABD ile yakınlaşmaya başlamıştır. Bu olaylar sonrasında ABD'nin SSCB'ye karşı Avrupa'da askeri savunma olarak 1949 yılında NATO'yu kurması ve Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya üye olması sonucu gerilen ortam ABD'nin Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa ülkelerine Orta Menzilli Füzeler yerleştirmesiyle tırmanışa geçmiştir. Buna karşılık olarak SSCB'nin ABD'nin komşusu olan Küba'ya yakınlaşmaya başlamış ve 1962 yılında Küba'ya Orta Menzilli Füzeler yerleştirmesiyle Dünya üçüncü bir savaşla karşı karşıya kalmıştır. ABD lideri J.F. Kennedy ve SSCB lideri Nikita Kruşçev'in aralarında yaptıkları gizli pazarlıklar sonrasında Türkiye'deki Jüpiter Füzelerine karşılık Küba'daki füzelerin takası ile kriz sona ermiştir. Ancak Türk Hükümeti krizin atlatılmasından kendilerini takas olarak kullanıldıklarını daha sonra anlamışlardır. Kriz sırasında ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi ve kriz sonrasında Kıbrıs Sorununda da Johnson Mektubuyla ABD'nin yine Türkiye'nin çıkarlarına aykırı hareket etmesi. Türk Hükümetinin ABD ile müttefiklik konusunda düşünmesine sebep olmuştur. Bu olaylar sonrasında tezin ana konusu olan Türk Dış Politikasında Küba Krizinde ABD'nin izlemiş olduğu politikaya karşı Türkiye'nin de bundan sonraki süreçte dış politikasının nasıl etkilendiği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küba Krizi, Jüpiter Füzeleri, ABD, SSCB, Dış Politika.

Thesis Title: An Examination of the Importance of 1962 Cuba Crisis in Turkish Foreign Policy

Prepared by: Ahmet KÖSE

ABSTRACT

This thesis statement titled "An Examination of the Importance of 1962 Cuba Crisis in Turkish Foreign Policy" aims to present that the emergence of a third world war depends on the declarations of the leaders of world's two super powers- the USA and USSR-, the policies carried out by the USA and USSR, that the USA made his ally Turkey a secret matter of negotiation, and how Turkish Foreign Policy was affected in pre-crisis and crisis period. The effect of Cuba Crisis between the USA and USSR on Turkish Foreign Policy and the incidents emerging between two super powers are examined with their results. While examining these subjects, chronology and sequencing are conducted and interconnected in harmony. Bipolar world order emerged as a result of World War II. The armament race of the USA and USSR caused the outbreak of Cold War; Truman Doctrine aimed to increase the effectiveness of the USA in Middle East and enclose USSR; and supporting Turkey under the name of Marshall Plan resulted in the convergence of Turkey to the USA against USSR thread. Afterwards, founding NATO in 1949 by the USA as a military defense in Europe against USSR, Turkey's joining to NATO in 1952 created a tense environment, which increased as a result of locating Intermediate Range Missiles in European Countries including Turkey by the USA. In return, USSR began to converge with Cuba, a neighbor of the USA, and located Intermediate Range Missiles in Cuba in 1962, therefore the world was confronted with a third world war. As a result of secret negotiations between J. F. Kennedy, the leader of the USA, and Nikita Khrushchev, the leader of USSR, the crisis was ended with the interchange between Jupiter Missiles in Turkey and the missiles in Cuba. However, Turkish Government later on realized to be used as barter for weathering the storm. The fact that the USA behaved for its own benefit during the crisis and against the benefits of Turkey with Johnson's Letter in Cyprus Issue in pre-crisis period caused Turkey to reconsider its alliance with the USA. After this issues, this thesis statement aims to present, in line with its main subject, the effect of the policy carried out by the USA in Cuba Crisis on Turkish Foreign Policy in post-crisis period.

Keywords: Cuba Crisis, Jupiter Missiles, the USA, USSR, Foreign Policy.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzenin iki süper gücü olan ABD ve SSCB arasında yaşanan soğuk savaş döneminin zirve yaptığı 1962 Küba Krizinin yaşanması ve bu kriz sonrasında uluslararası alanda yaşanan yumuşa döneminin ve bu krizden Türkiye'nin nasıl etkilendiğinin kitap, gazete, dergi ve internet kaynakları gibi çeşitli kaynaklardan yararlanarak anlatılmaya çalışılmıştır.

1962 Küba Krizi sırasında iki süper güç olan ABD ve SSCB'nin gizli pazarlıklarla Küba'da bulunan füzelere karşılık Türkiye'de bulunan Jüpiter füzelerini takas etmesi ve bu konunun en çok ilgilendiren tarafı olan Türkiye'nin fikrinin alınmaması sonrasında Türk Dış Politikasının kriz öncesi dönemle sonrası dönemde Türk hükümetinin ABD'ye olan güveni azalmıştır. Bu çalışmada Türk dış politikasının nasıl etkilendiği üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın araştırılması, açıklanması, somut hale getirilmesi sürecinde öncelikle bana ışık olan Prof. Dr. Sibel TURAN'a teşekkürlerimi sunarım. Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen aileme teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışmada kaynak toplamamda bana yardımcı olan iş arkadaşım Burcu KARATEPE'ye de teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
KISALTMALAR ..... **vi**
GİRİŞ **1**
Çalışmanın Analitik Yapısı 2
Literatürde Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizi 4
Teorik Çerçeve 6

1. KÜBA KRİZİ ÖNCESİ DÜNYADA GENEL DURUM VE TÜRKİYE **12**
1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni 14
1.1.1. İki Kutuplu Dünya Düzeni 14
1.2. Soğuk Savaş 16
1.2.1. Soğuk Savaşta Türkiye 18
1.2.1.1. Truman Doktrini (1947) 23
1.2.1.2. Marshall Planı(1948) 26
1.3. NATO'nun Kuruluşu ve Genişlemesi(1949) 29
1.3.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi 31

2. KRİZE DOĞRU **34**
2.1. Küba İhtilali 35
2.1.1. Domuzlar Körfezi Harekatı 36
2.2. Küba SSCB İlişkileri 38
2.2.1. SSCB'nin Küba'ya Füzeler Yerleştirmesi 40
2.3. ABD Küba İlişkileri 52
2.4. Gevşek İki Kutuplu Sistem 55
2.4.1. Türkiye'nin Konumu 55

3. DETANT (YUMUŞAMA) DÖNEMİ TÜRKİYE 57
3.1. U-2 Olayı 60
3.2. Türkiye'deki Jüpiter Füzelerinin Önemi 64
3.3. ABD ve SSCB Arasında Yapılan Gizli Pazarlıklar 72
3.3.1. ABD'nin Türkiye'den Küba Füze Krizinin Çözümüne Yönelik İstekleri 94
3.3.1.1. Jüpiter Füzelerinin Kaldırılması 97
3.3.1.2. Polaris Denizaltıları 101
3.4. Krizin Sona Ermesi 104

SONUÇ 106
KAYNAKÇA 111
EKLER 118

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
BM : Birleşmiş Milletler
CENTO : Merkezi Antlaşma Örgütü
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
CIA : Merkezi Haberalma Teşkilatı
CKMP : Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
ICBM : Kıtalararası Balistik Füze
IRBM : Orta Menzilli Füzeler
JFK : John Fitzgerald Kennedy
KGB : Sovyet Gizli Haber Alma Teşkilatı
MRBM : Orta Menzilli Balistik Füze
NASA : Amerika Milli Havacılık ve Uzay Dairesi
NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NSCExCom : Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi Kriz Yönetimi
OAS : Amerika Devletleri Örgütü
OMBF : Orta Menzilli Balistik Füzeler
SACEUR : Müttefikler Avrupa Yüksek Komutanı
SAM : Yerden Havaya Füze
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
VP : Varşova Paktı
YTP : Yeni Türkiye Partisi

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA 1962 KÜBA KRİZİNİN ÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde nükleer silahlanma yarışına giren iki süper güç Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) birbirlerine üstünlük kurmayı amaçlamışlardır. Soğuk Savaş olarak bilinen bu dönem kısaca, "İkinci Dünya Savaş'ından sonra, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel döneme verilen addır."[1] Dünya bu iki süper gücün etkisi altında iki kutuplu döneme geçmiştir. Soğuk savaş dönemini başlatan bu iki kutuplu dönem savaş öncesi güçlü olan Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa gibi devletler tarafından değil ABD ve SSCB liderliğinde dönemin siyaseti belirlenmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra 1960 yılların sonuna kadar devletler arasındaki diplomasi bu iki ülkenin karşıt ideolojileri sonucunda yeni bir sürece girmiş ve dünya siyaseti yeni mücadelelere sahne olmuştur. "Savaştan her bakıma yıkık çıkan Avrupa devletleri bu iki 'süper' devletin çevresinde kümeleneceklerdir. Böylece ' iki kutuplu' bir denge çıkmıştır."[2]

Bu iki kutuplu dengenin baş aktörleri ilk kez Küba'da "Ekim Füzeleri" bunalımı ile karşı karşıya gelmiştir. Gerçekten herkes, yeryüzündeki canlı doğanın geleceğinin, iki önderin ne kadar sağduyulu olursa olsunlar yanlış yapabilecek iki insanın kararına bağlı olduğunu büyük bir dehşet duygusuyla anladı. Soğuk savaş politikasının insanlığı getirdiği nokta, işte böylesine korkunç bir tehlikeyle doluydu. Bundan önce, iki "süper devlet"1948 tarihli Berlin ablukasında karşı karşıya gelmişlerdi; ancak o tarihte Sovyetler Birliği'nin elinde nükleer silah bulunmuyordu. İki devlet daha sonraki bunalımların hiçbirinde karşı karşıya gelmemişlerdi. "Dünya'yı nükleer savaşın eşiğine getiren bu krizin kökeni, ABD'nin Türkiye'ye

[1]Oral Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994),* Ankara,2007, s.224
[2] Oral Sander, a.g.e., s.202

Jüpiter isimli uzun menzilli nükleer başlık taşıyabilen füzeler yerleştirmesine dayanmaktadır."[3] "Küba bunalımının bir başka niteliği, hem soğuk savaşın doruğunu hem de 1962 sonrasında yavaş yavaş ama kararlı bir tempoda yerleşmeye başlayan 'yumuşama' olgusunun temelini oluşturmasıdır."[4]

Bu çalışmanın konusu Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin önemini ve dünyanın iki süper gücü olan ABD ve SSCB arasında yaşanan Küba krizi Türkiye'ye etkisi çalışmanın analitik yapısı bölümünde ortaya konulan soru ve hipotez doğrultusunda çözümlemektir. Yazar ABD'nin dış Politikasında çıkarları doğrultusunda yaptığı değişiklerin Türk Dış Politikasını nasıl etkilediğine olan ilgisi sonucu bu konuyu ele almıştır.

Çalışmanın Analitik Yapısı

Bu çalışma Küba krizinin Türk Dış Politikasına etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle ABD ve SSCB arasında yaşanan Küba krizinin temeline bakmak gereklidir. Bu kriz yaşanmadan öncesinde bu iki ülke arasında yaşanan olaylar nelerdir? Küba krizi öncesi durumda dünyada nasıl bir ortam vardı ve daha sonrasında nasıl bir düzen oluştu? Türkiye hangi taraftaydı? Krizin sona ermesiyle Türkiye'nin durumunda nasıl bir değişim oldu? Bu sorular çerçevesinde konu irdelenecektir. Bu soruların incelenmesiyle amaçlanan, Küba krizi yaşanmadan önce dünya düzeninde neler yaşandı, bu yaşananlar nasıl bu krize kadar geldi ve Türkiye'nin bundan nasıl etkilendiği konusunda fikir vermektir. Bu çalışmanın amacı dünya üzerinde çok geniş bir etki alanı olan Küba krizinin Türk Dış Politikası açısından incelenmesidir. İki süper güç olan ABD ve SSCB'yi nükleer savaşın eşiğine getiren bu olay tabi ki bütün dünyayı ilgilendirmektedir. Ancak bu çalışmada Türkiye'nin konumu üzerinde durulacaktır.

Türkiye soğuk savaş döneminde SSCB tehdidine karşı ABD ile yakınlaşmıştır. ABD batılı ülkelere ve Türkiye'ye ikinci dünya savaşı sırasında stratejik önemini

[3] "22 Ekim 1962: Küba Füze Krizi, dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirdi", 2012, *http://www.marksist.org/tarihte-bugun/8653-22-ekim-1962-kuba-fuze-krizi-dunyayi-n...* , (erişim tarihi:22.11.2013)
[4] Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994*), s.322

bildiği bölgeye Marshall yardımlarında bulunmuş, böylece SSCB tehdidine karşı bölgeyi korumaya çalışmıştır. "ABD ve SSCB arasındaki Soğuk Savaş'ın giderek ısındığı 1950'li yıllarda her iki ülke de etki alanları içerisindeki coğrafyalarda kendi ideolojileri doğrultusunda askeri, ekonomik ve siyasal birlikler oluşturmuş ve dünya çift kutuplu bir hale gelmiştir."[5] "İki kutuplu sistem de güç dengesi, beş ya da daha fazla devletin aralarında oluşturdukları sürekli değişen ittifaklarla değil, iki blok'un, özellikle de bunların liderleri olan ülkelerin, ulusal etki kapasitelerini, güçlerini arttırmaları yolu ile gerçekleşmektedir". [6] "Eisenhower yönetimi, 1957 yılında Sovyetlerin ilk yapma uydusu Suputnik'i uzaya fırlatmak ve kıtalar arası füzelere sahip olmak suretiyle (ICBM) kaydettikleri teknolojik ilerlemeleri dengelemek üzere Avrupa'ya orta menzilli füzeler (Jüpiter ve Thor) konuşlandırmaya karar verdi."[7] Türkiye, İtalya, İngiltere gibi NATO ülkeleri ABD'nin bu kararına karşı çıkmayıp olumlu karşılamışlardır. Bu doğrultuda İtalya ve Türkiye'ye 45 adet Jüpiter füzesi İngiltere'ye ise 60 adet Thor füzesi yerleştirilecekti. Türkiye ile ABD arasında 15 adet Jüpiter füzesinin Türkiye'ye yerleşmesine dair anlaşmayı Ekim 1959'da imzaladı. Bu füzeler ABD ve SSCB arasında yaşanan Küba Krizi döneminde SSCB tarafından alevlendirilerek sıkça gündeme getirilecektir. Bunun yanı sıra U-2 olayının yaşanması, Doğu-Batı ilişkileri açısından değil aynı zamanda Türkiye açısından da önemli sonuçlar doğurmuş bir soğuk savaş olayıdır. ABD'nin bazı NATO ülkeleri ve bu arada Türkiye'deki üstlerinden kalkan uçakların faaliyetleri sorunu, 1960 yılının Mayıs ayında Sovyet toprakları üzerinde bir Amerikan U-2 haber alma uçağının düşürülmesi üzerine alevlenmiş ve Sovyet-Amerikan ilişkilerinde önemli bir bunalıma yol açarak, soğuk savaşı şiddetlendirmiştir.

Bu çalışmada yukarıda anlatılan olaylar çerçevesinde Küba krizinde Türkiye'nin ne tür etkisi olduğu ve nasıl bu krizden etkilendiği sorusu araştırılacaktır. Bu soruyla bağlantılı olarak bu çalışmanın hipotezi şu şekildedir : "Küba krizinde Türkiye'nin önemi iki ülke arasındaki çıkarlara göre değişmektedir." ABD'nin

---

[5] Ozan Örmeci, "Küba Füze Krizi",2010, http://ydemokrat.blogspot.com/2010/01/kuba-fuze-krizi.html , (erişim tarihi:15.11.2012),s.1

[6] Faruk Sönmezoğlu, *Uluslar arası İlişkilere Giriş*, İstanbul, Der Yayınları, 2005,s.37

[7] Ayşegül Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", *http:// dergiler. ankara.edu.tr./dergiler/42/480/5596.pdf.* , (erişim tarihi: 17.12.2012) , s.648

SSCB'yi çevreleme politikasında Türkiye Stratejik önem taşımaktayken, SSCB'nin Küba'ya nükleer füzeler yerleştirerek ABD'ye karşı tehlike oluşturması durumunda, ABD kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye'den vazgeçebileceğini Jüpiter füzelerini Türkiye'den sökerek göstermiştir.

Bu sorunun ele alınmasının siyaset bilimi açısından önemi devletlerin yaşanan sorunlar karşısında çıkarlarına göre nasıl bir dış politika izlediklerini ortaya koyabilmesidir. Çalışmanın hipotezinin çözümlenmesi için aşağıda açıklanan yol haritası izlenecektir:

Birinci bölümde, ABD ve SSCB arasında yaşanan bu büyük kriz öncesinde dünyada ki genel durumu ve Türkiye'nin durumu incelenecektir.

İkinci bölümde Küba krizine giden yolda Küba'nın krizde ki rolüne, Küba-SSCB ilişkileri, Küba krizinde Türkiye'nin rolü ve krizin çözümüne yönelik aşamaları ve krizin sona ermesi üzerinde durulacaktır.

Üçüncü bölümde Küba Krizi'nin Türkiye'deki sonuçlarına, ABD ve SSCB ile olan ilişkilere, Türkiye'nin ulusal savunma yönündeki sonuçlarına ve Krizin Türk Basınında nasıl ele alındığına değinilecektir. Son bölümde ise çalışmanın giriş bölümünde ortaya atılan sorunun konu bütününde tekrar ele alınarak sonuç olarak Türk Dış Politikasının krizden nasıl etkilendiği tartışılacaktır.

Literatürde Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizi

ABD'nin Küba topraklarına Sovyetler Birliği'nce orta menzilli nükleer başlık taşıyan füzeler yerleştirdiğini saptamasıyla Ekim 1962'de patlak veren Küba krizi tarafları ilk kez nükleer savaşın eşiğine getirdi. Küba krizi üzerine birçok bilimsel eser bulunmaktadır. Küba krizi her ne kadar ABD ile SSCB arasındaki bir krizmiş gibi görünse de aslında tüm dünyayı ilgilendiren bir konudur. Küba krizi üzerine bir çok makale ve tez bulunmaktadır. Ancak Küba krizinin Türk Dış Politikasına etkileri üzerine pek fazla eser bulunmamaktadır. Bu nedenle de bu konunun bu yönüne dönemin gazete arşivlerinden yararlanılacaktır. Bu araştırma metodu yeterli arşivi bulunduran kütüphanelerden elde edilerek bu eserde birincil kaynak olarak

kullanılacaktır. Çalışmada Küba krizinin Türkiye'yi nasıl etkilediği kriz öncesi ve sonrası dış politikasında nasıl bir değişim yaşandığı üzerine durulacaktır.

Ekim 1962'de gerçekleşen Küba krizinin nasıl patlak verdiğini ve sebeplerini anlayabilmek için kriz öncesine genel bir bakış olarak Faruk Sönmezoğlu'nun 'Uluslar arası İlişkilere Giriş' adlı kitabında anlatılan İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan soğuk savaş dönemi ve Oral Sander'in 'Siyasi Tarih (1918-1994)' adlı kitabından kriz öncesi olaylar ve krizin temel sebepleri hakkında bilgi edinmek için yararlanılmıştır. Çalışmanın temel konusu olan Türk Dış Politikasında 1962 Küba Krizinin önemi üzerine ilgili bilgileri ise Faruk Sönmezoğlu'nun 'II. Dünya Savaş'ından Günümüze Türk Dış Politikası', Oral Sander'in 'Türk Amerikan İlişkileri(1947-1964)', Turan Yavuz'un 'Satılık Müttefik (Gizli Belgeler Işında 1962 Küba Krizi ve Türkiye)', A. Öner Pehlivanoğlu'nun 'Küba Krizi ve Nükleer Savaş Eşiğinde Türkiye', Fahir Armaoğlu'nun 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1995) adlı kitapları, Ayşegül Sever'in 'Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye' adlı makalesi ve krizin sonuçlanması bölümünde de Nasuh Uslu'nun Türk Amerikan İlişkileri adlı kitabı çalışmanın temel kaynaklarıdır. Ayrıca internet kaynaklı makaleler ve yazılardan da konunun derinlemesine incelenmesi açısından yararlanılmıştır. Bu çalışmada yabancı isimler farklı kaynaklarda farklı farklı şekilde yazıldığından bu farklılıkları gidermek ve parçanın bir bütünlük sağlaması için SSCB Başkanı ve Küba'nın liderinin isimleri Nikita Kruşçev ve Fidel Castro olarak yazılmıştır. Bu çalışmanın yazarının yabancı dil bilmemesi nedeni ile Küba krizinin en önemli iki aktörü olan ABD ve SSCB'nin kendi dillerinde yazılmış olan İngilizce ve Rusça kaynaklardan yararlanılamamıştır. Bu da yazarı kaynak olarak kısıtlamaktadır.

Ernest R.May ve Philp Z.Zelikow'un yazdığı ve Mehmet Harmancı'nın çevirisini yaptığı 'Kennedy Tutanakları ve Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar' adlı kitapta bu çalışmanın soğuk savaş döneminde Türkiye'nin misyonu, konumu ve diğer devletler ile ilişkisinin ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin hangi konumda ne gibi oyunlara alet edildiğini ve bunlardan ne sonuçlar çıkarılması hakkında bilgiler sunmaktadır. Sonuç itibariyle ABD Berlin'i Rusya'ya vermek istememekte ve gündemde olmayan, herhangi bir süreçte adı geçmeyen Türkiye'deki füzeler pazarlık konusu yapılıp Türkiye'den çok kolay vazgeçilebilmektedir. Bu

kitapla bir devlet yönetiminde bir sorun karşısında nasıl davranılması gerektiği ve kimlere ne görevler düştüğü çok ince ayrıntılarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Rusya'nın bir kumara başlayıp bunun sonunda nasıl oyunu kaybettiği ve soğuk savaşın hangi boyutlara uluşabileceği, dünya için ne gibi tehditler oluşturabileceği hakkında bu kitaptan yararlanılmıştır. Dünyanın iki kutuplu olduğu, bu kutuplar arasında Türkiye'nin hangi kutuptan nasıl etkilendiği hangisinin çekimine kapıldığı ve bu düzende neleri üstlendiği, nelere alet edildiği, hiç fikri sorulmadan kullanıldığı ele alınmıştır. Bu çalışma krizin genel gidişatı değil, ancak Jüpiter füzelerinin krizin gelişimi ve çözümündeki yeri önce uluslar arası açıdan genel bir çerçevede daha sonra da ulusal düzeyde Türkiye açısından öznel bir biçimde iki düzeyli bir analize konu olacaktır.

Teorik Çerçeve

Bu çalışmada Türkiye'nin Küba krizinden nasıl etkilendiği üzerine ağırlık verilmiştir. Bu düşünceye bağlı olarak Küba krizine genel bir bakışın ardından, özele inerek Türk Dış Politikası üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

İkinci Dünya Savaşı sonrası girilen soğuk savaş döneminde iki kutuplu sistemdeki güç dengesi olgusunun evrimi açısından nükleer silahlara ilişkin gelişmeler büyük önem taşımıştır. Soğuk Savaş döneminin ilk zamanlarında ABD nükleer silah bakımından Sovyetlere karşı üstünlüğünü Atom bombasına sahip olmakla sağlamış ve bu alanda tek güç durumundaydı. Fakat 1949 yılında Sovyetlerin ilk atom bombası denemesi ile ABD'nin üstünlüğü sona ermiştir. Bu gelişme üzerine üstünlüğü kaybeden ABD 1952 yılında atom bombasından çok daha yüksek oranla tahrip etme gücüne sahip olan hidrojen bombasını üretmesi Sovyetlere karşıt tekrar ezici üstünlüğe sahip olmuştur. Bunun üzerine 1953'te Sovyetler Birliği nükleer silah teknolojisini geliştirerek hidrojen bombasına sahip olmasıyla silah konusundaki güçler yeniden eşitlenmiştir. "İkinci dönem olan 1954 -1957 yılları arasında da, ABD'nin stratejik nükleer üstünlüğünden söz etmek mümkündür. Henüz uzun menzilli gönderme araçlarının var olmadığı bu dönemde, çevreleme siyaseti ile Sovyetler Birliği'nin etrafında bu ülkeyi vurabilecek kısa ve orta menzilli füzeler yerleştirme imkanına sahip olan ABD, kendisine yönelik bu imkandan yoksun olan Sovyetler Birliği

karşısında stratejik bir nükleer üstünlüğe sahipti."[8] Bu iki süper güç arasındaki silah mücadelesini SSCB'nin 1957 yılında Sputnik adlı uzay gemisini uzaya fırlatması Amerika'yı uzun menzilli silahlarla vurabilecek bir güce sahip olduğunu göstermekle ABD'nin üstünlüğünü sona erdirmiştir.

Bunun üzerine ABD'de Eisenhower yönetimi bu üstünlüğü sona erdirmek için Avrupa'ya orta menzilli (IRBM) füzeleri olan Jüpiter ve Thor füzeleri konuşlandırmaya karar verdi. ABD'nin bu kararını üç NATO ülkesi İngiltere, İtalya ve Türkiye olumlu karşıladı. ABD başkanı Eisenhower'ın da katıldığı 16-19 Aralık 1957'deki NATO Paris zirvesinde orta menzilli füzelerin Avrupa'ya konuşlandırılması gündeme getirildi. Füzeler konuşlandırıldığı ülkeyi SSCB tarafından hedef haline getireceğinden ve komutasının kimde olacağı konusunda tereddütleri bulunan ülkeler bu duruma olumsuz bakıyordu. Diğer devletler SSCB ile böyle bir durum yüzünden karşı karşıya gelmeyi göze alamadılar. İtalya füzeler konusunda yavaş davrandığı için ABD'den baskı görürken, Türkiye bir an önce füzelerin yerleştirilmesi için ABD'ye baskı yapıyordu. Adnan Menderes hükümeti, bu füzelerin konuşlandırılmasıyla ABD ile olan ilişkilerinin daha da sağlamlaşacağına ve IRBM'lerin Türkiye'nin güvenliğini sağlayacağına inanıyorlardı. Bu olumlu hava 1960 darbesiyle gelen askeri yönetim ve daha sonrasındaki İsmet İnönü liderliğindeki koalisyon hükümetinde de devam etti. Füzelerin yerleştirilmesinde Washington bürokrasisinde ve teknik sorunlarda gecikmeler olurken, Türkiye tarafından hiçbir sorun yaşanmadan hızla hareket ediliyordu. 28 Ekim 1959'da Türkiye-ABD füzelerin konuşlandırılması konusunda anlaşmaya vardı ve 15 adet orta menzilli Jüpiter füzesinin İzmir-Çiğli'ye yerleştirilmesi kabul edildi. Daha sonraları ABD, SSCB'nin tepkisini çekmemek amacıyla füzelerin kaldırılması için Türk hükümetiyle görüşmelerde bulundu ancak olumsuz cevap aldı. Türk hükümeti hem içerden olumsuz tepki alacağını hem de dışarıya karşı kendisinin savunmasız kalacağını düşündüğü için bu teklifi kabul etmedi.

Küba krizini tetikleyen bir başka önemli olay U-2 olayıydı. "U-2 olayı, yalnız Doğu-Batı ilişkileri açısından değil aynı zamanda Türkiye açısından da önemli

[8] Sönmezoğlu, *Uluslar arası İlişkilere Giriş*, s.38-39

sonuçlar doğurmuş bir soğuk savaş olayıdır. ABD'nin bazı NATO ülkeleri ve bu arada Türkiye'deki üslerinden kalkan uçaklarının faaliyetleri sorunu, 1960 yılının Mayıs ayında Sovyet toprakları üzerinde bir Amerikan U-2 haber alma uçağının düşürülmesi üzerine alevlenmiş ve Sovyet-Amerikan ilişkilerinde önemli bir bunalıma yol açarak, soğuk savaşı şiddetlendirmiştir."[9]

ABD'nin, nükleer silahlanma yarışındaki üstünlüğünü sonlandıran SSCB'ye karşı güvensizliğinin iyice artmaya başlamasıyla SSCB'yi U-2 uçaklarıyla gözlemleyerek sürpriz bir saldırı olmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır. "İşte bu nedenlerle özellikle 1957 yılından sonra, ABD'nin yürüttüğü haber alma faaliyetleri hız kazanmış ve Sovyet topraklarının ayrıntılı ve dakik haritalarının çıkarılmasına başlanmıştır. Bunun sonucu olarak hava fotoğrafçılığı, Sovyet askeri faaliyetlerinin gözlenip dinlenmesi (birinci uçak, ikincisi radarla) ABD'nin stratejik planlarında büyük bir önem kazanmıştır".[10] "Dünya, U-2 olayını 3 Mayıs 1960'ta Kruşçev'in Sovyet hava alanında bir Amerikan casus uçağının 1 Mayıs tarihinde düşürüldüğünü açıklamasıyla öğrendi."[11] ABD tarafından yapılan açıklamaya göre U-2 uçağının casusluk amacıyla Sovyetlere gönderilmediğini sadece meteorolojik amaçlı incelemeler yapmakla görevlendirilmiş bir uçak olduğunu belirtmiştir. Ancak Kruşçev tarafından 5 Kasım 1960 tarihinde verdiği demeçte Sovyetlere karşı yapılan bu düşmanca saldırının Sovyetlerin milli varlığını ve bağımsızlığını baltalamaya yönelik olduğun belirtmiş ve bu casus uçakların kalkışına izin veren devletlerinde bu olayda sorumlu olduğunu düşündüklerini ve gerekirse bu uçakların kalktığı üslerin güdümlü füzelerle vurulabileceğini açıklamıştır. Bu açıklama Amerika uçaklarının askeri üs olarak kullanıldığı Türkiye topraklarını da açıkça tehdit eder nitelikteydi. ABD'nin uçağın meteoroloji uçağı olduğu savunmasının üzerine "Moskova yönetimi düşürülen U-2 uçağının pilotunun canlı olarak ele geçirildiğini açıklaması üzerine ABD uçağın Sovyetler Birliği hakkında bilgi toplama ve haber alma uçağı olduğunu kabullenmek zorunda kaldı."[12]

---

[9] Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994)* , s.318
[10] Sander, a.g.e., s.319
[11] Sander, a.g.e., s.320
[12] Sander, a.g.e., s.320

Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi ve U-2 olayının yaşanması bu olaylarda Türkiye ve ABD'nin işbirliği içinde olması sonucu Türkiye artık olası bir Sovyetler Birliği tehdidiyle karşı karşıyaydı. Sovyetler Birliği giderek artan ABD'nin çevreleme politikasına karşılık olarak ABD'yi kendi silahıyla vurmayı amaçlıyor ve ABD'ye yakın olan bölgelerden biri olan Küba'ya füzeler yerleştirmeyi planlıyordu.

Küba'da 1959 yılında Amerika yanlısı Batista yönetimini Fidel Castro tarafından devrilmesi ve Sosyalist bir yönetimin kurulması sonucu ABD Küba'yı denizden abluka altına almış ve ABD Küba'daki Sosyalist yönetimi devirmek amacıyla Latin Amerika ülkeleriyle birlikte hareket ederek Castro'ya karşı Domuzlar Körfezi çıkarmasını gerçekleştirmiştir. Fakat ABD'nin bu çıkarmada başarısız olması Sovyet Rusya'nın Küba ile yakınlaşmasını sağlamıştır. Fidel Castro Sovyet Rusya'nın Küba'nın toprak bütünlüğünü sağlama vaadi karşılığında Küba füzeler yerleştirilmesine izin vermiştir. "Bu adım Sovyetler Birliği için ABD'nin Türkiye'ye yerleştirdiği Jüpiter füzelerine karşı bir cevap olacaktı. Aynı dönemde, Türkiye'den kalktığı belirlenen bir U-2 tipi Amerikan casus uçağının Sovyetler tarafından düşürülmesiyle ABD ve SSCB ilişkileri iyice gerildi."[13] "Füzelerin yerleştirilme amacı ne olursa olsun, Küba ile Sovyetler Birliği arasında gelişen bu ilişkiler, ABD'yi ister ortak ister tek taraflı bir müdahaleye doğru itmeye başladı. Başkan Kennedy 1962 Ekim ayının başında verdiği bir demeçte, şu olasılıklar gerçekleşirse Küba'ya müdahale edeceğini açıkladı: Küba'daki Amerikan Guantanamo üssü, Panama Kanalı, öteki Latin Amerika ülkeleri ya da kıtada ki Amerikalıların hayatları tehdit altına girerse, Cape Canaverd Füze deneme istasyonuna müdahale edilirse ya da Sovyetler Birliği Küba'da saldırgan üsler kurarsa, ABD Küba'ya müdahale edecekti."[14]

"ABD istihbaratı Küba'ya Sovyetler tarafından füze yerleştirildiğini, ancak ateşleme sistemlerinin henüz ülkeye varmadığını öğrenmişti. 22 Ekim 1962 günü Sovyetler Birliğin'den bu parçaları taşıyan gemilerin yola çıktığı öğrenilince durum ABD Başkanı J. F. Kennedy'e iletildi. Kennedy televizyon aracılığıyla gemilerin geri

[13] Rus Deniz Subayı, 3.Dünya Savaşını Engellemiş, *http://static.haberrus.com/headline/2012/09/26/rus-deniz-subayi-3-dunya-savaşini-engellemis.html* ,(erişim tarihi :15.12.2012), s.1
[14] Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994)* , s.324-325

gönderilmesini talep etti. Ancak Sovyet lideri Nikita Kruşçev bu talebi dikkate almadı. Füze malzemelerini taşıyan Sovyet gemileri Küba'ya doğru yaklaşırken, Başkan Kennedy, Küba'nın denizden abluka altına alınmasını ve ülkeye girmeye çalışan gemilerin batırılması emrini verdi."[15] "Sovyet gemileri abluka bölgesine yaklaştıkça bunalım keskinleşiyordu. Kruşçev ilk tepki olarak gemilerin durması için emir vermeyeceğini, çünkü bunların savunma silahları taşımakta olduğunu açıkladı. Ablukaya karşı bu ilk Sovyet tepkisi bunalımı daha da arttırıcı nitelik oldu."[16]

Kruşçev ABD başkan Kennedy'e Küba Krizi nedeniyle 1962'de gönderdiği mektupta SSCB'nin Küba'daki füzeleri sökmesinin ABD'nin Türkiye'ye benzer nitelikte yerleştirdiği Jüpiter füzelerinin sökülmesine bağlı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sovyet Rusya'nın Türkiye'nin toprak bütünlüğünü, bağımsızlığını savunacağını ve Türkiye'nin iç işlerine karışmayacağını taahhüt ettiğini ABD'nin de aynı davranışları Küba için göstermesini istemiştir. "Başkan Kennedy'se, aynı tarihli mektubunda, Küba'daki füzeler söküldüğü takdirde, ABD'nin uygulamakta olduğu ablukaya son vereceğini ve Küba'yı işgal etmeyeceği güvencesini verebileceğini belirtmiş, ancak Türkiye'deki füzeler konusunda kesin bir güvence vermekten kaçınarak "dünya gerginliklerinin yumuşaması, mektubunuzda belirttiğiniz öteki silahlarla ilgili olarak daha geniş bir düzenlemeye gidebilmenize olanak sağlayabilir" demiştir."[17]Böylece yapılan görüşmeler ile yumuşama konusunda adımlar atılmaya başlamıştır. Ancak Türkiye açısından gerekli güvence ifadelerine varılamaması durumu tam anlamıyla bu sürecin içine çekememiştir.

ABD ve SSCB'nin girdiği nükleer silahlanma rekabeti sonucu patlak veren Küba krizinin tüm dünyayı ilgilendiren bir nükleer savaşa dönüşmesi iki ülke arasındaki gizli pazarlıklar ile sona ermiştir. İki ülke arasındaki bu mektup diplomasisi devam ederken, iletişimin ve yanlış anlamaların önüne geçebilmek için "hotline" denilen bildiğimiz kırmızı telefon diplomasisi de devreye girmişti. Bu şekilde kararlar daha net ve çabuk karşılıklı olarak iletilebiliyordu. ABD dünyadaki itibarını

[15] Rus Deniz Subayı, 3.Dünya Savaşını Engellemiş, *http://static.haberrus.com/headline/2012/09/26/rus-deniz-subayi-3-dunya-savaşini-engellemis.html* , (erişim tarihi :15.12.2012), s.1
[16] Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994),* s. 325
[17] Sander, a.g.e., s.325-326

zedelememek için bu pazarlıkları gizli tutmuş ve Türkiye bundan habersiz kalmıştır. Bu çalışmada krizin genel sonuçlarından çok Türkiye üzerindeki etkileri araştırılacaktır. Olabildiğince gizli yürütülen anlaşmalar sonucunda konuşlandırılan Jüpiterlerin kaldırılması konusunun ABD tarafından gündeme getirilmesi Türkiye'yi endişelendirmiştir. 1962 yılında NATO Dışişleri ve Savunma Bakanları toplantısında Jüpiterlerin teknik açıdan çok iyi olmadıklarını dile getiren ABD yetkilileri, bunların kaldırılmasını bizzat kendileri Türk bakanlara bildirmişlerdir. ABD Jüpiterlerin sökülmesi konusunda endişeli olan Türk hükümetinin endişelerini azaltmak için F-104 G uçakları ve konvansiyonel silahlar göndererek Polarisler birlikte Türkiye'nin güvenliğinin sağlanacağının teminatını verdi. Bu teminatın ardından Nisan 1963'de ABD Jüpiterlerin sökülmesine başladı. "Kısa dönemde gizli SSCB-ABD pazarlığından haberdar olunmadığından Ankara haberden pek hoşlanmasa dahi, Jüpiterlerin sökülmesi ABD, Türkiye ilişkilerinde hemen ani bir krize yol açmadı. Ancak zaman içerisinde füze pazarlığı birkaç yıl öncesinde yaşanan U-2 olayı ve özellikle sonrasındaki 1964 Johnson mektubu ile birlikte bir bütün olarak düşünüldüğünde, Türkiye, ABD müttefik ilişkisinin ciddi olarak sorgulanmasında önemli bir eşiğe tekabül etti. Türkiye'de müttefikliğin 1950'lerde olduğu gibi algılanması gerektiği, karşılıklı güvenilirlik noktasında ciddi sıkıntılar olabileceği konusu hem yönetici elit hem de kamuoyu nezdinde füze bunalımı vesilesiyle gündeme geldi. Buna bağlı olarak da Üçüncü Dünya ülkeleri, Doğu Blok'una ve İslam Dünyasına yeni açılımları öngören "çok yönlü" bir dış politika anlayışının 1960'larda ve sonrasında 1970'lerde Türk dış politikasında ivme kazanmasında Küba krizi önemli bir referans noktası olacaktı."[18] Türkiye açısından Küba Krizi uluslararası ortamda adından söz ettiren bir konumla gündeme gelmiş ancak bir tehdit unsuru olma sebebiyle yer yer gerginlik içinde kalmıştır.

Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmanın merkezinde Küba krizinin Türk dış politikasında nasıl etki yaptığı irdelenecektir. Bu bakış açısıyla Küba krizi öncesi ve sonrası ABD'nin tutumu Türk dış politikasını nasıl etkilemiştir? Türkiye kriz sonrası SSCB ile ilişkilerini nasıl devam ettirmiştir? Sorularının cevabı aranacaktır.

[18] Haydar Çakmak(Ed.) , *Türk Dış Politikası (1919-2012*), Ankara, Barış Platin Kitap,2012,s.664

1. KÜBA FÜZE KRİZİ ÖNCESİ DÜNYADA GENEL DURUM VE TÜRKİYE

Küba Füze krizinin temelleri II. Dünya Savaşı sonrası iki süper gücün birbirleriyle girdikleri silahlanma yarışına dayanır. Küba Füze Krizi bu yarışın en doruk noktasına ulaştığı ve nükleer güce sahip iki liderin kararına göre tüm dünyayı ilgilendirecek bir felakettin yaşanmasına sebep olabilirdi.

Çok kutupluluğun getirdiği gidişata göre yeni dünya düzeni adıyla anılacak olan sancılı sürece iki büyük güç dışındakiler hazırlıksız yakalanacaktır. "II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle uluslararası siyasal sistem ciddi bir yapısal değişime uğramıştır. Savaş sonrasında ortaya çıkan iki süper gücün liderliğinde iki rakip bloğun oluşması ve bunlar arasındaki ilişkilerin de Soğuk Savaş biçiminde cereyan etmesi, yeni uluslararası sistemin en belirleyici özelliği olmuştur."[19] Soğuk savaşın getirdiği gerginliğin tüm çevre ülkeleri etkilemesi ve gerek nükleer gerek balistik füzeler bağlamında bir tehdit unsuru oluşturması uluslararası sistemin dengelerini altüst ederken Türkiye'nin bu konunun başat rollerinden birine sahip olması ayrı bir önem arz etmektedir.

"1947 yılı başlarına kadar, Almanya'nın geleceği konusunda; İran, Türkiye ve Yunan İç Savaşı sorunlarında; Doğu ve Batı Avrupa ülkelerindeki hükümlerin oluşumunda Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında nispeten örtük bir biçimde ortaya başlamış olan kutuplaşma, esas olarak bu yılın 12 Martı'nda Truman Doktrini'nin ilanı ile ortaya çıkmıştır. Truman Doktrini'nin anlamı, savaş sonrasında Eski Dünya'daki güç değesinde Sovyetler Birliği'nin rakipsiz kalması üzerine bu boşluğun ABD tarafından doldurulacağının ilanı olmasıydı. Ardından gelişen olaylarla birlikte bu kutuplaşma ve kutupların etrafında blokların ortaya çıkması süreci daha da hızlanmıştır. Yaklaşık on beş yıl devam eden sıkı iki kutuplu sistem/Soğuk Savaş döneminin ardından, tarafları bir nükleer savaşın eşiğine getiren Küba Krizi sonrasında bloklar arası ilişkilerde belirli bir yumuşama başlamış, sistem

[19] Faruk Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları,2006,s.15

nispeten gevşemiştir."[20] Nükleer konusunun daha önce bu denli gündeme gelmemesi dolayısıyla ülkeler arası oluşan gergin ortam yerini yumuşamaya bırakana dek adı geçen geçmeyen tüm ülkelerin nabızlarını yükseltmiş ancak süreç sonucunda bahsi geçen füzelerin sadece konuşlandırıldıkları yerde kalarak herhangi bir felakete yol açmamış olması dünya düzenini normal seyrine döndürmüştür.

"Soğuk Savaş yılları Doğu Bloğu ülkeleri ile Batı ittifakı (NATO) arasında 1946'dan 1991'e kadar devam etmiş olan uluslararası siyasi ve askeri gerginliktir."[21] Bu dönemde dünya, iki bloku oluşturan ABD ve SSCB'nin liderliğini yürüttüğü Doğu ve Batı olarak karşılıklı yarış içerisine girmiştir. "ABD ve Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Doğu ve Batı bloklarının mücadelesine sahne olmuştur. Her iki blok lideri olan ülkeler bu dönemde, askeri ve psikolojik yönden birbirlerini sürekli olarak test etmişler ve elde ettikleri yeni bulgular neticesinde gerek kendilerinin gerekse de müttefiklerinin savunma sistemlerini koruma ve güçlendirmeye yönelik tedbirler almışlar ve bu yönde çeşitli yatırım yapmışlardır."[22] Böylece bu gidişat süratli bir silahlanma yarışına sebep olmuş, füzelerin gündeme gelmesi ile de hava sahalarında da yarış ortamı oluşturulmuş, rekabet hat safhaya tırmandırılmıştır.

Türkiye açısından bakıldığında II. Dünya Savaşı'nın hemen akabinde dış politika konusunda en büyük açık duyulan yalnızlıktır. Savaş sürecinde Batılı ekiplerin ABD çevresinde Birleşmiş Milletler topluluğu olarak bağlantılı şekilde hareket etmeleri savaş sonrasında da devam ettirmeleri adına çaba sarf edilmiştir. Bu çabalar sonucu yapılan işbirliğine SSCB'nin de katılması kendisi tarafından oluşturulan tehdit unsurları ile Türkiye tarafına doğru genişleme girişimleri karşısında Türkiye'nin destek arayışına engel teşkil etmiştir. "Savaş'ın son anında Mihver devletlerine savaş ilan etmesi ile asli üyeleri arasına girmeyi bir hak olarak kazandığı Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulması amacıyla 25 Nisan 1945'de toplanan San Francisco Konferansında, Türkiye, bu yalnızlığını belirli bir biçimde hissetmiştir. Kurulacak

---

[20] Sönmezoğlu, *II.Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.16

[21] Özlem Gümüş, "Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni", 2013, *http://akademikperspektif.com/2013/11/07/soguk-savas-sonrasi-yeni-dunya-duzeni/*, (erişim tarihi:21.11.2014)

[22] Nurettin Gülmez, Bülent Tahancı, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi",2014,*httpweb.deu.edu.trataturkilkeleriaiuploaded-_filesfileDergi_28_yeni09_nurettin_bulent.pdf*, (erişim tarihi:14.11.2014)

teşkilat esas olarak savaşı kazanan devletlerin bir teşkilatı olduğu ve savaş sonu dünyasını bu devletlerin istek ve çıkarlarına göre yürüteceği için, savaş sırasında çatışmaya katılmaktan dikkatle kaçınan Türkiye, şimdi bu çekimserliğinin olumsuz etkilerini görmekten ciddi olarak endişe duymuştur."[23]

1.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dünya Düzeni

"18. ve 19. Yüzyıl uluslararası sistemini, Avrupa merkezli klasik güç dengesi oluşturmuştur. 20. Yüzyılın ilk yarısında meydana gelen ve dünya tarihinin en yıkıcı ve en ölümcül savaşları olan I. Dünya Savaşı (1914-1918) ve II. Dünya Savaşı (1939-1945); bir yandan uluslararası sistemde bir 'geçiş dönemi'nin yaşanmasına yol açarken, diğer yandan da Avrupa dışı bir güç olan Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) uluslararası sistemde etken konuma gelmesine neden olmuştur."[24]

"İkinci Dünya Savaşı sonu dünyası; hem Avrupa açısından, hem de uluslararası sistem açısından çok büyük değişikliklere tanık oldu.

Batı dünyasında, Birinci Savaş sonunda kendi içinde Demokrasiler ve Faşistler diye bölünen ve SSCB ile ABD gibi rakipleri ortaya çıkmaya başlayan Avrupa, bu savaş sonunda başatlığın tamamen yitirdi ve bir dünya sistemi olmaktan çıkarak bir dünya alt sistemine indirgendi."[25]

1.1.1. İki Kutuplu Dünya Düzeni

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki kutuplu dünya düzenin ortaya çıkmasında; ABD'nin ve SSCB'nin ekonomik ve demokrasi anlayışlarındaki farklılıklar ile kendi sistemlerini dünyaya egemen kılma hedefleri temel etkenlerdir. ABD ekonomik alanda

---

[23] Mehmet Gönlübol, ve diğerleri, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, 9.Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996, s.191

[24] Bilgehan Emeklier, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi",2010, *http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.VUpof*vntmko, (erişim tarihi: 06.05.2015)

[25] Oran Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler*, Yorumlar Cilt I: 1919-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, S.480

Kapitalist bir yapıdayken SSCB ise Sosyalist bir anlayış benimsemekteydi. "Bu iki devlet etrafından kümelenme her iki devletin kendi dünya görüşü çerçevesinde yapılandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durum iki ülke arasında kıyasıya bir mücadelenin de başlangıcını oluşturmuştur. ABD ve SSCB arasında başlayan bu mücadele 'Soğuk Savaş' dönemi olarak tarihteki yerini almıştır. Yeni İnşa edilen yeni dünya düzeninin sacayaklarından biri ekonomi, ikincisi askeri, üçüncüsünü siyasi yapılanma ve propaganda oluşturmuştur."[26]

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan iki kutuplu denge düzeni ilk defa karşılaşılan bir durum değildir. "On sekizinci yüzyılda İngiltere ve Fransa, 1890 ile 1914 yılları arasında Üçlü İttifak ile Üçlü İtilaf ve 1945 ile 1990 arasında ABD ile Sovyetler Birliği arasında olagelmiştir. Tarih boyunca iki kutuplu denge, iki güçlü devlet ve bu devletler çevresinde kümelenen küçük devletleri gerektirmiştir."[27]

"Avrupa'nın bir güç merkezi olarak dünya politika sahnesinden çekilmesinden sonra, dünya en az yirmi yıl kesin çizgileriyle ABD ve Sovyetler Birliği'nin çevresinde 'İki kutuplu' bir nitelik kazandı"[28]. Uluslararası hukukun ve kurallarının tam anlamıyla uygulanmasının ve yönetiminin çok zor olduğu bu dönemde "bütün bağlantısız devletler bir araya gelseler bile, her iki kampa etkide bulunamaz, çözümler kabul ettiremezler. Resmi olmayan düzenleyiciler olarak iki blok, birbirlerini denetlerler, karşı tarafın gücünü güçle dengelemeye çalışırlar. İki kutuplu sistemin avantajı, bozucu davranış ve bu davranışın yol açtığı sonuçların kolaylıkla görülüp tedbir alınabilmesidir. Bloklardan biri güçlenir ya da etki alanının genişletirse, bunun kime karşı olduğu konusunda herhangi bir duraksama yoktur. Dolayısıyla, tehdidin yöneldiği blok, derhal durumu dengeleyici tedbirleri almaya başlar ve böylece sistemde ortaya çıkan bozukluk düzeltilmiş olur."[29]

İki kutuplu dünya düzenin sağlanması açısından önemli bir sorunda güç dengesinin sağlanabilmesiydi. "Karşılıklı nükleer caydırma durumunun, sistemde yer

---

[26] Sabri Balkaya, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kurulan Dünya Düzeni ve Türkiye",2013,*httpwww.jasstudies.comMakaleler52107_11balkayasabri_T-149-164.pdf*, (erişim tarihi:6.5.2015), s.152
[27] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)* , s.202
[28] Sander, a.g.e., s.201
[29] Sander, a.g.e., s.203

alan devletlerin, özellikle de ABD ve SSCB'nin, bir dış siyaset aracı olarak topyekün anlamda savaşa başvurmalarını engellemesidir. Bu durum, klasik güç dengesi mekanizmasının işleyişi açısından belirgin bir engel oluştursa da, genel olarak güç dengesi mekanizması açısından aynı anlamı taşımayabilir. Nitekim, iki kutuplu bir uluslararası siyasal sistemde, güç dengesi mekanizmasının sistemindeki istikrarı koruması, mevcut dengeyi bir başka düzeye taşıyarak yeniden oluşturması süreçleri, esas olarak, klasik güç dengesi sisteminde zaman zaman olduğu gibi topyekün anlamda savaşa başvurularak değil, karşılıklı nükleer caydırma mantığı çerçevesinde gerçekleşmiştir."[30]

1.2. Soğuk Savaş

"Soğuk Savaş (1947-1991), II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlayıp Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar devam eden süreçte başını ABD'nin çektiği Batı Bloğu ile Sovyetler Birliği liderliğindeki Doğu Bloğu arasındaki askeri, ekonomik, politik ve ideolojik mücadelenin yaşandığı döneme verilen addır."[31]

"Soğuk Savaş" deyimi, ilk kez 1947 yılında ABD'li Bernard Baruch tarafından kullanılmıştır. II. Dünya Savaşından sonra Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da SSCB'nin etkisi artmaya başladı ve bu bölgedeki ülkeleri bir ölçüde kendi şemsiyesi altına aldı. Bundan korkan ABD ve İngiltere, Batı Avrupa'da ve başka yerlerde ve Sovyet yanlısı komünist partilerin iktidara gelmemesi için çeşitli girişimlerde bulundular. Uyguladıkları Marhall Planı ile Batı Avrupa ülkeleri ABD'nin nüfuzu altına girerken, Doğu Avrupa ülkelerinde de Sovyet yanlısı komünist hükümlerin kurulması ile Soğuk Savaş doruğa ulaştı." [32] ABD, SSCB'nin Batı Avrupa'yı tehdidine karşı Truman Doktrini ile bu ülkeleri korumaya çalışmıştır. Askeri alanda da Batı Avrupa'yı korumak için NATO(Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) kurdu. SSCB'de ABD'nin bu önlemlerine karşılık Varşova Paktı kurdu ve Çin'de Sovyet yanlıların iktidara geçmesine destek oldu. ABD ve SSCB'nin

---

[30] Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, s.38

[31] "Soğuk Savaş Hakkında",2013, *http://www.paradoxfan.com/forum/index.php?PHPSESSID=12b826e5cc7bdd79da0e407f86e356d4&topic=33542.msg521639#msg521639*, (erişim tarihi:14.11.2014)

[32]" Soğuk Savaş", *http://www.turkcebilgi.com/so%C4%9Fuk_sava%C5%9F*, (erişim tarihi: 19.05.2015)

oluşturduğu bloklar daha da belirginleşerek soğuk savaş bu bloklar arasında çeşitli çatışmaların yaşanmasına sebep oldu.

Soğuk Savaşın döneminde iki kutuplu dünya düzenin oluşmasıyla ülkeler birbirlerine karşı sıcak savaş yerine nükleer güce sahip olma ve caydırıcılığı amaçlamışlardır. "İki kutuplu sistemdeki güç dengesi olgusu evrimi açısından, nükleer silahlara ilişkin gelişmeler büyük önem taşımıştır. Bu sistemdeki güç dengesinin ilk döneminde, ABD'nin nükleer silah üstünlüğü mevcuttur. 1945-1953 yılları arasındaki bu dönemin ilk yarısında (1945-1949) ABD, nükleer güç yani atom bombası açısından, bu silaha sahip olmayan Sovyetler Birliği karşısında mutlak üstünlüğe, tekele sahipti. 1949 yılında Sovyetler Birliği'nin de ilk atom bombasını patlatmasıyla bu durum değişti."[33] 1952 yılında ABD'nin atom bombasına oranla tahrip gücünün çok daha yüksek ve tesirli olan hidrojen bombasını üretmesiyle bu defa SSCB'ye karşı silahlanma yarışında mukayeseli bir üstünlüğe sahip oldu. Ancak bu üstünlük çok fazla uzun sürmedi 1953 yılında SSCB'nin hidrojen bombasını üretmesiyle nükleer silah teknolojisindeki güç dengesi tekrar eşitlenmiş oldu.

"1954-1957 yılları arasında ise ABD'nin stratejik üstünlüğü söz konusudur. Henüz uzun menzilli gönderme araçlarının var olmadığı bu dönemde çevreleme politikası ile SSCB'nin etrafına bu ülkeyi vurabilecek kısa ve orta menzilli füzeler yerleştirme imkanına sahip olan ABD, kendisine yönelik olarak bu imkandan yoksun olan Sovyetler Birliği karşısında stratejik açıdan bir nükleer üstünlüğe sahipti. Bu durum da, 1957 yılında Sovyetler Birliği'nin 'Sputnik'i uzaya fırlatarak ABD'yi doğrudan vurabilecek uzun menzilli füzelere sahip olduğunu göstermesiyle sona ermiştir."[34] 1957 yılından 1964 yılına kadar iki ülke arasında tam bir nükleer silahlanma yarış yaşandı. SSCB'nin Sputnik'i uzaya fırlatmasının ardından özellikle bu nükleer füzeleri fırlatma araçlarının yeteneklerindeki gelişmeler ve bu araçların miktarları arasında iki ülke arasında büyük yarış yaşanıyordu. Bu iki ülke olası bir savaş durumunda bu füzelerin ikinci bir vuruş kapasitesini arttırarak karşı tarafı

[33] Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, s.38
[34] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.17

savaşın çıkmasına yönelik caydırıcı etki yapmaya çalışmaları iki ülke arasında bu dönemde istikrarlı bir ortamın oluşmasını sağladı.

İki ülke arasında yaşanan bu silahlanma yarışı sonucu Uluslararası sitemde ki bu değişim sisteme dahil olan tüm devletlerin dış politikalarına yansırken hiç şüphesiz bu değişim Türkiye'nin dış politikasının yeniden belirlenmesinde de etkili olmuştur. "Türk dış politikası üzerinde uluslararası sistemden gelen asıl ve belirleyici uyarı ise Sovyetler Birliği'nin savaş sırası ve özellikle sonrasında Türkiye'ye yönelik olarak izlediği politika olmuştur. Bu olumsuz politika sonucunda, iki ülke arasında Türk Kurtuluş Savaşı dönemi ile birlikte başlayan iyi ilişkiler dönemi son bulmuş, Türkiye Boğazlar'a ve Kuzey Doğu Anadolu'daki bazı topraklara ilişkin Sovyet taleplerine karşı direnmekle beraber kendisini önemli ölçüde bir tehdit altında hissetmeye başlamıştır."[35]

1.2.1 Soğuk Savaşta Türkiye

İkinci Dünya Savaşından sonra hakim olan soğuk savaş dönemi Türkiye ve dünya açısından gergin bir ortamda geçmiş "Türk politikacılar çok belirsiz ve karmaşık bir atmosferle karşı karşıya idiler… Türkiye bir anda kendini istikrarsızlıklar, belirsizlikler ve çatışmalarla çevrili bulmuştu."[36] En büyük tehlike de SSCB idi. İkinci Dünya savaşı sonrasında büyük kayıplar vermesine rağmen kazanan tarafta olan Sovyetler Birliği bu galibiyetin ardından gücünü attırmak ve sınırlarını genişletmek isteğindeydi. Her ne kadar savaşta ABD ile müttefik olsalar da ABD'de SSCB'de dünyanın süper gücü olma yolunda ki yarışta birbirlerine rakiplerdi. "SSCB'nin Doğu Avrupa'daki yayılmacı politikalarına paralel olarak, Türkiye'ye baskı ve Montrö'nün değiştirilmesi ve toprak taleplerini içeren isteklerini sürdürür. Rusya'nın Türkiye'ye baskısı, Türk-ABD ilişkilerinde, önemli bir faktör olarak ortaya çıkar. Sovyetler Birliğinin Türkiye ve doğu Akdeniz'e yönelik talepleri ve ilgisi arttıkça ABD'nin bölgeye yönelik politikalarında değişiklik başlar. Bu bakımdan, II

---

[35]Sönmezoğlu*, II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.17

[36]Nasuh Uslu, Türk Dış Politikası Yol Ayrımında, İstanbul, 2006, , *http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzcxNjUwMF9fQU41?sid=65f5d4d6-82b7-4789-ac30-8e1a556a826b@sessionmgr4002&vid=2&format=EB&rid=1*,(erişim tarihi:01.12.2015), s.15-16

nci Dünya Harbi, Türk-ABD ve Türk-Sovyet ilişkilerinde dönüm noktasıdır." [37] "Mevcut dünya düzeninin yıkılıp, yenisine geçildiği bu kritik dönemeçte Türk yetkililer güvenlik ve savunma ya daha fazla önem atfetme durumda kalmışlardır."[38]

Soğuk Savaş döneminde ABD, Türkiye'nin jeo stratejik konumundan faydalanabilmek için Türkiye ile ilişkilere önem verilmiştir. Türkiye'nin bu konumu sayesinde "Sovyetler Birliği'nin çevrelenmesinde, kıtalar arası füzelerin üretilmesinden sonra ilk vuruş üstünlüğünü ele geçirmek isteyen ABD'nin Türkiye topraklarına askeri üsler kurmasından ve füzeler yerleştirmesinde, bunların karşılığında Türkiye'nin ekonomik ve askeri yardım almasında belirleyişi başat unsur Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi mevkidir."[39]Türkiye giderek ABD ile yakınlaşırken SSCB'nin istekleri Türk hükümetini daha da ABD'ye itmiştir.

"19 Mart 1945'te Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov Sovyet Hükümeti'nin Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında 17 Aralık 1925'te imzalanan ve süresi 7 Kasım 1945'te bitecek olan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nın İkinci Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan 'derin değişiklikler' den dolayı yenilenmemesi konusundaki isteğini Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi Selim Sarper'e bildirdi."[40] "Fesih kararını Türkiye'ye bildirirken, savaş sonrası koşulların değiştiğine vurgu yaptı. Türkiye'yle yeni koşullarda yeni bir anlaşmaya varmak için görüşmeye hazır olduğunu açıkladı."[41]

1925 yılında imzalanan ve bu iki ülke arasında yirmi yıldır devam eden bu anlaşma iki ülke arasındaki barışı sağlayan ve Türkiye'nin çok önem verdiği SSCB ile ilişkilerini belirleyen dış politikasının temelini oluşturmaktaydı. Türk hükümeti SSCB'nin yeni bir pakt önerisine iki ülkenin çıkarları doğrultusunda yeni bir paktının yapılabileceğini ve SSCB'nin bu konudaki önerilerini ne olduğunu sordu. "Türk Hükümeti'nin bu girişimine Haziran ayına kadar bir cevap gelmedi. Haziran ayında Türkiye'nin Moskova Büyükelçisi ile Sovyet Dışişleri Bakanı arasındaki bir

[37] A.Öner Pehlivanoğlu, Küba Krizi ve Nükleer Savaş Eşiğinde Türkiye, İstanbul,2003, s.19
[38] Uslu, a.g.e.,s.15
[39] Davut Ateş, *Türk Dış Politikasında Giriş Yeni Muhafazakarlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim*, Bursa,2014,s.117
[40] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994*), s.252
[41] Oran, a.g.e., s.501

görüşmede, Molotov yeni bir paktın imzalanmasından önce iki ülke arasındaki bazı sorunların çözülmesi gerektiğini söyledi. Bunlar şöyle sıralanmıştı: (i) Türk-Sovyet doğu sınırında değişiklik; (ii) herhangi bir saldırı karşısında ortak savunmayı sağlamak üzere Boğazlar'da Sovyetler'e üs verilmesi ve (iii) Montrö sözleşmesinin yeniden gözden geçirilmesi ilkesi üzerinde iki hükümet arasında bir anlaşma yapılması."[42] "Türkiye Sovyetler Birliğinin bu isteklerini reddetmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Brest Litows anlaşması ile Türkiye'ye bıraktığı Kars ve Ardahan'ı geri istemesi ve Türkiye üzerinden bir baskı kurmaya çalışması karşısında Türkiye; Batı Bloğu'na yakın bir politika izlemeye önem vermiştir."[43] "Sovyetler Birliği, Boğazlar üzerindeki istekleri reddedildikten sonra da Türkiye üzerine baskı yapmaya ve bu tutumuyla Türkiye için endişe kaynağı olmaya devam etmiştir."[44] Sovyetler Birliğinin bu baskısı Türkiye'yi batı bloğuna yaklaşmasına ve Sovyetler Birliğiyle olan ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur.

Türkiye'nin batıya yaklaşmasıyla ABD'nin de Türkiye'ye olan ilgisi artmaya başlamaktaydı. Türkiye'nin jeopolitik konumu ABD'nin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'da etkili olmak ve bu bölgede Sovyet yayılmacılığını önlemek için SSCB'yi çevreleme politikası adı altında Türkiye'ye olan ihtiyacı artmaktaydı. "Bu jeopolitik algılama çerçevesinde Türkiye Soğuk Savaş yılları boyunca ABD tarafından 'değerli bir müttefik', Sovyetler Birliği'nin tehditine karşı 'bariyer', NATO'nun güney kanadının 'koruyucusu', 'şişenin ağzındaki tıpa' ve dahası Orta doğu ve Doğu Akdeniz'de 'askeri üs' olarak görülmektedir."[45]

Türkiye ABD'ye yaklaşırken diğer taraftan Haziran 1946'da Sovyetler Birliği Boğazlarla ilgili görüşlerini içeren bir notayı Türkiye'ye vermiştir. "Sovyetler Birliği, İkinci Dünya Savaşı içinde meydana gelen olayların, Montreux sözleşmesinin Karadeniz devletlerinin güvenliğini sağlamakta yetersiz kaldığını ileri sürerek,

---

[42] Sander, a.g.e., s.252-253

[43] "Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin İzlediği İç ve Dış Politika",2013, *http://asyaahileri.com/turkiye-nin-izledigi-ic-ve-dis-politika_h259.html*,(erişim tarihi:21.11.2014)

[44] A.Haluk Ülman, *İkinci Cihan Savaşının Başından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947*,Ankara,1961,s.89

[45] Ayşe Ömür Atmaca, "Yeni Dünyada Eski Oyun: Eleştirel Perspektiften Türk-Amerikan İlişkileri", *http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011713_ayseomuratmaca.pdf*,(erişim tarihi:28.11.2015)

Boğazlardan geçiş rejimini düzenleme yetkisinin Türkiye ile Karadeniz devletlerine ait olmasını ve boğazların Türkiye ile Sovyetler Birliği tarafından ortaklaşa savunulmasını istemiştir. Sovyet notası üzerine ABD ve İngiltere ile durumu görüşen Türkiye, bu istekleri reddetmiştir. Sovyetler Birliği 24 Eyül'de ikinci bir nota vererek aynı istekleri tekrarlamıştır."[46] Türk hükümeti bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı yaşadığı bu tehdit karşısında 1939 yılından beri ittifakı bulunan İngiltere'den ve savaştan dünyanın yeni süper gücü olarak çıkmış olan ABD'den destek istemiştir. Ancak ilk durumda olayın ciddiyetini fark edemeyen İngiltere ve ABD bu isteğe olumlu cevaplamadılar. Bu kararı almalarında Türkiye'nin gerek savaşta tarafsız kalması ve gerekse batının SSCB tehlikesinin ne derece büyük olabileceğini tahmin edememesinden kaynaklanıyordu.

SSCB'nin siyasi baskılarına mağruz kalan Türkiye bu baskıların ileride silahlı bir saldırıya dönüşmesinden endişelenmekte ve Batının yardımına ihtiyaç duymaktaydı. "İngiltere, 1947 Şubatında ABD'ye müracaatla Yunanistan ve Türkiye'ye yapmakta olduğu yardımlara 31 Mart 1947 tarihinden itibaren devam etmeyeceğini bildirmiştir. Bu suretle İngiltere, o zamana kadar Ortadoğuda ki nüfuz alanı dışında tuttuğu ABD'yi bölgeye davet etmiştir. İşte bu tarih ABD'nin Ortadoğu politikasına aktif olarak katılmasının başlangıcı olarak kabul edilir. Esasında ABD'nin bölgeye gelişinde Türkiye ve komşu ülkelerin durumunun önemli bir etken olduğu söylenebilir. İkinci Dünya savaşından önce, fakir bir ülke olan Yunanistan'ın Almanya işgalinin geride bıraktığı büyük tahribattan sonra, sefaleti daha da artmıştır. Bu durum Yunan Ordusunun komünist gerillalara başarı ile karşı koyabilmesini güçleştirmiş ve devamlı bir dış yardıma ihtiyaç göstermiştir."[47] "Bu arada Yunanistan'da iç savaş başlaması ve komünizm tehlikesinin güçlenmesi üzerine İngiltere'nin de telkinleriyle ABD, Türkiye ve Yunanistan'a Truman Doktrini ve çerçevesinde yardım yapmaya başlamıştır. 12 Temmuz 1947'de Türk-Amerikan ikili antlaşmasını, 4 Temmuz 1948'de imzalanan ekonomik işbirliği antlaşması takip etti. Anlaşmadan Sonra Marshall Planı çerçevesinde 1949-1951 yılları arasında Türkiye'ye ABD ekonomik

[46] "Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin İzlediği İç ve Dış Politika",2013, *http://asyaahileri.com/turkiye-nin-izledigi-ic-ve-dis-politika_h259.html*,(erişim tarihi:21.11.2014)

[47] Tayfun Uraz, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü*, Yarını,1994,İstanbul,s.25-26

yardım yaptı. 1951 yılından sonra bu yardım 'Ortak Savunma Programı'na dahil edilecektir."[48] "Ortak güvenlik ve ortak çıkarlar doğrultusunda gelişen Türk-Amerikan ittifak ilişkisi 1950'li yıllar boyunca Türkiye'nin ABD'ye tam desteği ile şekillenmiştir. 1960'lara kadar ki Türk dış politikası, çıkarlarını ABD'nin çıkarlarıyla özdeş gören bir varsayımla oluşturmuştur."[49]

Sovyetler Birliği ile Türkiye arasında buzlar 1960 yılında çözülmeye başlıyor ve iki ülke arasındaki ilişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmaya devam ediyor. "Bu ilişkilerin iyi komşuluk ve dostluk veya hiç değil ise normal haline gelmesi için hangi esaslarda birleşileceği üzerine bir mutabakat olmuştur. Bu mutabakat Türkiye'nin Batılı ittifakından çıkmadan Sovyetler Birliği ile ilişkilerini düzeltmesidir. Sovyetler Birliği Türkiye'nin NATO'dan çıkmadan kendisi ile olan ilişkilerini düzeltmesine 1956 yılında kabul ettiğine göre düzelmenin bu yılda niye gerçekleşmediği sorusu, sorulabilir."[50]

"27 Mayıs'ı takip eden ilk iki ayda Amerikan yönetimini en fazla kaygılandıran gelişme ise Sovyetler Birliği'nin Türkiye ile ilişkilerinin iyileştirme girişimiydi. Sovyetler Birliği, Türkiye'ye yüklü miktarda ekonomik yardım önermiş, karşılığında Türkiye'nin tarafsız politika izlemesi beklentisini dile getirmişti. Washington, Sovyet teklifinin ekonomik zorluklar ile karşı karşıya olan askeri yönetime cazip gelmesinden endişe duyuyordu." [51] ABD, Türkiye hükümetinin içinde bulunduğu olumsuz durumdan faydalanmak isteyen SSCB'nin amaçlarını gerçekleştirmemesi için Türk hükümetinin istikrarı sağlaması açısından siyasal destek vererek ve Türkiye'nin yardım taleplerini karşılıksız bırakmayarak bu durumdan SSCB'nin çıkar sağlamasını önlemeyi amaçlamaktaydı.

---

[48] "Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin İzlediği İç ve Dış Politika",20132013, *http://asyaahileri.com/turkiye-nin-izledigi-ic-ve-dis-politika_h259.html*,(erişim tarihi:21.11.2014)

[49] Zehra Doğan, "*Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa Türk-Amerikan İlişkileri ve Ortadoğu*, Yüksek Lisans,Ankara,2011,s.77

[50] A.Suat Bilge, *Güç Komşuluk Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964*, 1992,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, s.344

[51] M. Faruk Çakır, "Amerikan Bakış Açısından Türkiye'de 1957-1960 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri",Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, *https://scholar.google.com.tr/scholar?q=detant+d%C3%B6nemi&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5* , (erişim tarihi;05.05.2015) ,s.76-77

1.2.1.1 Truman Doktrini (1947)

Mart 1947 yılında ilan edilen doktrinin Türk Amerikan İlişkileri açısından bir dönüm noktası olarak görülse de ABD Başkanı Truman'ın bu doktrini ilan etmesindeki asıl amaç Türkiye'yi Sovyet tehdidine karşı korumak değildi. "Gerçek neden Batı Avrupa'nın geleceğidir. O kadar ki, II. Dünya Savaşından sonra Türkiye üzerinde Sovyet tehdidi bulunmasa da Başkan Truman genel olarak Batı Avrupa ve özel olarak Yunanistan'ı kapsamı içine alan bir doktrin ilân edecekti. Truman için asıl önemli olan, Yunanistan'ın içinde bulunduğu iç savaştan kurtulması ve Avrupa'nın güvenliğinin sağlanmasıdır."[52] "II. Dünya Harbi'nin sona ermesinden itibaren Sovyet komünist propagandasının hızla yayılması dünyanın tümü üzerindeki çıkarları genel anlamda zarar görebilecek olan Amerika Birleşik Devletlerini tehdidiyle mücadelesinde tek başına devam etmek zorunda kalan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu yalnızlığı ve Yunanistan'ın zor günleri Amerika Birleşik Devletleri'nin dış politikasının değişime uğramasıyla son bulmuştur."[53]

"Amerika yöneticilerinin sürekli ve ağır bir Sovyet tehdidi altında bulunduklarını düşünmeleri Truman Doktrini'nin temeli olarak kabul edilebilir."[54] "Bu korkuysa, savaştan sonra Avrupa'da ortaya çıkan olaylardan ve ABD'nin bu olayları yorumlayış biçiminden doğmuştur. Böylece, 1947 yılını izleyerek, Amerikan dış politikasının temel anlayışı komünizme karşı açılan savaş olmuştur ve savaşın çıkış noktasında da Truman Doktrini vardır."[55]

"Truman Doktrini, Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilir. ABD, bu hamleyle Türkiye'nin savunması konusunda ilk defa somut bir adım atmıştır."[56] ABD'nin savaş sonrası dış politikasıyla uyumlu olan Yunanistan ve

---

[52]Oral Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, 1979, Ankara, s.11

[53] Yavuz Güler, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri(1945-1950)", *http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayi2/JKEF_5_2_2004_209_224.pdf*,(erişim tarihi: 28.11.2015), s.215

[54] Şenol Kantarcı, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi Mi?", 2012, *dergipark.ulkbim.gov.tr/guvenlikstrtj/article/viewFile5000098871/5000092127*,(erişim tarihi: 04.11.2015), s.55

[55] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, s.257

[56] Ali Demirtaş, "*11 Eylül Sonrası Türk Amerikan İlişkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi*", (Yüksek Lisans), Isparta, 2009, s.15

Türkiye yapılan bu yardımlarının dört temel amacı vardır. "Birincisi; Yunanistan'da sürmekte olan iç savaşı komünistlerin aleyhine, kral-burjuvazi iktidarının lehine sonuçlandırmak ve böylece Yunanistan sosyalist devrimi engelleyip bu ülkeyi ABD kontrolünde kapitalist dünya ekonomi sistemine entegre etmek. İkincisi Yunanistan ve Türkiye'de askeri üsler elde etmek. Üçüncüsü; SSCB'yi çevrelemek. Dördüncü amaç ise; Türkiye üzerinden Ortadoğu'ya yakın olmak."[57] "ABD Başkanı Truman, İngiliz Hükümetinin, XIX'ncu asrın ikinci yarısından itibaren Doğu Akdeniz'in geleneksel olarak İngiliz nüfuz alanı olarak görülen Türkiye ve Yunanistan'a yaptığı ekonomik yardım ve askeri desteği kesme kararını öğrendiğinde, ABD Senatosu ve Kongresi'nin 12 Mart 1947 tarihindeki müşterek toplantısındaki konuşmasında Yunanistan ve Türkiye'ye yardım yapmak için kongrenin desteğini ister. Başkan Truman konuşmasında;

"*ABD Harbin kazanmak için 340 milyar Dolar'lık harcama yapmıştır.. Bu dünyanın özgürlüğü ve dünya barışı için yapılan bir yatırımdır. Türkiye ve Yunanistan için talep ettiğim ve önerdiğim yardım miktarı bu yardımın, %1'inin onda birinden biraz fazladır. Bu yatırımı desteklemeye davet ediyorum.*

Diktatörlüklerin tohumları sefalet ve açlık ile beslenir. Diktatörlükler, şeytanın açlık ve sefalet toprağında büyür. Halkın daha iyi bir yaşam için umutları öldüğü zaman diktatörlükler en güçlü düzeyine ulaşır. Halkın daha iyi yaşam için yaşama umudunu canlı tutmalıyız.

Dünyanın özgür ulusları özgürlüklerini korumak için desteğimizi bekliyorlar. Eğer biz liderliğimizde hata edersek dünya barışını riske edecek ve dolayısıyla ABD ulusunun refah ve mutluluğunu tehlikeye atmış olacağız." ifadelerini kullanır."[58]

1947 yılında yapılan bu yardımlarla ABD, Yunanistan ve Türkiye'ye desteklemekle kalmıyor aynı zamanda ABD dış politikasında bir ilk olarak uygulanan Sovyetler Birliğini Çevreleme Politikasını da uygulamış oluyordu. "Bu politika,

[57] Caner Sancaktar, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası'na Marksist Yaklaşım", *bilgestrateji.com/makale/BS2011-2/Demokrat-parti-donemi-turk-dis-politikasina-marksist-yaklasim.pdf,* (erişim tarihi : 14.11.2014) , s.30-31
[58] Pehlivanoğlu, a.g.e., s.24

Sovyet askeri tehdidi ya da bir komünist devlet tarafından desteklenen iç savaşların hüküm sürdüğü bütün devletlere yardım yapmak biçiminde özetlenebilir. ABD tarafından Yunanistan ve Türkiye'ye yapılan yardım, yani Truman Doktrini, bu tutumun ilk belirtisidir."[59] "1947 Truman Doktrini ile başlayan yardımlarla birlikte Washington'un Türk iç ve dış politikasında etkisi arttı. Ama bu her zaman Türkiye'nin ABD'nin yörüngesine girdiği anlamına gelmemektedir."[60]

Sovyet tehdidinden kurtulmaya çalışan Türkiye açısından da ABD'den yardım almak cazip hale gelmişti. "II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ekonomisi iki önemli sorunla karşı karşıya kalmıştır. Bir yandan, savaş sırasında yükselen gıda maddeleri ve hammadde fiyatları yavaş yavaş normale döndüğünden bunları ihraç eden Türkiye'nin gelirlerinde bir azalma söz konusu olurken, diğer yandan da, Sovyetler Birliği'nin giderek artan baskısı karşısında ordusunu terhis edememesi ülkenin ekonomisi üzerinde ciddi bir yük oluşturmaktaydı."[61] Artan Sovyet tehdidi karşında Türk hükümetinin elinde o dönemde büyük bir miktar altın stoku bulunmasına rağmen bu parayı Sovyetler Birliğiyle girilebilecek bir savaş durumunu göz önünde bulundurarak harcamamaya çalışıyordu.

"12 Temmuz 1947 Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri arasında Amerikan Yardımı Anlaşması imzalandı."[62] Bu anlaşma çerçevesinde yapılan yardımlarla Türk ekonomisinin önemli bir bölümüne gelen askeri masraflarını azaltmak ve Türk ordusunun silahlarının modern silahlarla donatarak Sovyet tehdidine karşı daha dirençli bir hale getirmeyi amaçlanmıştır. "Ancak, ABD'den gönderilen askeri malzeme için bir bedel ödenmemekle beraber, bu malzemenin bakım için yılda 400 milyon TL 'nin ayrılması gerekmiş ve bu yüzden bütçedeki askeri masraflarda büyük bir kısıntı yapmak mümkün olmamıştır. Ayrıca, ABD'den gelen askeri malzemelerin yedek parçalarının satın alınması Türkiye'de dolar ihtiyacı ortaya çıkarmıştır.

---

[59] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, s.258

[60] Sülayman Seydi , "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)",2011, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *sbedergi.sdu.edu.tr/essets/uploads/sites1343/files/suleyman-seydi-27022013.pdf*, (erişim tarihi:14.11.2014) ,s.3

[61] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.37

[62] Cumhuriyet Gazetesi,13 Temmuz 1947, *http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml*, (erişim tarihi:23.05.2015)

Türkiye'nin bazı üretim ve tüketim mallarını ABD'den almak istemesiyle daha da ağırlaşmıştır. Türk yöneticiler, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde ortaya çıkan bu dengesizliğin yarattığı güçlüğü yenmek için ABD'den ekonomik yardım talebinde bulunmuşladır."[63] II. Dünya Savaşı'ndan ekonomik ve sosyal bakımdan ağır yaralar alan Avrupa devletleri de bu dönemde ABD'den yardım talebinde bulunmuşlardır. "Türk Hükümeti, kamuoyu ve basının büyük bölümü ABD tarafından sunulan bu yardımı memnuniyetle karşılamıştır. Zira yardımlar bir taraftan devam eden Sovyet tehdidi karşısında ABD ile işbirliği yapmak suretiyle güven artırıcı bir rol oynayacak, diğer taraftan ekonomik kalkınmaya ve ordunun modernizasyonuna katkı sağlayacak, aynı zamanda Türkiye'nin yalnızlığına da son verecektir."[64]

1.2.1.2 Marshall Planı (1948)

"ABD Dışişleri Bakanı George Marshall'ın bir söylevinde ortaya attığı ve Avrupa'nın ekonomik kalkınmasıyla ilgili olan bu plan, soğuk savaşın çıkış noktası sayılabilecek Truman Doktrini'nden ayrı bir anlam taşımaktaydı. Marshall bu söylevinde, Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin kötü durumunu ve Nazilerin yıkıcı yönetimleri altında nasıl boş yere tüketildiğini hatırlatarak, yiyecek maddeleri karşılığında Avrupa kentlerinin çiftçilere gerekli olan malzemeyi veremediklerini söyledi. Bu durumsa, Avrupa hükümetlerini, ellerinde bulunan sınırlı döviz ve dış krediyle, başka ülkelerden yiyecek maddeleri almaya zorladığını ekledi."[65] Marshall'a göre ABD'nin Avrupa'ya daha fazla yardım yapmasıyla bu durum düzelebilirdi. ABD bu yardımları uzun vade de kendi faydası için yapmak zorundaydı zayıf düşmüş bir Avrupa'nın ekonomik sorunları ileri de ABD için kötü sonuçlar doğurabilirdi.

Bu yardımlar sayesinde "eğer bu ekonomik program uygulanırsa, ticari bariyerlerin kalktığı bütünleşmiş bir Avrupa, Amerika'nın ihracat pazarların

---

[63] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.39-40
[64] Levent Kalyon, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz",2010, *Harp Akademileri Güvenlik Stratejileri Dergisi,www.harpak.edu.tr/dokuman/gsd_haziran2010.pdf*, (erişim tarihi: 18.11.2014), s.13
[65] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*, s.259-260

genişletecek ve sonuç olarak ABD'nin ekonomik çıkarlarına da hizmet edecekti."[66] "Avrupa ülkelerinin büyük çoğunluğu bu kalkınma programına istekle katılırken, Sovyetler Birliği teklifi geri çevirir. Doğu Bloku ülkeleri içinde bulundukları imkansızlıklara rağmen Sovyetler Birliği'nin kararına uymak zorunda kalır."[67]

"ABD dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947 tarihindeki açıklamasının ardından, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 16 Avrupa ülkesi aynı yılın Temmuz ayından itibaren Paris'te toplanarak Avrupa'nın ABD yardımı ile kalkınmasını sağlayabilmesi doğrultusundaki planı hazırladılar."[68]

Marshall'ın önerisinde üç noktaya dikkat çekmekteydi. "Birincisi, Truman Doktrininden farklı olarak, ekonomik tamir üzerine vurgu yapılmaktaydı. Yeni politika, açlık, yoksulluk ve kaosla mücadeleye yönelmişti. Herhangi bir askeri yardım söz konusu edilmemekteydi. İkincisi, ulusal düzeyden, bölgesel düzeye (tüm Avrupa kıtası) çıkılmıştı. Daha önce Türkiye ve Yunanistan örneğin görüldüğü gibi tek tek ülkelerle yardım ilişkilisine giren ABD, bu politikasını değiştiriyordu. Üçüncüsü, bu girişimi engellemeye kalkışacak olan hükümetler, siyasal partiler ya da grupların Amerika'nın direnişiyle karşılaşacağının ifade edilmesiydi. Bu sözler SSCB'ye ve batı Avrupa'daki komünist partilere yönelik açık bir ihtar niteliği taşımaktaydı."[69]

"Amerikalılara göre II. Dünya Savaşı'nın getirdiği büyük yıkım Avrupa'da kaos yaratmış, bu nedenle komünist partiler ve dolayısıyla Sovyetler Birliği yükselişe geçmişti. Sovyet yayılması karşında Avrupa maddi ve manevi olarak güçlendirilmeliydi. Avrupa, ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilirse, siyasal olarak da bağımsızlığını koruyabilirdi."[70]

---

[66] Ayşegül Sever*, Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958*, İstanbul, 1997, s.54
[67] Pehlivanoğlu, a.g.e., s.25
[68] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.41
[69] Oran, a.g.e., s.539
[70] Barış Ertem, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı",2009,*sbd.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m24.pdf*, (erişim tarihi:18.11.2014) , s.309

Marshall Planı ve Türkiye[71]

Marshall Planı, Ülkeler ve Yardım Miktarları (Milyon $)	
Büyük Britanya	3,176
Fransa	2,706
İtalya	1,474
Batı Almanya	1,389
Hollanda	1,079
Yunanistan	694
Avusturya	677
Belçika ve Lüksemburg	556
Danimarka	271
Norveç	254
Türkiye	221
İrlanda	146
Yugoslavya	109
İsveç	107
Portekiz	50
İzlanda	29

"Türkiye ve Yunanistan'a yapılacak yardımın planlanması sırasında, Amerikan yöneticileri, Türkiye'nin askeri bakımdan Yunanistan'dan da önemli olmakla beraber ekonomik bakımdan onun kadar güç durumda bulunmadığını kabul etmişler ve bu bakımdan, Dünya Bankası ile ihracat ve İthalat Bankası'ndan sağlanacak ödünç para dışında, Türkiye'ye ayrıca bir ekonomik yardım yapmayı gerekli görmemişledir. Amerikan yöneticilerine göre, üzerindeki askeri yük azalınca Türk ekonomisi ferahlayacak ve istenilen gelişme imkanlarını bulacaktı."[72]

[71] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.40 (bu tablo Sibel Kavuncu tarafından hazırlanmıştır.)
[72] Gönlübol v.d.,a.g.e.,s.219

Yapılan askeri yardımlarla Türk ekonomisinin ferahlayacağını düşünen Amerikalı yöneticiler yapılan yardımların önemli iki amacı olduğuna vurgu yapmışlardı: "1- Türk ordusunu modern silahlarla donatmak, bu silahların kullanılması hususunda orduyu yetiştirmek ve böylece, Türkiye'nin kendini savunma kudretini çoğaltmak; 2- Türk bütçesinin aşağı yukarı yarısını tutan ve Türk ekonomisi bakımından ağır bir yük teşkil eden askeri masrafların hafifletilmesini temin etmek."[73]

1.3.NATO'nun Kuruluşu ve Genişlemesi (1949)

ABD, Sovyetler Birliğinin Orta Doğu ve Avrupa'da yayılmacı faaliyetlerini önlemek amacıyla ilk önlemlerini Marshall Planı ve Truman Doktrini ile gerçekleştirmiştir. "Fakat 1948 Berlin Buhranı Amerika'ya şunu gösterdi ki, dünyanın yeni bir barış düzenine kavuşturulması için artık Sovyetlerle bir işbirliği yapma imkanı kalmamıştır."[74] Çünkü Sovyet Rusya kalıcı bir dünya barışının kurulmasından yana olmayıp tam tersine hakimiyet alanını geniş sahalara ulaştırma faaliyetleri yürütmekteydi. Bu durum ABD'yi Sovyet Rusya'yı durdurma siyasetine sevk etmiştir. ABD, bu siyasetini hayata geçirebilmek için Sovyetlerin yayılmasına karşı tedbir almak için NATO gibi uluslararası ittifakların kurulmasında etkin olmuştur. Avrupa devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki sorunlar ve Sovyet Rusya'nın yayılmacı siyaseti ABD liderliğinde NATO savunmaya yönelik oluşturulan bir örgüttür. "Kuruluş antlaşmasına göre, üyelerden her hangi birisine karşı girişilecek askeri bir saldırı bu örgütün tüm üyelerine yapılmış sayılacaktır. Taraflardan birisine yapılan saldırı durumunda üye ülke, ortak ya da bireysel savunma hakkını kullanır. Silahlı güç kullanmayı da kapsamak üzere diğer üyeler kendisine yardımda bulunur."[75]

İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan NATO'nun en önemli özelliği ABD'nin liderliğinde Avrupa ülkeleriyle barış döneminde yaptığı ilk askeri ittifak olmasıdır. Ayrıca savaş sonrası dönemde yaşanan kargaşada ABD ile Batı Avrupa ülkeleri arasında uyum ve kurallar bütünü oluşturmuş öte yandan NATO'nun kurulması doğu

---

[73] Gönlübol,v.d.,a.g.e.,s.219-220
[74] Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995),* httpsstratejikoperasyon.files.wordpress.com201405prof-dr-fahir-armaoglu-20-yzyl-siyasi-tarihi.pdf, (erişim tarihi:23.05.2015) s.229
[75] Sönmezoğlu, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, s.146

ve batı blokları arasındaki soğuk savaş döneminde gerilimi tırmandırmıştır. "Sovyetler Birliği, 1955 yılında NATO'nun Doğu Blok'unda ki karşılığı olan Varşova Paktı'nı kurunca iki blok kesin çizgeleriyle ortaya çıkacaktır. Ne var ki, Avrupa'nın soğuk savaş döneminden sonra gireceği 'Yumuşama'(detente) havası da bu iki karşıt blok arasındaki güç eşitliğine dayanacaktır ve bu güç eşitliğini sağlayan başlıca unsur NATO ile Varşova ittifak düzenlemeleri olmuştur."[76]

"Sovyetler Birliği NATO'nun kuruluşuna büyük bir tepki gösterdi. İttifakı Avrupa'da 'saldırgan Angloamerikan blokunun bir silahı ve bu blokun yeryüzü egemenliğinin ilk adımı' olarak nitelendirdi. Kuruluşlarından sonra NATO ile Varşova Paktı arasındaki güç ilişkisi, silah teknolojisinden ortaya çıkan gelişmelerin yol açtığı strateji düzenlemeleri ve sonunda beliren 'yılgı' ya da 'dehşet' dengesi, 1950 sonrası dünya tarihinin temel belirleyicilerinden biri olacaktır."[77]

Nükleer silahlanma yarışıyla oluşan dehşet dengesi Küba Kriziyle doruk noktasına ulaşmış ve NATO'nun içinde "müttefiklere göre Sovyetlerin güç dengesini Batı'nın aleyhine bozmak için Küba'da gizlice nükleer silah konuşlandırma girişimi dünyayı savaşın eşiğine getirmiştir. Sovyetlerin kriz sırasındaki ödün vermez tutumu, nükleer silahlarda ABD'nin üstünlüğü bulunmasına rağmen Sovyetlerin bu ülkeye karşı saldırma kararlıIığı gösterebileceğini kanıtlamış ve Amerikalı politikacılar, Sovyetlere karşı güç kullanmanın ne derece mantıklı olabileceğini düşünmeye başlamışlardır. Bu nedenle, Küba Krizi sonrasında Kennedy yönetimi, nükleer silahların rolünün az olduğu yeni bir stratejik, planlamanın gerekliliğini vurgulamıştır."[78]

1949 yılında NATO'nun kurulması ve ABD'nin önderliğinde üye ülkelerin ortak bir ittifak siyaseti izlemesi Türkiye'nin NATO üyeliğine ilgi duymasındaki en büyük sebeptir. "Bunun için Türkiye, kurulduğu günden itibaren bu ittifak sistemine katılıp, Birleşik Amerika'nın ittifakına sahip olmak için çaba harcamıştır. Bu çabaların olumlu sonuç vermesi, Türkiye bakımından sıkıntılı geçen birkaç yılı aldı. İlgi çekici

[76] Sander, *Siyasi Tarih(1918-1994),* s.270.
[77] Sander, a.g.e., s.271.
[78]Nejat Doğan, "Nato'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, s.76-77

bir nokta da, Türkiye'nin NATO'ya katılmasına Birleşik Amerika'nın itirazı olmadığı halde"[79], "NATO'nun Norveç, Danimarka, Hollanda ve Belçika gibi küçük üyeleri ile, İngiltere, Türkiye'nin üyeliğine karşı geldiler. İngiltere dışındaki üyeler, Türkiye'nin NATO'ya katılması halinde, Sovyet Rusya'nın buna sert tepki gösterip, derhal bir savaş yoluna gitmesinden korktular. Bunlara göre NATO, Sovyetleri bir savaşa tahrik değil, bir savaştan caydırma vasıtası idi."[80] Bu devletlerin bu itirazı, Türkiye'nin NATO'ya katılmasında geciktirici bir faktör olmuştur.

1.3.1. Türkiye'nin NATO'ya Girişi

"ABD'nin Sovyet Bloku'na karşı Truman Doktrini ile başlattığı 'Çevreleme Politikası' sürecinde askeri ve stratejik konumu Türkiye'ye NATO üyeliğinin kapısını açtı. Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması üzerine başlayan 1950-53 Kore Savaşı'na ABD'nin yanında katılan Türkiye, bütün şüphelere ve ön yargılara karşı NATO üyesi ülkeler arasındaki yerini aldı."[81] Birleşmiş Milletlerin isteği üzerine Demokrat Parti Türkiye Büyük Millet Meclisine danışmadan Kore'ye asker göndermiş ve Kore Savaşında Türkiye'yi temsil eden Türk Silahlı Kuvvetlerinin üstün başarısı Türkiye'nin NATO'ya davet edilmesinde etkili olmuştur. "Eylül 1951'de NATO teşkilatına katılmaya davet edilen Türkiye Şubat 1952'den itibaren teşkilat içinde yer alarak, NATO'nun Doğu Akdeniz'e uzanan Güney Kanadı'nın savunma sorumluluğunu üslenir. Türk dış politikası zaman içerisinde Batı dünyasının izlediği politika çizgisinde ilerler, bu dönemde ABD ve Türkiye arasındaki askeri işbirliği hızla gelişir."[82] Mart 1952'de Avrupa Müttefik Kuvvetleri Genel Karargahında düzenlenen Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üyeliği hakkındaki görüşmelere katılan Eisenhower törenden sonra Türkiye ve Yunanistan'a ziyaret etmek için yola çıktı. "Eisenhower'ın Türkiye seyahati diğer Atlantik Paktı memleketlerine yapmış olduğu seyahatlerden daha önem arz etmekteydi. Çünkü görüşmelerin başlıca konusu Sovyet

[79] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)*, s.264.
[80] Fahir, Armaoğlu, *Belgelerle Türk Amerikan Münasebetleri*,1991, Ankara, s.188
[81]Gökhan Öçalan, "Soğuk Savaş Döneminde Karşılaştırmalı Türk ve Amerikan Dış Politikası",2014, a*kademikperspektif.com/2014/01/07/soguk-savas-doneminde-karsilastirmali-turk-ve-amerikan-dis-politikasi/*, (erişim tarihi:21.11.2014)
[82] Pehlivanoğlu, a.g.e. , s.27

Rusya tehlikesine karşı Türk gücünün arttırılması idi. Bunun dışında Türk ordusunun savunma gücü ve eğitimi de taraflar arasında müzakere edilecekti."[83]

Yakın ve Orta Doğu'da ABD'nin çıkarlarını gerçekleştirebilmesi için Türkiye iyi bir müttefikti. Türkiye açısından da Sovyet tehditine karşı güvenliğini garantiye altına alabilmek için ABD'nin önderliğinde kurulan NATO'ya üye olmak önemliydi. "Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinin TBMM'de 404 kabul oyuna karşı sıfır ret oyu ve sadece bir çekimser oyla kabul edilmesinden anlaşıldığı gibi Türkiye'de hem iktidar hem de muhalefet güvenliğini NATO dışında koruyamayacağına inanmıştı."[84] Türkiye "Sovyet tehdidine karşı bir denge oluşturup caydırıcılık sağlamak ve barışı korumak amacıyla NATO'ya girmiştir."[85]

Türk dış politikasında Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte tamamen ABD'nin politikası ile uyumlu bir politika benimsenmeye başlanmıştır. "Bu politikanın iki olumsuz sonucu olmuştur. Birincisi, Türk dış politikasının, tam anlamı ile Amerikan ipoteği altına girerek, bağımsız niteliğini kaybetmesidir. İkinci olumsuzluk ise, Türkiye'deki bir takım askeri üs ve tesislerin, Türkiye'nin egemenlik ve bağımsızlığına aykırı bir şekilde, Amerika'ya teslim edilmesi ve yine bu çerçeve içinde, Amerika'ya bir takım adli kapitülâsyon haklarının tanımasıdır."[86] Bu iki olumsuz durum Türkiye Cumhuriyetinin uluslararası alanda hareket özgürlüğünü neredeyse bitme noktasına getirmiştir. Bu durum Arap ülkelerinin Sovyetler Birliğine yakın bir siyaset izlemesine neden olmuştur. Arap ülkelerinin Sovyetlere yakınlaşması Türkiye'nin de bu durumdan olumsuz etkilenmesine ve Sovyetlerin Türkiye üzerindeki baskısının artmasına sebep olmuştur. ABD politikasına bu denli bağlı olmanın getirdiği olumsuzluklar kamu oyununda rahatsızlığını arttırmış ancak giderek artan Sovyet tehdidi bu politikayı benimsemeden başka çarenin olmamasından etkisini yitirmiştir.

---

[83] Mehmet Saik Dilek, "ABD Başkanı Dwight David Eisenhower"ın (Ike) Aralık 1959'da Türkiye Ziyareti", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Ensitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, s.297

[84] Nasuh Uslu, "1947'den Günümüze Türk- Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi", *http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/203-232%20nasuh%20uslu.PDF*, (erişim tarihi:28.11.2015), s.214

[85] Ayhan Kamel, *1923'ten günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*, 2014, İstanbul, s.50

[86] İsmail Soysal, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*,1999,Ankara,s.425

Türkiye'nin NATO'ya girmesi Türkiye açısından önemli olduğu kadar ABD açısından da son derece önemliydi. "ABD, 1949 yılından başlayarak ve gittikçe hız kazanan bir biçimde Sovyetler Birliği'ne karşı aldığı güvenlik tedbirlerini genişletmek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin NATO'ya alınması işte bu tedbirlerden bir tanesidir."[87]

"Sovyetler Birliğinin 29 Ağustos 1949'da ilk atom bombası dememesini gerçekleştirdi."[88]Bu atom bombası denemesi ABD'nin bölgedeki stratejisi açısından Türkiye'nin önemini arttırdı. "Sovyetler Birliğinin Batı Avrupa'ya sardırması halinde NATO iki ayrı savaş karşısında kalacaktır: (i) Avrupa'nın işgalini engellemek için General Eisenhower tarafından girişilecek harekât. (ii) ABD Stratejik Hava Komutanı General Lemay'ın komutası altındaki stratejik uçakların atom bombaları ile Sovyet silâh üretim merkezlerini tahrip etme harekâtı. Böylece, General Eisenhower'ın karşı koyacağı Sovyet ordularına malzeme ve takviye gönderilmesi önlenecek ve Sovyetler Birliği'nin savaşı sürdürmesi olanaksız hale gelecektir. Ancak, Amerikan stratejik bombardıman uçaklarının büyük çoğunluğu orta menzilli bombardıman uçaklarından oluştuğundan, bunlar üs olarak Kıta Avrupası'ndan yararlanamayacak durumdaydılar."[89] Bu durumu gidermek için ABD'nin Sovyetler Birliğine daha yakın yerler olan Kuzey Afrika, Ortadoğu ve özellikle de Türkiye'deki üslere ihtiyacı vardı. Türkiye'nin Sovyetler Birliğine stratejik yönden bu derece yakın olması Türkiye'nin üslerine ihtiyacı olan ABD'yi Türkiye'yi NATO üyesi yapmasında ki en büyük etkendir.

Sovyetler Birliği Ekim 1957 yılında Sputnik'i uzaya fırlatması ve başarılı olması füzeler alanında yeni bir dönemin başlamasına ve artık Sovyetler Birliğinin doğrudan doğruya ABD'yi vurabilecek füze teknolojisine ulaştığı anlamına geliyordu. "Böylece 1957-1960 dönemi NATO stratejisi olarak Kitlesel Karşılık'ın hâlâ geçerli olduğunu, fakat ABD'nin kendisinin de doğrudan hedef olabileceği bir nükleer savaşı başlatmakta eskisi kadar istekli olamayacağı şartlara işaret etmekteydi."[90] Amerika bu

---

[87] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.55
[88] Hüseyin (Guseinov) Oktay, "Sovyet Atom Bombasının Kısa Tarihçesi", Eğitişim Dergisi, Sayı 17, *http://www.egitisim.gen.tr/OHuseyin_Atombomb.htm*, (erişim tarihi:24.05.2015)
[89] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.57
[90] Sönmezoğlu, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, s.49-50

dönemde elinde bulunan orta menzilli füzelerini Sovyet Rusya'ya yakın ülkelere yerleştirirken diğer yandan silah teknolojisini geliştirerek kıtalar arası füze çalışmaları üzerinde yoğunlaşmıştır. ABD bu dönemde Avrupa devletlerine karşı savunma taahhütleri vermekte ve "sınırlı nükleer savaş" kavramı çerçevesinde yeni bir taktik arayışı içerisinde olmuş ve caydırıcı gücünü bu ülkeler aracılığıyla Sovyetler üzerinde kullanmaya çalışmıştır. Halbuki kitlesel karşılık stratejisi resmen yürürlükte olmasına rağmen ABD, kendi çıkarları gereği hareket ettiğini göstermektedir. ABD'nin Batı Avrupa savunması hakkında yaptığı bu yeni gelişme ve görüşler NATO üyesi bazı Batı Avrupa ülkelerini tepkisine yol açtı.

Kıtalar arası balistik füze (ICBM) konusunda Sovyetler Birliğinin yaptığı yenilik ve gelişmeler karşısında ABD, Sovyetler Birliğine karşı savunmasını Avrupa'ya orta menzilli füzeler yerleştirerek sağlamaya çalıştı. "Bu bir bakıma Sputnik ile zedelenen imajının korunması yolunda atılmış siyasi ve psikolojik bir adımdı. Bu dönemde Türkiye, mümkün olduğunca ABD'ye yakın olma politikası uyarınca topraklarına orta menzilli füzeler yerleştirilmesini (Sovyetler Birliği'nin bu ülkelere yönelik caydırma çabalarına rağmen) hemen kabul etmiştir. Dönemin Türk yöneticileri, Sovyetler Birliği'ne karşı ülke güvenliğini arttırmanın tek yolunun ABD desteği ile silahlanmak olduğu düşüncesindeydiler."[91] Jüpiter füzelerin Türkiye'ye yerleştirmeleri gündeme geldiğinde Türk hükümeti hiç düşünmeden bu teklifi kabul ettiler. Türkiye'nin yanı sıra NATO üyesi İngiltere ve İtalya'da füzelerin yerleştirilmesine izin veren ülkeler olmuştur. Diğer NATO üyesi ülkeler bu füzelerin Sovyetler Birliğini kışkırtacağın düşünerek bu teklifi kabul etmemişlerdir.

2. KRİZE DOĞRU

ABD'ye yakınlığı ile bilinen Küba lideri Batista'nın Fidel Castro tarafından devrilmesi ile bozulan Küba-ABD ilişkilerinin sonucu ortaya çıkan Küba krizinin temelinde yatan asıl neden ABD'nin Castro yönetimini yıkmak istemesiydi. "ABD bu işi önce Amerika Devletleri Örgütü (OAS) içinde Latin Amerika ülkelerinin ortak harekatıyla yapmayı denedi. Bu örgüt, 1948 yılında Bogota'da Amerika kıtaları

[91] Sönmezoğlu, a.g.e., s.50

devletlerinin 8. uluslararası kongresinde kurulmuş olup, Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğunu içine almaktaydı ve amaçları arasında, anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi, kıta güvenliğinin güçlendirilmesi gibi noktalar bulunuyordu."[92] Fakat örgüt kurulduğu ilk andan itibaren özgürce hareket edememiş olup ABD'nin baskısı altına girmiştir. ABD'nin ekonomik tedbirler adı altında Küba'ya uygulamış olduğu şeker boykotu da uzun ömürlü olamamıştır. ABD, Küba'ya bir askeri müdahale yapmak amacıyla OAS'nin desteğini almak ve hep birlikte hareket etmek istediyse de örgüt üyeleri Castro yönetimine karşı herhangi bir müdahale de bulunamamış sadece Castro yönetimini kötü sözlerle eleştirerek yetinmişlerdir.

2.1. Küba İhtilali

"Fidel Castro'nun Batista diktatörlüğünü yıkmak için başlattığı harekete 26 Temmuz Hareketi denir ve Castro daha 1953 yılında bir garnizona düzenlediği saldırı ile işe başlamak istemiş ise de, başaramamış ve birçok arkadaşı ölmüştür. Kendisi ise yakalanmış ve idam edilecekken, Batista'nın affına uğrayarak hapse mahkum olmuştur."[93] 1955 yılında Batista'nın genel af ilan etmesiyle serbest kalan Castro, Meksika'ya geçerek Batista yönetimine karşı yapacağı silahlı mücadele için kendisine yandaşlar toplar. Castro Küba'da Amerika yanlısı Batista yönetimini devirmek amacıyla Meksika da yaklaşık bir yıl hazırlık yaptıktan sonra 1956 yılında Küba'ya dönerek Batista yönetimine karşı silahlı mücadeleye girişmiştir. Castro kırsal kesimden topladığı taraftarları ile Batista yönetimine karşı girdiği mücadelede Amerika Batista yönetimini desteklemek amacıyla Hava Kuvvetlerini bölgeye göndermiştir. ABD'nin bu saldırısı karşısında Castro ve taraftarlarının büyük kısmı sağ kurtulurken kırsal kesimden topladığı taraftarları ve köylüler büyük kayıplar vermiştir." Bu çatışmalardan sonra, Castro, Küba'da olduğu kadar diğer ülkelerde de ABD'nin karşısında yer alan unsurları desteklemeyi kendisine hedef edinir. 1958 yılı ortalarında, Castro'nun liderliğini yaptığı devrimci hareketin hedefi, Batista yönetimi, Küba içindeki ve dışarıdaki desteğinin büyük kısmını kaybeder[94].

---

[92] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994*), s.323
[93] Armaoğlu,*20. Yüzyıl Siyasi Tarihi(1914-1995),* s.308
[94] Pehlivanoğlu, a.g.e., s. 37

2.1.1. Domuzlar Körfezi Harekatı

"Domuzlar Körfezi Çıkartması, 1961 yılında ABD´nin desteğini arkasına alan sürgün Kübalıların, Castro rejimini yıkmak için gerçekleştirdikleri başarısız işgal girişimi. Adını, çıkarmanın yapıldığı körfezden almıştır. Kübalı devrimci Fidel Castro, ABD'nin desteklediği Batista diktatörlüğünü 1959'da devirdiği zaman, ülkedeki tüm kumarhane ve genelevleri kapattı, ekonomiyi millileştirdi. Bu, mafya ile çokuluslu ABD şirketlerini çok kârlı bir birliktelikten yoksun bıraktı."[95]

"En iyi arkadaşı Bebe Rebozo ve diğerleri üzerinden mafyayla uzun zamandan beri bağlar kurmuş olan Başkan Yardımcısı Richard Nixon, CIA ile birlikte Castro'yu saf dışı bırakmak için gizli planlar yapmaya başladı. Bu işe, sonraki başkanın Nixon olacağı beklentisiyle, Eisenhower'dan habersiz giriştiler. Nixon'ın yerine John Fitzgerald Kennedy (JFK) başkan seçilince, hakkında ciddi endişe duyduğu bir operasyon devraldı: Domuzlar Körfezi'nden Küba'yı işgal etmek…"[96]

"Küba'da Castro'nun varlığı, ABD için tehdit oluşturmaya başlamıştır. ABD Castro'yu devirmek için Küba dışına kaçmış göçmenleri kullanarak CIA aracılığı ile Castro'ya karşı örtülü harekat planlar."[97] "Mart 1960'ta ABD, çekişmeli bir seçim kampanyası içindeydi. Başkanlık seçimlerine 8 aydan kısa bir süre kalmıştı. Eisenhower yönetimi, bu kısa süre içinde Küba'ya yönelik bir tavır göstermekte kararlıydı. Eisenhower tarafından verilen bir talimatla, Küba'dan kısa bir mesafe uzaklıkta bulunan Florida Eyaleti'ndeki "Kübalı muhalifler", yani büyük çoğunluğu Küba'dan diktatör Batista'yla birlikte kaçanlar, askeri eğitimden geçirilmeye başlandı.[98]

"Eisenhower'a göre Küba'ya gönderilecek küçük bir istila ordusu, kısa sürede ada halkının desteğini kazanır ve böylece Castro'nun düşürülmesi konusunda büyük

---

[95] "Domuzlar Körfezi Çıkartması ve U-2 Krizi",2011, *https://infinitectualacademydotcom.wordpress.com/2011/08/18/domuzlar-korfezi-cikartmasi-ve-u-2-krizi/,* (erişim tarihi:26.05.2015)

[96] "Domuzlar Körfezi Çıkarması<< CIA Operasyonları", *http://colleteral.blogcu.com/domuzlar-korfezi-cikarmasi-cia-operasyonlari/571408*, (erişim tarihi :26.05.2015)

[97] Pehlivanoğlu, a.g.e., s.49

[98] Turan Yavuz, *Satılık Müttefik Gizli Belgeler Işığında 1962 Küba Füze Krizi ve Türkiye*, İstanbul,1999, s.34

bir adım atılırdı. Eisenhower benzer bir planı 1954 yılında Guatemala'da uygulamış ve Sovyetler Birliği'ne yakın olarak bilinen cumhurbaşkanını devirmişti."[99]

Başkan Eisenhower tarafından başlatılan ve yarım kalan Küba'daki Castro iktidarının yıkmayı amaçlayan gizli istila operasyonunun devam ettirilmesi konusu Kennedy'nin başkan olduktan sonra üzerinde durması gereken en önemli konulardan bir tanesiydi. "Kennedy büyük bir ikilem içindeydi. Ya söz konusu operasyonla ilgili planları ortadan kaldıracak ve unutacaktı, ya da istila emrini verecekti. Bir şey yapmaması halinde ABD siyasi tarihine "Küba'yı Kaybeden Başkan" olarak geçmesi söz konusu olabilirdi. Öte yandan istila emrini vererek binlerce insanın hayatıyla oynayacaktı. Kabine için uzun tartışmalardan sonra kararını verdi: hazırlıklar devam edecek ve Castro iktidarı devrilecekti…"[100]

"Harekat değişik yönleriyle tartışılır. ABD silahlı kuvvetlerinin harekatın dışında kalması ve harekata katılmamasına karar verilir. Kennedy yardımcılarına "Her türlü çatışma, Kübalıların kendi aralarında meydana gelmelidir…" talimatını verir."[101]

Küba'nın Sovyetler Birliğiyle giderek artan yakın ilişkiler kurması ve Küba'da çıkan haberlerde Amerika'ya karşı Sovyet füzelerin gündeme gelmesi Amerika Başkanı Kennedy ve CIA'yi Küba'ya karşı böyle bir plan hazırlamalarındaki en büyük etkendi. "Bunun da sebebi, 1960 Haziranında Kruşçev'in bir Kübalı gazeteciye verdiği mülakatta, Sovyet Rusya'nın gerekirse Küba'yı füzelerle dahi koruyabileceğinden ve fakat Sovyetlerin Küba'ya füze yerleştirmeye ihtiyaçları olmadığından söz etmesiydi. Kruşçev'in bu sözleri Küba basını tarafından bundan sonra, Amerikan aleyhtarlığının bir dayanağı olarak kullanılacaktır. Buna mukabil, 1960 Ekiminde Amerika'nın Küba'yı istilaya hazırladığı söylentileri çıktı. Bunun üzerine Kruşçev yine Kübalı gazetecilere verdiği bir demeçte, böyle bir şey olursa Sovyet Rusya'nın Küba'yı 'silahla' savunacağını söyledi. Fakat bu ifade Kübalılar tarafından füzelerin kullanılacağı şeklinde manalandırıldı. Küba'yı istila konusunda Kennedy'nin kararını kesinleştiren unsurlardan biri de bu durumdu. Nikaragua'dan kalkan Amerikan B-26 bombardıman uçakları 15 Nisan 1961 günü Küba havaalanlarını bombardıman etmeye

[99] Yavuz, a.g.e., s.37
[100] Yavuz, a.g.e., s.37
[101] Pehlivanoğlu, a.g.e., s:49

başladı. Guatemala'dan gemi ile yola çıkarılan Kübalı mültecilerden meydana gelen kuvvetler de 17 Nisan'dan itibaren Domuzlar Koyu'na çıkarılmaya başlandı. Lakin harekat tam bir fiyasko oldu. Hiç bir Kübalı bu kuvvetlerin yardımına gelmediği gibi, Castro kuvvetleri üç gün içinde çıkarma kuvvetlerinden 300 kadar insanı öldürdü ve 1100 kadar kişiyi de esir aldı. Kennedy'nin korktuğu başına gelmişti. Fakat, CIA'ye çok kızmasına rağmen, sorumluluğu tamamen kendi üzerine almak gibi bir cesaret jestinde bulundu. Kennedy, '*Zafer'in yüz tane babası vardır; fakat hezimet yetimdir'* diyordu."[102]

"Esir edilenler de vatana ihanet suçundan 30 yıl hapse çarptırıldı. Daha sonra ABD ile yapılan pazarlıklarla bu esirler 53 milyon dolarlık yiyecek ve ilaç yardımı karşılığında serbest bırakıldı… Guantanamo'daki Amerikan üssünden başlatılması planlanan yanıltıcı saldırının yapılamamasının yanı sıra, CIA'nın öteki kozu olan, Castro'ya suikast da gerçekleşmedi."[103]

"Bu bozgun ABD'yi bir hayli sarstı. CIA ve Pentagon, ABD'nin hiç vakit kaybetmeden adaya ABD askerlerini çıkararak Küba'yı istila etmesini önerdi. Ancak çiçeği burnunda yeni başkan bu önerileri reddetti ve Domuzlar Körfezi fiyaskosunu kabullendi. ABD'nin Domuzlar Körfezi'nde aldığı yenilgi ve Castro'nun tavırları, Washington ile Moskova arasındaki süper güç yarışını iyice hızlandırdı ve gerginliği tırmandırdı.[104]

2.2.Küba SSCB İlişkileri

Batista yönetiminin devrilmesinin ardından halkının büyük çoğunluğunun yoksul olan Küba'da halk Castro'dan ekonomik alanlarda büyük adımlar atmasını bekliyordu. Mayıs 1959'da Castro ülkede Tarım Reformu Kanunun çıkararak halkın beklentilerini karşılamaya çalıştı fakat bu tarım reformu kanuna Castro ile birlikte yola çıkan bazı arkadaşları tarafından olumsuz karşılandı. "Bunun üzerine Castro bütün mutedil unsurları kabineden çıkardı ve bunların yerine sol unsurları getirdiği gibi, bir

---

[102] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995*), s.310
[103] "Domuzlar Körfezi Çıkartması ve U-2 Krizi",2011, *https://infinitectualacademydotcom.wordpress.com/2011/08/18/domuzlar-korfezi-cikartmasi-ve-u-2-krizi/*, (erişim tarihi:26.05.2015)
[104] Yavuz, a.g.e., s.38

yandan da Sosyalist Halk Partisiyle yakın münasebetler kurmaya başladı. Bu ise, Castro'nun komünizme kayması idi. Bu gelişmeden Sovyetler çok memnun olurken, Amerika'nın da Castro'ya karşı tutumu iyice sertleşmeye başladı."[105]

Castro'nun komünizme kayması Sovyetler Birliğinin aradığı fırsatı yakalamasını sağladı ve bu fırsatı kaçırmayan Sovyetler Birliği Küba'yla olan ilişkilerini arttırmaya başladılar. "Sovyetler Birliği Başbakanı Birinci Yardımcısı Anastas Mikoyan 4-14 Şubat 1960 tarihleri arasında Küba'ya on günlük bir ziyaret yaptı. Bu ziyaret sırasında Küba basını, milletlerarası dengenin artık çok değiştiğinden söz edip Sovyetler Birliğini ve Çin'i göklere çıkardı. Yine bu ziyaret sırasında, Küba ile Sovyetler Birliği arasında bir anlaşma da imzalandı. Bu anlaşma ile Küba ile Sovyetler Birliği arasında diplomatik münasebetler kuruluyordu. Ayrıca, Sovyetler Küba'dan 1960-1964 yıllarında 4.5 milyon ton şeker alacaklarını ve Küba'nın Sovyet Rusya'dan makina ve teçhizat alması için % 2.5 faizli 100 milyon dolar kredi açacaklardı."[106] Sovyetler ve Küba arasında yapılan anlaşma gereği Küba'nın şeker pazarının değişecek olması Amerika'nın Küba'ya olan tutumunda hafifleme yaşanmasını sağlamış ve Küba Amerika'nın baskısından bir nebze de olsa kurtulmuştur. Bu durum Küba'ya daha özgür hareket olanağı sağlamış ve Küba-Sovyetler Birliği ilişkilerini geliştirmiştir.

ABD'de başkanlık seçimlerine az bir süre kala New York'ta yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yıllık toplantısına katılmak üzere New York'a gelen Fidel Castro BM Genel Kurulun da bir konuşma yaptı konuşmasında ABD'yi ülkesine karşı sömürgeci ve tekelci bir ekonomi uyguladığını ve gelişmekte olan ülkelerin buna dikkat etmesine yönelik uyarılarda bulundu. "Castro açısından New York ziyaretinin bir başka önemi daha vardı. İlk defa Sovyet lideri Nikita Kruşçev'le karşılaşmış ve el sıkışmıştı. Castro, Ukraynalı komünist lidere anında ısınmıştı. İki lider hemen arkadaş oldular. Kruşçev'i arkasına alan Castro, ABD'ye duyduğu hoşnutsuzluğu açıkça belli etmeye başladı. Bunu da ABD toprakları içinde yapması ABD'lileri çileden çıkarıyordu. Nikita Kruşçev de, New York'ta kaldığı günlerde kimseye göstermediği ilgiyi ve sıcaklığı Castro'ya gösteriyor ve Küba liderini genç sosyalist blokun içine

[105] Armaoğlu, a.g.e., s.309
[106] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.309

çekmeye çalışıyordu."[107]Kruşçev'in Küba'ya olan bu ilgisinin bilincinde olan Castro Sovyetler Birliğinin bu ilgisi sayesinde kendini daha güçlü hissediyor ve konuşmalarında bu destekten aldığı cesaretle korkmadan ABD'ye karşı kafa tutabiliyordu.

Domuzlar Körfezi Harekatı ile ABD ile ilişkiler bozulan Küba, SSCB ile yakınlaşmaya başladı. "Amerika'nın Castro'yu devirme teşebbüsü Küba liderini daha da sola itti ve Castro 1 Mayıs 1961 de yaptığı konuşmada Küba'yı bir 'sosyalist devlet' olarak ilan etti. Kruşçev daha sonra, Castro'yu bir komünist olarak görmek istediğini belirttiği zaman da Castro kendisinin bir komünist olduğunu söyleyecektir. Bu ise, Küba'nın Sovyet Rusya tarafından yeni bir değerlendirmesine sebep olacak ve bu değerlendirme sonunda da Sovyetler 1962 yılı başında Küba'ya füze yerleştirmeye başlayacaklardır."[108]Küba böylece Sovyetlere bağlı bir devlet haline gelmiş fakat bu durumdan rahatsız olan Amerika Küba'ya karşı uyguladığı siyasetini ve baskısını arttırmıştır. Bunu da 1961'de Küba'dan ithal ettiği şekerden vazgeçerek göstermiş ve bir yıl sonra şeker ithalatının haricinde diğer ticari ilişkilerini de tamamen durdurmuştur.

2.2.1. SSCB'nin Küba'ya Füzeler Yerleştirmesi

SSCB'nin Küba'ya füze yerleştirmesi kimilerine göre Kruşçev'in Soğuk Savaş Döneminde bir taktik gereği uyguladığı ve bunun gerçekten ziyade görünüş amaçlı olduğudur. Çünkü Amerika'nın füzelerin sökülmesine yönelik baskısının artması üzerine füzelerin sökülebilecek durumda yerleştirilmişti. "Ancak, sökülmesinin bir bedeli olarak Kruşçev, ABD'den bazı tavizler beklemekteydi: Küba'nın işgal edilmeyeceğine ait bir teminat ve karşılık olarak Sovyet sınırlarına yerleştirilmiş bulunan füzelerin sökülmesi. Nedeni ne olursa olsun, füzelerin yerleştirilmesi ile başlayan bunalım, hem dünyayı nükleer bir savaşın eşiğine kadar getirmiş, hem de Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi sonucunu doğurmuştur."[109]

---

[107] Yavuz, a.g.e., s.35-36
[108] Armaoğlu, a.g.e., s.310-311
[109] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964,* s.215-216

"U-2 buhranı ile Küba Füzeleri buhranı arasında bir bakıma büyük benzerlik vardır. Nasıl Amerika, U-2 casus uçaklarını Sovyetlerin haberi olmadan Sovyet toprakları üzerinde uçurmuş ise, Sovyetler de, Amerika'nın haberi olmadan, Florida kıyılarından ancak 90 mil mesafedeki, yani Amerika'nın burnunun dibindeki, Küba'ya Amerika'ya yönelik füzeler yerleştirmiştir. Birincisinde gürültüyü koparan Kruşçev iken, ikincisinde Başkan Kennedy olmuştur."[110]

"1960 sonbaharında BM Kruşçev ile Castro arasında yepyeni bir içtenlik havasının esmesine tanık olmuştu. İki ülke arasında bu sıkı ilişkilerin bir sonucu olarak, büyük bir olasılıkla 1962 ilkbaharında Küba'ya Sovyet füzelerinin kurulmasına başlandı."[111] 1962 yılında Sovyetler Birliğiyle Küba arasındaki giderek artan yakınlık Amerika ile olan ilişkilerinde ise tam ters yönde etkilemiş iki ülke arasında bozulan ilişkiler düşmanlık seviyesine getirmiştir. "Bu sebeple, 1962 Eylülünde Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında 'Che' Guevara, Sovyet Rusya'nın Küba'ya 'emperyalist çevrelerin tehditlerini' 'karşılayabilecek' silahlar vermeyi kabul ettiğini söylediği zaman, Başkan Kennedy, sahip oldukları bilgilere göre. Küba'da 'saldırgan' silah bulunmadığını, aksi takdirde 'en vahim problemler ortaya çıkabileceğini' söylemiş, bunun üzerine de Sovyetler yaptıkları açıklamada, kendi füzelerinin o kadar güçlü olduğunu ve bu sebeple de Sovyet Rusya'nın sınırları dışında herhangi bir üsse ihtiyaçları olmadığını ifade etmişlerdir."[112] Ancak Domuzlar Körfezi çıkarmasında ABD'yi hezimete uğratan "Castro zaferden aldığı hızla Amerika'ya açık açık meydan okuyor ve dünya kamuoyunun sempatisini kazanıyordu. Başkan Kennedy de Castro ve Küba'ya artık kafasını tam olarak takmıştı. İşte bu dönemde aldığı bir kararla Küba'ya Sovyet nükleer silahlarının yerleştirilmesi için emir veriyordu. Operasyon gizli yapılacak ve dünyaya duyurulmayacaktı. Kruşçev'e göre böylelikle Sovyetler Birliği de sayıca Amerika'dan daha az nükleer başlığı bulunmasına karşın yakın mesafeli bir üs elde etmesi sebebiyle nükleer yarışta Amerika'dan daha avantajlı bir konuma geçecekti."[113]

---

[110] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s. 307
[111] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994),* s.324
[112] Armaoğlu*, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.311
[113] Ozan Örmeci, "50. Yılında Küba Füze Krizi",2012, *http://politikaakademisi.org/50-yilinda-kuba-fuze-krizi/,* (erişim tarihi:25.09.2015)

"Kruşçev 1962 Mayısında Küba topraklarına nükleer başlıklı füze yerleştirme önerisi götürdüğünde, bunu ABD'nin tehdidine karşı caydırıcı bir güç olarak gören Castro'nun öneriyi kabul etmesi Türkiye'nin tavrıyla benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Castro'nun ısrarlarına rağmen gizli planlanan ve Castro tarafından dünyaya ilan edebileceği endişesiyle sözlü yapılan anlaşmayla, Sovyetler, ABD'nin burnunun dibine girecek ve Kruşçev isteyene dek dünya bunu bilmeyecekti."[114]

"Temmuz ayının sonlarında büyük bir gizlilik içinde karadan havaya fırlatılan ve SAM olarak bilinen füzeler, SSCB'nin Karadeniz limanlarından gemilere yükleniyor ve bu gemiler, Türk boğazlarından geçerek Küba'ya doğru yol almaya başlıyordu Tabiî, bu gemilerin füze rampaları taşıdıklarından sadece Türkiye'nin değil, ABD'nin de haberi yoktu." [115] "Gizlilik şöyle korunmuştu: Karadeniz'deki limanlarda bulunan gemilere, arktik hava şartlarına uygun malzemeler yüklendi. Gemilerin güverte kısmında, Anadir bölgesindeki iklim şartlarına uygun karlı yollarda dolaşabilecek vinçler, araç çekme aletleri ve yol açabilecek kamyonlar yüklenmişti. Güvertenin alt kısımlarındaki özel bölümlere ise roket rampaları ve nükleer başlıklar yerleştirilmişti. Gemiler, Atlantik Okyanusu'na çıktıklarında, Asor Adaları yakınlarında, gemi komutanı talimat gereği kendisine önceden verilmiş bir zarfı açtı. Zarfta, varış noktalarının Anadir bölgesi değil, Küba olduğu yazılıydı. Kısacası, gemide bulunan KGB'nin bir subayı dışında kimsenin Küba'ya gidildiğinden haberi yoktu."[116]

"1962 Temmuzunda görünürdeki yükleri tarım ve iş makineleri olduğu halde gizli ambar bölmelerinde füze başlık ve rampaları taşıyan Sovyet yük gemilerinin Küba limanlarındaki artan varlığından endişelenen ve Küba'yı dolduran binlerce tarım mühendisinin aslında Sovyet istihbarat ve askeri teknik personel olduğu tahminli CIA raporlarına karşılık, Küba'ya sadece savunma amaçlı silahlar verildiğini açıklayan Kremlin, Beyaz Saray'ı şüphede bırakıyordu."[117] "Hemen herkes bunların Sovyet askeri ve teknisyeni olduğunu biliyordu. Söz konusu tarım uzmanlarının adaya

[114] Işık Çağların, "Kıyamete Bir Kala: Küba Füze Krizi",2014, *http://www.halkinhabercisi.com/kiyamete-bir-kala-kuba-fuze-krizi,* (erişim tarihi:14.11.2014)
[115] Yavuz, a.g.e., s.45
[116] Yavuz, a.g.e.,s.46
[117] Çağların, a.g.e.

gelişleri büyük bir alay konusu da olmuştu. Sovyetler Birliği, fazla dikkat çekmesinler diye bu teknisyenlere turist görüntüsü vermek istemişti. Bu personelin çoğuna tek tip kareli gömlekler dağıtmıştı. Ada bir anda kareli gömleklilerle dolup taşmış ve bu Küba'da günün esprisi haline dönüşmüştü."[118]

"Ekose gömlekli 'tarım uzmanları'nın hemen ardından, Asor Adaları yakınlarında rota değişikliği yaparak, burunlarını Küba'ya doğru çeviren Sovyet gemileri de, kısa bir süre sonra hedeflerine varmıştı. Yarbay Antonio Castinoyra, füzelerin ilk adaya gelişlerini söyle anlatıyor: "*Roketleri taşıyan gemiler Küba'da yüklerini iki limanda boşalttı. Biri adanın güneyindeki bir limandı. Diğeri ise Havana'nın 30 kilometre dışındaki bir limandı. Karanlığın basmasını bekliyolardı; çünkü, ABD'nin U-2 casus uçaklarından çekiniyorlardı. Gemiden indirildikten sonra roketler hemen ormanlık arazide saklanıyor ve yine gece olunca, nihai yerleşim bölgelerine götürülüyordu. Roketlerin son noktalarına götürülmeleri 72 saat sürüyordu. Bazen problemlerle karşılaştığımız oluyordu. Örneğin, roketler 20 metreden daha uzundu. Geceleyin, yolda giderken küçük bir kasabadan geçiyorduk. Yollar küçükcüktü. 20 metre uzunluğundaki roketler, bu küçük yollarda dönmüyordu. Bazen, engel olan evlerin bir bölümünü yıkardık. Amerikalılar, çektikleri fotoğraflarda durumu anlamasınlar diye, bir duvarını yıktığımız evi hemen anında onarırdık."* Amerikalıların haberi yoktu ama, ilk füzeler 12 ekim tarihinde operasyonel hale getirildi. Yarbay Castinoyra'ya göre SSCB, adaya iki tür füze gönderdi. Orta menzilli füzeler olarak Sovyet askeri jargonunda bilinen R-12 ve daha uzun menzille sahip R-14'ler. Yarbay Castinoyra, R-12'lerin Dallas, Washington ve New York'u vurma kapasitesine sahip olduğunu belirtti. Kübalı subay, "Menzilleri 2 200 kilometre civarındaydı. Adaya getirilmeyen R-14'ler ise Kanada'ya kadar gitme kapasitesine sahipti." dedi."[119]

Castro yaptığı bir konuşmasında Amerika'nın kendilerine saldırması durumunda üçüncü dünya savaşının çıkabileceğini belirterek önlem aldıklarını ifade etmiştir. Ayrıca doğrudan ismini vermese de Sovyetler Birliğinin Amerika'nın Küba'ya saldırması durumunda Sovyetlerin Küba'nın yanında yer alacağını

[118] Yavuz, a.g.e.,s.44
[119] Yavuz, a.g.e., 51-52

belirtiyordu. "Castro, başta Sovyetler Birliği olmak üzere bazı ülkelerin Küba'yı emperyalizme karşı korumak için savunmaya yönelik yatırımlar yapmaya başlayacağını belirtiyordu konuşmasında. Bu açıklama doğaldı. Çünkü herkes 'tarım uzmanları'nı görmüştü. Castro, bu konuşmasıyla Sovyetler Birliği'nden savunmaya yönelik silahlar almaya başladıklarını doğruluyor, ancak füzelerden hiç söz etmiyordu."[120]

"Amerikan Stratejik Hava Komutanlığına ait bir U-2 yüksek irtifa keşif uçağı 14 Ekim günün Küba üzerinde sınırlı bir fotoğraf çekme görevine çıktı." [121] "Haftalardır Küba semalarını kaplayan bulutlar 14 Ekim 1962 günü dağılmıştı. Binbaşı Richard Heyser U-2 model keşif uçağıyla rutin görevine çıkabilecekti nihayet. Heyser'in o gün çekeceği fotoğraflar dünyayı bir nükleer savaşın eşiğine getirecekti."[122] "Heyser siyah mat rengindeki U-2 uçağını güneye, Karayipler'e doğru çevirdi. Önündeki uçuş planında Küba'nın hava sahasına girmeden adanın güneyine doğru uçması, keskin bir dönüş yaparak kuzeye yönelmesi isteniyordu. Casus uçak, o Pazar sabahı Küba hava sahasına güneyden girecekti. Washington, son birkaç aydır Sovyetler Birliği lideri Nikita Kruşçev'in Küba adasına yaptığı askeri yardımın tedirginliğini ve rahatsızlığını yaşamaktadır."[123] "CIA Başkanı John McCone yaklaşık bir aydır böyle bir uçuş yapılması için baskı yapıyordu. Dışişleri Bakanı Rusk bu isteğe direnmişti. McCone Sovyetlerin Küba'yı askeri bir saldırı üssüne dönüştürmeyi planladıklarından kuşkulanıyor ve bu varsayımını denemek istiyordu…Sovyet karadan-havadan füzeleri(SAM) Ağustos sonunda Küba'da görüldüğünde McCone U-2 uçuşlarının arttırılmasını istemişti. Kendisi bu SAM'ları saldırı amaçlı karadan karaya füzelerin habercisi olarak kabul ediyordu."[124] "Küba toprakları üzerindeki uçuş toplam 9 dakika sürdü Pilot binbaşı, SAM füzelerine avlanmadan görevini başarmanın verdiği rahatlık içindeydi. Hatta basınç elbisesinin verdiği rahatsızlığı unutmuştu bile. Heyser dahil, hiç kimse U-2 uçağının çektiği fotoğrafların ABD ile Sovyetler

---

[120] Yavuz, a.g.e., s.45
[121] Mehmet Harmancı(çeviren), *Kennedy Tutanakları ve Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar*,1999, İstanbul, s.51
[122] Erdal Güven, "Ver Türkiye'yi al Küba'yı",2012, *http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=21794988*, (erişim tarihi:15.07.2013)
[123] Yavuz, a.g.e., s.21
[124]Harmancı, a.g.e. , s.51

Birliği'nin bir termonükleer savaşın eşiğine getireceğini düşünemezdi."[125] "Fidel Castro'nun gerçekleştirdiği devrimden sonra ABD ile Küba'nın arası açılmış ve bunu fırsat bilen Moskova, Amerika'nın arka bahçesinde "tehlikeli bir mahalle" yaratmak için Havana'yla ilişkilerini geliştirmeye başlamıştı. Kremlin'deki Politbüro üyelerinin gönlünde yatan, ABD'nin burnunun dibinde bir üs kazanmaktı: Küba. Nitekim ABD'nin, Sovyetler Birliği'nin hemen yanı başında bir üssü bulunuyordu: Türkiye…"[126]

"CIA'in Milli Fotoğraf Yorum Merkezindeki uzmanlar 15 Ekimde U-2'nin 14 Ekimde Küba üzerinde çektiği fotoğrafları incelediler. SAM'lardan daha uzun füze görüntülerine rastlayınca Sovyetler Birliği üzerinde çekilen fotoğraf dosyalarını ve Sovyet muhbiri Oleg Penkovsky'nin sağladığı teknik verileri araştırınca bunların tam olarak uyan füzeleri buldular. Bunlar SS-4 ailesinen orta menzilli balistik füzelerdi(MRBM). Merkezin başkanı Arthur Landahl saat 17:30'da haberi Langley'deki CIA merkezine iletti."[127] "Kennedy saat 11:45'te Ulusal Güvenlik Konseyi (Executive Committee of National Security Council)'nden ondört danışmanı ile toplanır. Toplantıya katılanlar Yürütme Komitesi'ni oluşturur. Büyükelçi Bohlen, Yürütme Komitesi'nin ilk toplantısına katılır ve ertesi günü Fransa'ya hareket eder."[128] "Toplantı başladığında Kennedy ses kayıt cihazının düğmesine bastı."[129]

"Başkan Kennedy: *Tamam.*

Lundahl: *Bu Pazar günü alınan fotoğrafın sonucu, efendim. Ortabatı Küba'da Sierra del Rosario'nun güney eteklerinde 2 yeni askeri kamp ile bir orta menzilli balistik füze fırlatma rampası var.*

Başkan Kennedy: *Bu neresi oluyor?*

[125] Yavuz, a.g.e., s.23
[126] Yavuz, a.g.e., s.21-22
[127] Harmancı,a.g.e, s.51-52
[128] Pehlivanoğlu, a.g.e., s.85
[129] Harmancı,a.g.e., s.53

Lundahl: *Ortabatı, efendim. (anlaşılmıyor) güneyi. Sanırım (anlaşılmıyor) konuştuğumuz üç noktayı belirtiyor.(anlaşılmıyor) aldın mı?*

Meçhul: *Evet efendim*.

Lundahl: *Başkan onları görmek istiyor. Bir noktada en az 14 branda kaplı füze taşıyıcı var, boyları 67 fit, enleri 9 fit. Treylerlerin toplam uzunluğu yaklaşık 80 fit. Öteki noktada araçlar ve çadırlar var ama treyleri yok.*

Carter: *Bunlar fırlatıcılar, efendim. Bunlar(anlaşılmıyor) kadar füze üsleri var. Şurada füze taşıyıcısı fırlatma noktasına doğru geri gidiyor. Bu aracın fırlatma noktası şurası*.

Lundahl: *Orada en az 8 branda kaplı füze taşıyıcı, 75 civarında araç ve 18 çadır var. 3 numaralı bölgede 35 araç, 15 büyük çadır, 8 küçük çadır, 7 bina var ve bir bina da yapım halinde. Önemli olan bu, bilmem anlatabildim mi?*

Carter: *Tam orada (anlaşılmıyor) var, bakın. Füze taşıyıcısı ona doğru geri geri gidiyor. Füze taşıyıcı da burada. Burada yedi tanesi büyütülmüş. Treyler üzerindeki o branda kaplı nesneler 67 fit uzunluğunda. Öteki alan yaklaşık 5 mil ilerde. Orada füze rampaları değil de sadece füzeler var.*

Başkan Kennedy: *bu ne kadar gelişmiş sizce?*

Lundahl: *Bu tür bir tesisi daha önce hiç görmemişti, efendim*.

Başkan Kennedy: *Sovyetler Birliğinde de mi?*

Lundahl: *Hayır, efendim. En son TALENT'le*[130]*(3 saniyelik bölüm gizli bilgi olduğundan çıkarılmıştır.) bakmıştık ve 350 mil menzilli bir füze toprak üzerinde kurulmuştu. Ancak 1960 Mayısından sonra Sovyetler Birliği üzerinde U-2 uçuşları yapılmadğından ne gibi bir uygulama yaptıklarını bilmiyoruz.*

Rusk: *Bunların nükleer olduklarından emin miyiz?*

---

[130] TALENT havadan çekilen fotoğrafların kod adıydı. Burada Sovyletler Birliğinde bir füze deneme alanının çekilen fotoğraflarından söz ediliyor.

McNamara: *Bence burada herhangi bir sorun yok. Sorun ateşlemeye hazır olmaktadır ve bu da planlarımızı geliştirmekte çok önemlidir. Bugün ile ateşlemeye hazır kapasitesinin geliştiği an arasındaki zaman çok önemlidir. Bunu hesaplayabilmek için bu savaş başlıklarının depolanmış olabileceği bir yer saptayamadık. O nedenle bunların şimdi ya birkaç saat hatta birkaç gün sonra fırlatılmaya hazır olmaları pek olası değildir.*

Lundahl: *…Eğer yeni bir tip radar ya da bilinen füze-fırlatılmaya ilişkin radarlar varsa bunlar da hazır olmanın başka belirtileridir. Şu an da o (elektronik emisyon) bantlarda ne olduğunu bilemiyoruz.*

Taylor: *Onlar ne zaman hazır olacak? Bugün mü?*

Lundahl: *Gelişmiş olmaları gerekir sanıyorum, efendim. Öyle değil mi, General Carter?*

Carter: *Evet. Pazar gününün çıktıları artık elde olmalı…*

Taylor: *Dün de uçuş yapıldı mı?*

Carter: *Dün iki uçuş yapıldı.*

Taylor: *Onların sonuçlarını aldınız mı?*

Carter: *Hayır. (Oda da 8 saniyelik bir sessizlik.)*

Başkan Kennedy: *Teşekkür ederim.*

Lundahl: *Evet, efendim.*

Başkan Kennedy: *Bir daha uçuş ne zaman?*

Lundahl: *Planlanmış başka uçuş yok, efendim:*

Başkan Kennedy: *Bu dünkü uçuşlar herhalde bütün alanları…*

Bundy*: Öyle olduğunu umuyoruz, efendim, çünkü hava ada boyunca açık olmayacak. O yüzden adanın tümünün en son fotoğraflarının elde edemeyeceğiz. Bence ilk işlerimizden biri COMOR öncelikleri temeline dayanarak daha fazla uçuş*

yetkisi verip vermemektir. Bu bölgeye daha yakından bakmak istiyor muyuz? Ancak ben buna taktik uyarı verip vermememiz bağlamında ele alınmalıdır.

McNamara: *Sayın Başkan, adanın tümünü kaplamak için gerekli görülen sayıda uçuş için izin vermenizi öneririm. Bu uçuşlarda sık sık bulutlarla karşılaştığımız için böyle bir durumda uçuşunu tekrarlanmasını ve istediğimizi elde edene kadar bunu sürdürmemizi öneririm.*

Başkan Kennedy: *Sence bu doğru mu?*

Carter*: Evet, efendim.*

McNamara: *Bu U-2 uçuşlarıdır.*

Carter: *U-2, efendim.*

McNamara: *Bu durum Mac'ın (Bundy) alçak irtifa uçuşları için ortaya attığı soruyu kapsamaz, bence onu bu olasılıkları görüştükten sonra ayrı olarak ele almalıyız.*

Lundahl: *İzin verirseniz, ekleyecek bir notum daha var, efendim. Bu tür treylerlerin nereye gittikleri konusunda yerdeki gözlemcilerden gelen istihbaratta bu San Cristobal bölgesi dışında başka bir yere gittikleri hakkında herhangi bir bilgi yok. Bu nedenle aynı şeyin başka bir yerde de yer aldığı konusunda gözlemci raporu yoktur.*

Başkan Kennedy: *Kısacası, tek füze üssü…*

Carter: *Orta menzilli füzeler.*

Carter: *Evet.*

Başkan Kennedy: *Bu bir tane mi iki tane mi?*

Carter: *Üç tane, efendim.*

Bundy: *Bay Graybeal, sizin tahmininize göre bu bir tabur mu?*

Graybeal: *Evet, efendim. Dört füzenin bir tabur oluşturduğu tahmin ediyoruz. Burada 8 füze görüyoruz ki, orada da iki tabur var demektir. Bu ikincisinde altı füze*

görüyoruz ki, orada da iki tabur var demektir. Öteki füzeler ağaçların altında olabilir. Üçüncü tesiste çadırlar var ama görülebildiği kadarıyla füze yok.

Başkan Kennedy*: Şu anda bildikleriniz sadece bunlar mı?*

Graybeal: *Evet, efendim.*

Lundahl: *Bildiğiniz o cruise füzeleri dışında, yani kıyıda olanlar. Ve yerden havaya füzeler.*

Meçhul: *O konuda bir bilgi var mı?*

Başkan Kennedy: *Bay Rusk?*

Rusk: *Sayın Başkan, bu çok ciddi bir gelişme. Hiçbirimiz Sovyetlerin bu kadar ileri gideceklerine inanmamıştık. Bu yarımkürede üs kurmayacaklarını söylüyorlardı. Bu, Küba açısından, bir Sovyet üssüdür. Kübalılar buna müdahale edemezler."*[131]

Bu toplantının ardından nasıl bir karşılık verileceği konusu üzerinde Savunma Bakanı McNamara uygulanacak bir ablukanın artılarını ve eksilerini şu şekilde değerlendiriyordu. "Eksiler: 1. Küba'daki füzelerin sökülmesi işlemini uzatabilir. 2. ABD iç politikasında sorunlar yaratabilir. 3. ABD dünya gözünde zayıf bir ülke olarak görülebilir. Artı yönleri olarak da: 1. Müttefikler nezdinde çok fazla bir sorun çıkmaz. 2. Küba'ya sürpriz bir saldırı ihtimalini ortadan kaldırır ki, bu ABD geleneklerine aykırıdır. 3. Hür dünyanın tek lideri olarak tek askeri çözüm bu olabilir. 4. Abluka, SSCB'nin nükleer füzelerle karşılık verme ihtimalini de azaltır." [132] Şeklinde değerlendirmiştir.

"20 Ekim sabahı Kennedy'nin önüne iki seçenek kondu: 'Ya abluka, ya da hava saldırısı…' Tek tartışma hava saldırılarının sınırlı mı, yoksa kapsamlı mı yapılacağı üzerineydi. Tartışmalar sürerken Kennedy, kararını vermişti bile: 'ABLUKA…' Kennedy, 'şimdilik' silahlı bir çatışmaya girmenin doğru olmayacağını savunuyor ve krizin diplomatik yollarla halledilmesinden yana bir tavır koyuyordu. Kennedy açıkça,

[131] Harmancı, a.g.e., s.53-54-55-56-57-58
[132] Yavuz, a.g.e., s.58

'Önce abluka, sonra savaş.. O da gerekirse…' dedi."[133] "Abluka (blockade), genel anlamda bir ülkenin dışarıyla bağlantısının kesilmesi anlamına gelmektedir. Abluka aslında, ambargodan bir adım daha ileri giderek diğer ülkeye yönelik ekonomik yaptırımların etkinliğini arttırmak amacıyla bunun askeri araçlarla desteklenmesi anlamına gelmektedir. Savaş sırasında abluka, düşman kıyılarının belli bir kesimine veya tamamına yaklaşılmasının ve bu kıyılardan açık denize çıkılmasını önlemek amacıyla savaş gemileri ile yapılmaktadır. Burada amaç bu devletin dışarıyla her türlü bağlantısını keserek başta askeri olmak üzere gereksinimi olan diğer malları almasını veya satmasını engellemektir."[134]

"Başkan Kennedy 22 Ekim 1952(doğrusu 22 Ekim 1962) akşamı Amerikan radyo ve televizyonlarında yaptığı konuşmada, Küba'ya Sovyet füzelerinin yerleştirilmiş olduğunu ve bu füzelerin kuzeyde Hudson körfezi ile güneyde Lima'ya kadar olan bir alanı vurabileceğini, bunun ise bütün Amerika kıtalarının barış ve güvenliğine yöneltilmiş açık bir tehdit olduğunu ve bu sebeple bu füzelerin sökülmesini istedi. Bu suretle 1959 ilkbaharından beri gelişen bir gerginlik, nihayet bir milletlerarası buhrana dönüşmüş olmaktaydı."[135] "Başkan Kennedy, Küba'daki füzelerin sökülmesinde o kadar kararlı idi ki, 22 Ekim akşamı yaptığı konuşmada, '*Hürriyetin bedeli daima pahalıdır. Fakat Amerikalılar bu bedeli daima ödemişlerdir'* diyordu."[136]

"Kennedy, Amerikan kıyılarına 150 km ötedeki Küba'ya füze yerleştirme girişimini de bir kışkırtma olarak nitelendirmiştir." [137] "Kennedy, teknik danışmanlarıyla uzun süren toplantılar yaptıktan sonra, Küba'nın denizden abluka altına alınmasın karar verdi." [138] "Nitekim 24 Ekim'den itibaren Amerikan II'inci Filo'suna ait 19 savaş gemisi, Küba kıyılarını 800 Km. çapında bir çember üzerinde ablukaya aldı. Küba'ya giden bütün gemiler kontroldan geçecek ve silah taşıyanlar

---

[133] Yavuz, a.g.e.,s.59
[134] Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*,2009, Bursa, s.447
[135] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995).*, s.311
[136] "Küba Füzeler Buhranı", *http:www.e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=837564.853374.2452401.0.0.php&K%FCba%20F%FCzeleri%20Buhran%FD,* (erişim tarihi:15.11.2012)
[137] Haluk Gerger, *Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği "Soğuk Savaş"tan "Yeni Dünya Düzeni"ne*,2012, İstanbul, s.109
[138] Sander, *Siyasi Tarihi(1918-1994*), s.325

geri çevrilecekti. Kontrolu kabul etmeyen ve Küba'ya gitmekte ısrar edecek gemilere karşı gerektiğinde kuvvet kullanılacaktı. Bu sırada 25 kadar Sovyet gemisi Küba istikametinde Atlantikte seyretmekteydi." [139] "Sovyetler'in ablukaya karşı gösterdikleri ilk tepki bunalımın daha da artmasına neden oldu. Çünkü Kruşçev gemilerin durması için emir vermeyeceğini, bunların savunma silahları taşıdığını belirtiyordu."[140]

ABD'nin Küba'yı abluka altına aldığını ilan etmesi üzerine Türk basınında da manşetler şöyleydi. "Amerika Küba'ya Karşı Askeri bir Harekete Geçmeye Hazırlanıyor."[141]Amerika, Küba'yı Abluka Altına Aldı."[142]Küba Krizi Dünyayı Atom Harbi ile Karşı Karşıya Bıraktı."[143] "Ablukaya Sebep: Rusya'nın Füze Üsleri Kurmak İçin Malzeme Sevki." [144] "Taraflar Birbirini "Atom Harbi"ile Tehdit Ediyor." [145] Hürriyet Gazetesi 23 Ekim 1962 tarihli haberinde Amerika, Küba'yı Abluka Altına Aldı başlıklı yazısıyla okurlarına olayı şöyle anlatmıştır. "Başkan Kennedy, hangi devlete ait olursa olsun içinde silah bulunan bütün gemilerin geri çevrileceğini açıkladı. Başkan Kennedy, Amerika Milli Güvenlik Kurulu, Kabine ve Kongre liderleri ile yaptığı toplantılardan sonra Türkiye saatiyle bu sabah 2 de yaptığı radyo ve televizyon konuşmasında Küba'nın abluka edildiğini ilân etmiştir. Başkan 'Amerika Birleşik Devletlerinin, Küba'nın mütecaviz bir komünist üssü haline gelmesine engel olmak üzere sevk edilmekte olan bütün askeri malzemenin bu memlekete ulaşmasına mâni olacağını' açıklamıştır. Sovyet silahlarının Küba'yı 'Amerika'yı kalbinden vurabilecek mütecaviz bir üs haline getirdiğini' belirten Kennedy, bu tedbirin zaruri olduğunu ifade etmiştir. Başkan, konuşmasına devamla, hangi devlete mensup olursa olsun veya hangi limandan kalkmış bulunursa bulunsun, içinde silah bulunduğu tesbit edilen bütün gemilerin geri çevrileceğini söylemiştir."[146]

---

[139] Armaoğlu, a.g.e., s.311
[140] Mediha Akarslan, "1962 Küba "Ekim Füzeleri" Bunalımı ve Türkiye", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 344, Genel Kurmay Basımevi, Nisan 1995,s.22
[141] Cumhuriyet, 23 Ekim 1962
[142] Hürriyet, 23 Ekim 1962
[143] Akşam, 24 Ekim 1962
[144] Ulus,24 Ekim 1962
[145] Milliyet, 24 Ekim 1962
[146] Hürriyet Gazetesi, 23 Ekim 1962

"Nükleer tehlike varlığıyla o kadar uzun süre yaşamış olan Amerikalılar Kennedy'nin konuşmasını korkuyla karşıladılarsa da paniğe kapılmadılar. Ülke boyunca halk yiyecek, benzin ve diğer malları stok etmeye başladı. Yedekler çağırılmayı beklediler. İnsanlar evlerinde ve barlarda televizyonda uçakların havalandığını, Her yerde bir gerilim havasını, askeri trenlerinin asker ve tank naklettiklerini seyrediyorlardı. Her yerde bir gerilim havası vardı."[147]

"Birleşmiş milletlerde ise duruma, 22 Ekim 1962 de Adlai Stevenson'un Güvenlik Konseyi Sekreteri, Sovyet Elçisi Valerian Zorin'e Küba'daki dünya barış ve güvenliğini tehdit eden durumun derhal Güvenlik Konseyinde görüşülmesi için yaptığı bir müracaat ile başlamış oluyordu. Stevenson'un müracaatine birde karar taslağı eklenmişti. Buna göre: a) Güvenlik Konseyi Küba'daki füzelerin sökülüp geri çekilmesi için derhal çağrıda bulunmalıydı. b) Genel Sekreter U'tant'ın bu silahların geri çekilmelerini sağlayacak gözlemcileri göndermesine müsaade edilecekti. c) Füzeler çekildikten sonra Karantina kaldırılacaktı. d) Sovyetler Birliği ile ABD arasında derhal görüşmelere başlanacaktı."[148]

2.3. ABD Küba İlişkileri

1959 yılından itibaren Küba-ABD ilişkilerinde yaşanan gerginlik Küba Krizinin temelini teşkil eder. "Küba, bir İspanyol sömürgesi iken, hemen yanıbaşında bir Avrupa devletinin bulunmasından hoşlanmayan Amerika'nın 1898 yılında İspanya ile savaş yapıp bu devleti yenmesi neticesinde bağımsız olmuştur. Diğer Latin Amerika ülkelerinde de olduğu gibi, bu tarihten sonra Küba da Amerika'nın kontrolü altına girmiştir."[149] İspanya sömürgeliğinden kurtularak bağımsızlığına kavuşmasına rağmen bu seferde Küba'yı dışardan Amerika idare etmeye başlamıştır. Küba ekonomisi iki tarım ürünü tütün ve şekere dayanmaktaydı ve bu ürünün tamamını Amerika'ya ihraç ediyordu. Amerika siyasi olarak kontrol altına aldığı Küba'yı

[147]Harmancı, a.g.e., s.234
[148]Hasan S. Köni, "Küba Buhranı, Uluslararası Alana Etkisi", *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademi Dergisi,*79, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları
[149] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.307

kendisine ekonomik olarak da bağlayarak ülkedeki şeker kamışı tarımına büyük oranda yatırım yapmaktaydı.

"Küba XX. Yüzyıl boyunca demokratik iktidarlar açısından hiç de şanslı bir ülke değildi. Bu süre zarfında birçok politikacı, 'değişim ve refah' sloganlarıyla sırayla Havana'daki cumhurbaşkanlığı köşküne yerleşmiş, birkaç yıl sonra da ceplerini ve bavullarını ağzına kadar para dolu bir şekilde iktidar koltuğunu bırakıp kaçmışlardı. Söz konusu 'liderler' ülkede sadece zengin olmakla kalmamış, uyguladıkları baskı ve terör rejimiyle halkın nefretini de kazanmışlardı."[150] Küba'da bu diktatör yönetimler iktidarlarını devam ettirebilmek için Amerika'nın desteğine ihtiyaç duymuşlardır. Amerika'da bu baskıcı iktidarlara kendilerine tabii oldukları sürece ses çıkarmamıştır. Bu diktatörler halktan çok kendilerini düşündüklerinden iktidarlıkları boyunca halkı sömürmüşlerdir. İktidardakilerin bu yaklaşımı yüzünden halkın büyük çoğunluğu yoksul iken çok az bir kesim zengin sayılırdı. Dolayısıyla yoksul olan halk bu baskıcı yönetimlere zaman zaman karşı çıkmış ve bu yönetimleri destekleyen ABD'ye de sürekli tepkiler göstermiştir. "Mesela, Jose Miguel Gomez'in 1906-1909 arasında 'Yankee Emperyalizmi' dediği Amerikan kontrolüne karşı ayaklanması bu tepkilerin ilk örneği olmuştur. Yine 1930'ların başında yine Amerika'ya karşı bazı kanlı ayaklanmalar olmuş ve bilhassa Başkan Roosevelt, Küba ile münasebetlerine daha yumuşak ve yeni bir şekil vererek, bilhassa Küba'nın ekonomik problemlerine çözüm getirmeye çalışmıştır. Fakat Fidel Castro ayaklanması, gerek Küba'da gerek Küba ile Amerika arasındaki münasebetlerde ve hatta genel olarak Latin Amerika'nın havasında pek çok şeyi değiştirecektir."[151] "Diktatör General Fulgencia Batista'ya karşı Fidel Castro tarafından 1953'te darbe girişiminde bulunmuş, fakat başarı sağlanamamıştır. Castro'nun 1955'te başlattığı Temmuz Harekâtı adlı gerilla hareketi, 1 Ocak 1959'da Batista hükümetine silah ambargosu uygulayarak dolaylı yoldan desteklemiş olan ABD, yeni hükümeti derhal tanımıştır. Göreve başladıktan sonra Washington'a giden

[150] Yavuz, a.g.e., s.27
[151] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.307-308

Castro, Nixon'la üst düzey görüşmelerde bulunmuştur. Birkaç ay süren bu kısa dönem iki ülke arasındaki ilişkilerin olumlu seyrettiği tek dönemdir."[152]

Küba'daki Amerikan emperyalizmini ve halkın refah seviyesini arttırmak için Castro yönetime gelir gelmez uyguladığı toprak reformu projelerine den rahatsız olan Amerika Küba'dan yaptığı şeker ithalatını azaltmaya karar vermiştir. "Bunun üzerine Castro Küba'daki tüm özel arazileri, Amerikan şirketleri de dâhil tüm özel şirketleri devletleştirdikten sonra, ABD'de Eisenhower yönetimi tarafından Küba'ya yiyecek ve ilaç ürünleri dışında ticari ambargo uygulanmaya başlanmıştır. Sovyetler Birliği ile giderek yakınlaşan ilişkiler, ABD'nin Küba ile diplomatik ilişkilerini kesmesine ve 1961'den günümüze iki ülke arasındaki diyalogun İsviçre üzerinden sürdürülmesine sebep olmuştur. Bu dönemde 1961 yılında ABD'nin Castro'yu devirmek amacıyla isyancıları desteklediği Domuzlar Körfezi çıkarması ABD açısından büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu girişim Castro tarafından galibiyetle sonuçlanmış olsa da ABD'ye karşı SSCB'yle yakınlaşmak güvenliğini sağlamak açısından stratejik bir politika olarak benimsenmiştir."[153] Küba'nın SSCB'ye yakınlaşması üzerine 1962 yılında ABD Küba'nın Amerika Devletleri Örgütü'nden çıkarılması konusunda diğer örgüt üyeleri üzerinde baskı yapmaya başlamıştı. Bunun üzerine Küba'nın komünist yönetimi benimsemiş olması gerekçesi ile bu durum örgütün çıkarları ve ilkelerine uyuşmadığı gerekçesiyle Küba'nın üyeliği dondurulmuştur. Küba örgüt üyesi olarak görülmesine rağmen toplantılara katılma hakkı bulunmuyordu. Bu durum karşısında Latin Amerika ülkeleri Küba'nın örgüt içinde yeniden faal olarak görev alması konusunda ABD'den talepte bulundular.

ABD hükümeti SSCB ile ilişkilerini arttıran ve SSCB füzelerini topraklarına kurulmasına izin veren Castro hükümetin düşürmek için 22 Ekim 1962 abluka uygulaması kararı alır. "23 Ekim 1962'de CIA, 'Küba'ya uygulanan ve yiyecek ve ilaç dışındaki her türlü malı kapsayan ambargonun etkileri' üzerine bir rapor yazar.

---

[152] Aslıhan P., Turan, "ABD-Küba İlişkileri ve Obama Faktörü",2010, *http://bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=172%3Aanalizler-latiname...* ,(eşim tarihi:21.04.2012)

[153] Turan, a.g.e.

Raporda, böyle bir ambargonun, 'aylarca sürmediği takdirde Castro hükümetini düşürme olasılığı bulunmadığı' sonucuna varılır."[154]

2.4. Gevşek İki Kutuplu Sistem

"İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ortaya çıkan ve 1990-91'de Doğu Blokunun dağılmasına kadar devam eden dönemin temel özelliği olan iki kutuplu sistem birçok yönüyle güç dengesi sisteminden ayrılmaktadır. Bu tür sistemlerin en büyük özelliği devletlerin iki blok etrafında yoğunlaşmış olmalarıdır. Her iki blokta da ABD ve SSCB gibi blok önderleri ve NATO ve VP gibi blok örgütleri bulunmaktadır. Ancak iki kutuplu sistemler sıkı ya da gevşek iki kutuplu siste olarak iki ayrı kategoride incelenebilir."[155] "Sıkı iki kutuplu sistemde, eğer her iki blok da hiyerarşik örgütlenme yapısına sahip değilse, sistem gevşek iki kutuplu sisteme dönüşebilir. Sıkı iki kutuplu sistemleri, çok istikrarlı ve bütünleşme derecesi yüksek bir sistem olarak düşünmek mümkün değildir."

2.4.1. Türkiye'nin Konumu

Ekim 1962 yılında Sovyet füzelerinin ABD tarafından Küba'ya yerleştirildiğini açıklamasının ardından tüm dünyada şaşkınlık yarattığı gibi böyle bir olayla başlayan kriz Türkiye içinde tahmin edilemeyen bir gelişmeydi. "Duruma ilk tepki olarak Amerikan yönetimi, 22 Ekim'de Küba'ya yönelik abluka kararını açıkladığında Türkiye'de İktidarda bulunan İnönü liderliğindeki CHP-YTP-CKMP-Bağımsızlar koalisyon hükümeti hiç tereddütsüz müttefikin bu kararını destekledi. İktidardakiler gibi Meclisteki diğer bütün partilerde ABD'ye bu krizde destek konusunda hemfikirdi."[156]

24 Ekim 1962 tarihli Akşam Gazetesi "Ankara'da Küba ile İlgili Toplantı Yapıldı" başlıklı haberiyle duyurduğu yazıda. "Amerika'nın Küba'yı abluka altına alması, üzerine dün başkentte mühim görüşmeler yapılmıştır. Başbakan İnönü sabah saat 9.35 de Çankaya'ya giderek son olayları Cumhurbaşkanı Gürsel ile görüşmüştür. İnönü-Gürsel görüşmesine saat 10.30 da Genel Kurmay Başkanı Sunay ve saat 11.15

---

[154] Hande Sönmez(Çeviren), *Kuşatılmış Ada: Küba ABD Ablukasının İçyüzü*, 1996, İstanbul, s.4
[155] Arı, a.g.e., s.165
[156] Çakmak, a.g.e.,s.662

de Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin katılmıştır. Köşkte toplantı devam ederken Basın-Yayın Bakanlığı ile Anadolu Ajansına bu konuda gelen haberler otomobillerle Çankaya'ya ulaştırılmıştır. Cumhurbaşkanı ile Hükümet Başkanı, Dışişleri Bakanı doğruca Bakanlar Kuruluna gitmişlerdir. Saat 12.15 de toplanan Bakanlar Kurulu saat 15.15 de dağılmış. Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin toplantıdan çıkarken <<Amerika'nın hareketini tasvip ediyor muyuz?>> şeklinde sorulan bir soruyu <<Tabi>> diyerek karşılamıştır."[157]

Amerika kendisine doksan mil uzakta bulunan Küba'ya Sovyet Rusya'nın füzeler yerleştirmesine ilk tepki olarak Küba'yı abluka altına alması Türk hükümeti tarafından müttefikinin almış olduğu bu karar hiç tereddüt edilmeden desteklenmiş ve Küba'ya uygulanan ekonomik ablukaya uyan ilk ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. "Bilindiği gibi, Küba buhranı çıktıktan sonra Başkan Kennedy, NATO'ya silah ve yiyecek sevketmesine mani olmalarını istemişti. New Yorkt'ta gazetecilerle yaptığı bir konuşmada, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin bu konuda, Türkiye armatörlerinin Küba'ya yaptıkları deniz nakliyatını, hükümetin zecri müdahalesiyle değil, kendi arzularıyla durdurma kararını aldıklarını söylemiştir. Türkiye'nin Batılı müttefikler arasında bu konuda ilk karar alan devlet olması Amerikan resmi çerçeveleriyle basınında memnunluk uyandırmış ve olumlu yorumlara yol açmıştır. Amerikan dış yardım programının Kongre'deki müzakereleri sırasında bu konuya değinen bazı senatör ve milletvekilleri, Türk-Amerikan dostluğunu öven konuşmalar yapmışlardır. Johnson yönetiminin başkan yardımcısı ve o zaman Minnesota senatörü olan Humphrey, Türkiye'nin, gemileri Küba için hamule kabul etmeyen ilk NATO üyesi olduğunu hatırlattıktan sonra 'Türkiye her zaman için NATO ortaklarının ön safında yer almıştır. Son hareketi de bu gurur verici geleneğini takip etmektedir.' Diyerek diğer NATO ülkelerinin de Türkiye'nin verdiği örneği izlemesini temenni etmiştir."[158]

Amerika'nın kararındaki sert tutumunu görünce Sovyetler Birliği de tutumunda yumuşama oldu. ABD'nin ablukayı ilan etmesinden sonra Küba'ya doğru yola çıkan 12 Sovyetler Birliği gemisi yön değiştirdi. Diğer gemiler ise ABD

[157] Akşam Gazetesi, 24 Ekim 1962
[158] Gönlübol,v.d.,a.g.e.,s.328

kontrolüne itiraz etmedi bu gelişmeler iki ülke arasında ilişkilerin yumuşamasın da ilk adım oldu. "Bunun arkasından, 27 Ekimde Sovyetler, Küba'daki Sovyet füzelerinin sökülmesini kabul edebileceklerini, buna mukabil Amerika'nın da Türkiye'deki Jüpiter füzelerini sökmeleri gerektiğini bildirdiler. Bu şart Amerika tarafından kabul edildi, çünkü Jüpiter füzeleri artık demode olmuştu. Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi ise, Türkiye'de kırgınlık yaratmıştır. Amerika'nın gerektiğinde veya Sovyetlerle bir pazarlık söz konusu olduğunda, Türkiye'yi feda edebileceği gibi bir his ve şüphe uyanmıştır.."[159] Bu durumun Küba Krizinden sonrada devam etmesi ve 1964 Kıbrıs buhranında da Amerika'nın çıkarları doğrultusunda Türkiye'yi gözden çıkarabilme ihtimali bu dönemde Türk siyasetini Sovyetler Birliğiyle olan ilişkilerde yumuşatma girişimlerine dönüşecektir. Bu noktaya ileride daha detaylı değinilecektir.

3. DETANT (YUMUŞAMA) DÖNEMİ TÜRKİYE

"Yumuşamayı en basit biçimiyle, bloklar arasında karşılıklı 'söz düellosu' ile savaş tehlikesinin azalması ve komünist ile komünist olmayan devletler arasında siyasal, ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayılarındaki artış olarak tanımlamak mümkündür. Bazı uluslararası ilişkiler uzmanları, yumuşamayı 'farklı ekonomik ve toplumsal sistemlere sahip ülkeler ya da ülke grupları arasında, son aşamada barış içinde bir arada yaşama koşulları altında, yeterli siyasal güvencelere bağlanmış, uzun süreli ve kapsamlı bir Doğu-Batı işbirliğine varacak, gerginliğin aşamalı ve bilinçli bir biçimde azaltılmasının öngören bir politika' diye tanımlamaktadır."[160]

Nükleer silahlar kavramı II. Dünya Savaşından sonra dünya da yaşanan büyük yıkım sonucu ortaya çıkan silahsızlanma kavramıyla birlikte gündeme gelen en önemli kavramdır. Ağustos 1945 yılında ABD'nin Hiroşima ve Nagasaki'ye B-29 bombardıman uçaklarıyla attıkları atom bombaları yüzbinlerce insanın ölümüne ve milyonlarca insanın sakat kalmasına sebep olan nükleer silahların insanlık tarihi açısından ne kadar tehlikeli olduğunun ilk göstergesidir. "Silahsızlanma literatürüne 1959-60'dan itibaren balistik füzeler kavramı da dahil oldu. Böylece nükleer silahlarda

[159] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.311-312
[160] Sander, *Siyasi Tarihi(1918-1994*), s.445

ikili bir ayırıma gidilmeye başlanmıştır. Bunlardan birincisi, kıtalararası balistik füzeleri ifade eden ve erimi 5000 km'nin üzerindeki tahrip gücü oldukça yüksek olan stratejik nükleer füzeler ile diğer erimi 500-1000 km dolayındaki tahrip gücü diğerine göre daha düşük olan orta kısa menzilli füzelerdir. Ancak söz konusu kısa menzilli füzelerin özellikleri uzun menzilli ve havada ikmal yapabilen bombardıman uçaklarıyla aynı sonucu doğurabileceği üzerinde durularak her iki taraf da karşı tarafın bu tür silahlarını stratejik nükleer silah kapsamına almaya çalışmıştır. Bu çerçevede ABD, SSCB'nin Bacfire bombardıman uçaklarının havada ikmal yapabilme özellikleri dolayısıyla ABD'deki hedefleri vurarak geri dönme kabiliyetlerine dikkat çekerek stratejik silahlar kapsamına alınmasına çalışırken, SSCB de ABD'nin Cruise füzelerini nükleer başlık takılabilme özellikleri dolayısıyla aynı uğraşı vermiştir."[161] Bu iki ülke arasındaki nükleer silahlanma yarışı olası bir savaş durumunda çok büyük felaketlere yol açabileceğinden iki blok lideri arasındaki ilişkiler yumuşaya başlamıştır.

1960'lara doğru Türkiye giderek batı yanlısı bir siyaset izlerken ve batı ile olan ilişkilerini askeri ve ekonomik alanda batıdan yardımlar alarak geliştiriyordu. Türk hükümeti ABD'nin siyasal desteğini yanında hissettiği bu dönemde Menderes hükümetini endişelendiren SSCB'de de bazı gelişmeler yaşanmaktaydı. "Sovyetler Birliği'nin Sputnik'in uzaya yerleştirilmesiyle elde ettiği başarı ve ABD'nin ortaya çıkan << füze boşluğu>>nu doldurmak için ICBM'lerin yapımına hız vermesi, iki devlet arasında silahlanma yarışını hızlandırdığı gibi, yeni silahların tahrip gücü de büyük ölçüde arttırılmış ve günümüzde sözü edilen << dehşet dengesi>> nin tohumlarını atmıştı. Ayrıca Kruşçev, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin 1956 yılındaki XX. Kongresinde ünlü << barış içinde bir arada yaşama>> kampanyasını açmış bulunmaktaydı. Kruşçev, Kongre'de yaptığı konuşmada büyük devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesi, Avrupa'da gerginliğin azaltılması, silahsızlanma, atom silahlarını yasaklama, Avrupa'da kollektif güvenlik sisteminin kurulması gibi << yumuşama >> nın unsurlarını açıkça ortaya koymaktaydı."[162]

Doğu bloğu ve Batı bloğu arasında ki ilişkiler açısından 1962 Küba Krizinin yaşanması yeni bir başlangıç olmuştur. Taraflar II. Dünya Savaşından bu yana çözüme

[161] Arı, a.g.e., s.590-591
[162] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*,s.187

ulaşamayan silahsızlanma konusunda ilk defa bir araya gelerek masaya oturmak zorunda kalmışlardır. Girdikleri silahlanma yarışı sonucu 1950'den beri birbirlerinden giderek uzaklaşan iki süper devlet bu olayla birlikte yeni bir düzen kurmak için adımlar atmaya başlamışlardır. "Tarihin hemen her döneminde olduğu gibi, çatışmalar kuralların oluşmasına, kuralların ihlâl edilmesi de, çatışmalara yol açar. Bu genelleme Küba Olayı için de geçerli olur ve Küba'da meydana gelen soğuk çatışma (buna sistem çatışması da denebilir) tarafları, nükleer döneme özgü, yeni bir düzeni oluşturmaya zorlar. Bu olayda ilginç olan nokta, diplomasi manevraları ile aşılması mümkün olmayan bir gücün, yani nükleer gücün, bir düzen uğruna feda edilmesidir. Burada, çatışmadan kaynaklanan bir düzenin oluşmasında, çatışmacı taraflar arasındaki güç varlığının, bu düzenin niteliği konusunda belirleyici bir etken olduğunun unutmamak gerekir. Bu noktadan hareketle Küba Çatışması; stratejik güç varlığı bakımından, Sovyetler'in ABD'ye göre daha zayıf durumda olması, düzen uğruna feda edilen güçlülüğün faturasının Sovyetler'in ödemek zorunda kalması ile sonuçlanır. Küba Olayı'ndan sonra Doğu-Batı ilişkilerinde yumuşama dönemi başlar. 1945'ten 1963 ortalarına kadar 488 nükleer deneme gerçekleştirilmesine karşın, ilk defa bu dönemde, yani yumuşama dönemi'nde, silahsızlanma konusunda bir takım sınırlandırmalar getirilir."[163]

1960 ile 1970 yıllar arasında Doğu ve Batı blokları arasında nükleer silahlanma konusunda yumuşama dönemin başlamasıyla iki blok ülkeleri birbirlerine daha iyimser davranmaya ve eski sert tutumlarını terk ederek yakınlaşmaya başlamışlardı. Bu sürecin başlamasında hiç şüphesiz 1962 Küba Krizinin büyük önemi vardı. "Bilhassa Doğu ile Batı bloklarının, aralarındaki çatışmalara eskisinden daha farklı bakmalarında ve bu çatışma ve buhranları daha farklı ele almalarında (crisis management) Küba buhranı bir dönüm noktası teşkil etmiştir denilebilir. Bununla beraber, 1960'lardan itibaren blokların dışında meydana gelen gelişmelerin de, blokların karşılıklı münasebetlerine tesir ederek yumuşamaya büyük katkı sağladıkları gibi, milletlerarası münasebetlerin yapısını da belirli bir ölçüde değiştirmeye muvaffak

[163] Kadir Kemal Güneş, "Doğu-Batı İlişkileri ve Nükleer Güç (1945-1985)", *https://scholar.google.com.tr/scholar?q=yum%C5%9Fama+d%C3%B6nemi&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5,* (erişim tarihi: 05.05.2015)

olduklarını da belirtmeliyiz. 1960'lardan itibaren ortaya çıkan Üçüncü Dünya, Asya-Afrika Bloku, Asya-Afrika-Latin Amerika Grubu, Tarafsızlar, Bağlantısızlar gibi deyimler, kavramlar ve hareketler bunun örnekleridir."[164]

3.1. U-2 Olayı

"Türkiye'nin NATO'ya girmesinden sonra kendisine gerek Doğu bloku ülkeleri, gerek tarafsız blok tarafından yöneltilen tenkitlerin başında, ülkesinde hem NATO çerçevesi içinde, hem de Birleşik Amerika ile yaptığı ikili anlaşmalar yoluyla yabancı üsler kurulmasına izin vermesi gelmektedir. Bu yoldaki tenkitler ilk defa 1956 yılının ilk aylarında, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti de dahil olmak üzere sosyalist ülkelere sınırdaş olan NATO devletlerinden, 'meteorolojik bilgiler' elde edilmek amacıyla, bu ülkeler üzerinden balonlar uçurulması sorunu ile ilgili olarak ileri sürülmüştür."[165]

Ekim 1957 de Sovyetler Birliğinin ilk uyduyu uzaya fırlatmıştı. "Uydunun uzaya fırlatılması uzay tekniği bakımından mühim olmakla beraber, hadisenin askeri ve stratejik bakımdan ehemmiyeti, bu uyduyu uzaya götüren füzenin yapılabilmiş olması ve böyle bir uzun menzilli ve güçlü bir 'taşıyıcı'nın gerçekleştirilmiş olmasıydı. Sovyetler böyle bir 'taşıyıcı'yı elde etmekle, Amerika'nın havalardaki stratejik üstünlüğü sona eriyor ve stratejik üstünlük Sovyetlere geçmiş oluyordu."[166] "Özellikle 1957 yılından sonra, Amerika'nın yürüttüğü istihbarat faaliyetleri hız kazanmış ve Sovyet topraklarının ayrıntılı ve dakik haritalarının çıkartılmasına başlanmıştır. Bunun sonucu olarak hava fotoğrafçılığı, Sovyet askeri faaliyetlerinin gözlenip dinlenmesi, ABD'nin stratejik planlamalarında büyük bir önem kazanmıştır."[167] **"**Sovyetlerin stratejik üstünlüğü bu devlete, Amerika'ya 'ani baskın' ve bir 'sürpriz darbe' vurma imkanını kazandırıyordu. Bu durumu önlemenin yolu ise, Sovyetlerin askeri faaliyetlerini yakından takip etmek ve gözlemek, yani devamlı istihbarat yapmaktı.

---

[164] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.317
[165] Gönlübol,v.d.,a.g.e.,s.314-315
[166] Armaoğlu, a.g.e. , s.305
[167] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri (1947-1964*), s.191

İşte bu istihbaratı Amerika, Lockheed firmasının geliştirdiği yeni bir uçak olan U-2 uçağı ile yapmaya başladı."[168]

"Amerikan Merkez İstihbarat Teşkilatı (CIA), Lockheed Uçak Şirketine müracaat ederek, Sovyet savaş uçaklarının ve uçaksavar ateş menzilinin çok üstünde uçabilecek bir uçak yapmasını istedi. Şirketin 1956 yılında Amerikan hükümetinin emrine verdiği uçak, U-2 uçağıdır. Uçak bir füze gibi havalanabilmekte, 10 saniye içinde 300 metre yüksekliğe çıkabilmektedir. 30.000 mil uçabilmektedir. Uçak, ayrıca çok yüksekten gayet net biçimde fotoğraf çekecek son derece güçlü kameralarla mücehhez bulunmaktaydı." [169] "U-2 olayı Amerikan yöneticilerinin Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında ABD'nin atom tekelini ortadan kaldırmasından sonra duymaya başladıkları derin güvensizliğin doğrudan bir sonucudur. Sovyetlerin nükleer silahlarını ve uzun menzilli bombardıman uçaklarını geliştirmedeki başarısı Amerika yöneticilerin güvensizliğini artırmıştır. ABD, tarihinde ilk kez, ülke topraklarının kıta dışı bir devletin vurucu gücü içine girdiğine şahit olmuştu."[170]

"Pilot Francis Gary Powers idaresindeki bu U-2 uçaklarından biri, 1 Mayıs 1960 günü Türkiye'deki Adana-İncirlik havaalanından kalkıp, Pakistan'da Peşaver üzerinden Sovyet topraklarına girdikten bir süre sonra motorlarının arıza yapması üzerine alçalmak zorunda kalınca Sovyet radarlarına yakalandı ve düşürüldü. Pilot sağ olarak kurtulmuştu. Uçağın uçuş planı Sovyet toprakları üzerinden geçip Norveç'e kadar uzanmaktı. Amerikan Milli Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA) 3 Mayısta yaptığı bir açıklamada, kendi teşkilatlarına ait bir 'araştırma' (research) uçağının Türkiye'de Van civarındaki dağlık bölgede düşmüş olabileceğini bildiriyordu. Halbuki U-2 uçakları Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) tarafından kullanılmaktaydı. Ve U-2 uçaklarının da meteorolojik araştırma ile ilgisi yoktu."[171] "Dünya, U-2 olayını 3 Mayıs 1960'ta, Kruşçev'in Sovyet semalarında 1 Mayısta bir Amerikan uçağının düşürüldüğünü açıklaması ile öğrendi. Aynı gün Amerikan Havacılık ve Uzay Merkezi (NASA), görevi açık hava sağnaklarını (turbulence)

---

[168] Armaoğlu, a.g.e., s.306
[169] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, s.192
[170] "U-2 Krizi", *http://www.tarihportali.org/soguk-savas-donemi-arastirmalar/4627-u-2-krizi.html*,(erişim tarihi:18.11.2014)
[171] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.306

incelemek olan meteorolojik bir U-2 uçağının Türkiye üzerinde kaybolduğunu açıklamış bulunuyordu. Uçak, 1 Mayıs günü saat 9.00'da İncirlik üssünden kalkmış ve bir saat sonra pilot oksijen yetersizliği ile karşılaştığını bildirmişti. Bu haber 5 Mayısta Savunma ve Dışişleri Bakanlığının bildirileri ile doğrulandı ve aynen tekrarlandı. Bu bildiride ayrıca, oksijen yetersizliği dolayısıyla pilotun bilincinin yitirebileceği ve otomatik pilotun da uçağı kaza ile Sovyet semalarına götürmüş olabileceği belirtilmekteydi. Bildiride, İncirlik Üssünde 4 adet U-2 uçağının görevli bulunduğu da belirtilmişti. Aynı noktalar ABD'nin Sovyetler Birliği'ne verdiği 6 Mayıs tarihli notada da yer almıştır."[172]

Sovyetler Birliği ABD'yi zor durumda bırakmak için gerçekleri saklayarak 5 Mayısa kadar düşürülen uçak hakkında bilgi vermediler. 5 Mayısta Yüksek Sovyet Şurasında konuşan Kruşçev düşürülen uçak hakkında gizliliğini sürdürüyor bir Amerikan uçağını düşürdüklerini söylüyor ancak bu düşen uçağın bir casus uçağı olduğundan bahsetmiyordu. Kruşçev'in bu tutumu ABD'nin Sovyetlerin düşen uçak hakkında detaylı bilgisi olmadığını düşünmesine ve sessiz kalarak gerçekleri saklama yoluna gitmesine sebep olmuştur. "Kruşçev Amerikalıları bu duruma getirdikten sonra, nihayet 7 Mayısta yaptığı açıklamada, düşürülen uçağın U-2 uçağı olduğunu, pilotun sağ olduğunu, bu uçağın Sovyet Rusya üzerinde casusluk maksadiyle uçtuğunu gösteren bütün delillerin elde edildiğini söyleyip, Amerika'ya veryansın etti. Bu durum karşısında Amerikalılar da gerçeği söylemek zorunda kaldılar. Lakin, hem Sovyetler tarafından dünya kamu oyunda zor duruma düşürüldüler ve hem de tam dörtlü zirvenin arifesinde hoş olmayan bir durum yarattılar. Bununla beraber, Kruşçev 11 Mayısta yaptığı bir konuşmada, Paris zirvesine katılacağını ve toplantının bir neticeye ulaşmasına gayret edeceğini söyledi. Buna mukabil Amerikalılar da meseleyi büyütmemek için aşağıdan aldılar ve Başkan Eisenhower 11 Mayısta yaptığı basın toplantısında, 'Kimse yeni bir Pearl Harbour' istemiyor diyerek havayı yumuşatmaya çalıştı. Fakat, daha önce gördüğümüz gibi, Kruşçev U-2 hadisesini Paris Zirvesi'ni torpillemek için kullanmaktan kaçınmadı. Zirveye gitmeden önce yumuşak görünmesinin sebebinin, intikamını Paris'e saklamak olduğu anlaşılıyordu."[173]

---

[172] Sander, a.g.e., s.192-193
[173] Armaoğlu, a.g.e., s.306

"ABD Başkanı Eisenhower, geri adım atarak, ABD'nin ve hür dünyanın muhtemel bir Sovyet sürpriz taarruzuna karşı savunabilmek amacı ile bilgi toplamak için gerekli tüm metodların kullanıldığını açıklamak zorunda kalmıştır. Eisenhower, ABD'nin casusluk metodlarına başvurusuna gerekçe olarak ise, 'SSCB'nin gizliliği bir fetiş olarak' kullandığını göstererek, U-2 uçuşlarını yasaklamıştır."[174]

Sovyetler Birliği hava sahasında Mayıs 1960'da bir Amerikan U-2 uçağının düşürülmesi sonucu bu uçağın havalandığı Türkiye ile SSCB arasında kısa süreli bir gerginlik yaşanmasına sebep oldu. "U-2'nin Adana'daki İncirlik üssünden havalanması ister istemez Türkiye'nin de soruna dahil olmasına yol açtı. SSCB'den yapılan resmi açıklamalarda, ABD kadar uçuşların yapılmasına izin veren ülkeler de ağır bir dille eleştirildi. Kruşçev 5 Mayısta yaptığı açıklamada, hükümetinin ABD uçaklarının faaliyetine izin veren ülkelere uyarıda bulunacağını belirtti. Ayrıca, bir saldırıya karşı güdümlü füzelerle karşılık verileceğini, saldırıda kullanılan üslerin öncelikli hedef olacağını vurguladı. Bu sözler Türkiye'ye karşı açık bir tehdit niteliği taşıyordu."[175]

Ankara'da Dışişleri Bakanlığı tarafından 8 Mayıs 1960 şu açıklama yapılmıştır: "*Türk Hükümeti bir Amerikan uçağının Sovyetler arazisi üzerinde keşif maksadı veya herhangi bir maksat için uçuş yapmasına asla müsaade vermemiştir. Hiçbir uçak Rusya'nın güneyinde Türk sınırı üzerinde uçmadığı gibi Rus makamları da böyle bir şeyin bugüne kadar vuku bulduğunu iddia edemez. Türkiye, kendi uçakları hariç, kendi hava sahasının dışındaki herhangi bir uçuştan sorumlu değildir."*[176] "Sovyetler Birliği, Türkiye'nin bu açıklamasını yeterli bulmamış, hava keşifleri üzerinde hassasiyetini müteakip yıllarda da devam ettirmiştir. Bu olayda Türk Hükümeti az konuşmuş, kamuoyu da iç olaylar muvacehesinde olayla fazla ilgilenmemiştir. Mayıs 1960 ayı iç olaylar nedeni ile Türkiye'de huzursuzluğun doruk noktasına ulaştığı ay olduğundan U-2 olayı Türkiye'yi ilgilendirmeyen bir konu, bir dış olay gibi geçmiştir."[177]

---

[174] Çakmak, a.g.e., s.676
[175] Oran,a.g.e.,s.573-574
[176] Uraz, a.g.e., s.44
[177] Uraz,a.g.e., s.44

U-2 uçuşları hakkında Kruşçev 9 Mayıs 1960 günü bir Çekoslovak heyetine hitap ederken şöyle açıklamalarda yapıyordu:

"Bu uçuşların devamı halinde mukabil tedbirleri alacağımız tabiidir. Topraklarında üs bulunduran devletlerin şu noktaları önemle dikkate almaları gerektiğini söylemek zorundayım. Topraklarındaki üslerden ülkemize doğru diğer uçuşlara müsaade ettikleri takdirde bu üsleri tahrip edeceğiz. Biz, bu gibi hareketleri ülkemize karşı girişilmiş bir tahrik olarak değerlendirmekteyiz. Bu ülkelerin hükümetlerine topraklarınızı başkalarına kiralar ve yurdununuz, topraklarınızın efendisi olmazsanız, biz bunu kendi bildiğimiz şekilde yorumlayacağız diyoruz. Topraklarınızı kiraladıklarınız, sizin topraklarınızdan bize karşı harekat yapmaktadırlar. Sizin topraklarınız bize yakın, onlarınki ise çok uzaktır. Uzak hedeflere bir ihtar olarak, yakın hedeflere mesafemizi tanzim edebiliriz. Bırakalım doğru sonucu onlar çıkarsın."[178]

"Sovyetler Birliği 13 Mayıs 1960 tarihinde; Türkiye, Pakistan ve Norveç hükümetlerine sert bir nota göndererek Sovyetler Birliği hava sahasının ihlali hazırlığı ve uygulaması için yabancı askeri uçaklarının kendi hava sahalarını kullanmalarına müsaade etmelerini kınamıştır."[179]

3.2. Türkiye'deki Jüpiter Füzelerinin Önemi

Türkiye'ye Jüpiter füzelerin kuruluş amacı Türkiye'yi Sovyet tehdidine karşı korumak mıydı? Görünürde ABD'nin Avrupa'ya füzeler yerleştirmesi SSCB tehdidine karşı bu ülkeleri korumaktı ancak bunun altında yatan gerçek sebep Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin kuruluş amacı geçmişte de hep uygulanagelmiş caydırma stratejisinin bir sonucudur. İki süper güç arasında nükleer silahlanma yarışının artmasıyla birlikte birbirlerine karşı savaşı caydırıcı önlemler almaya başlamışlardı. "Bu yeni dönemde nükleer kapasiteye sahip devletler askeri(nükleer anlamda) güçlerini diplomatik müzakere masasındaki pazarlık gücünü arttırmak ve

[178] Uraz, a.g.e., s.43-44
[179] Uraz, a.g.e., s.44

diğer ülkeyi olası bir saldırıdan caydırmak amacıyla geliştirmeye yöneldiler. Her iki süper devletin de Soğuk Savaşa rağmen doğrudan karşı karşıya gelmemelerine nükleer silahların bir yerde müzakere sürecini etkilemiş olması ve caydırma işlevi görerek önleyici diplomasi (preventive diplomacy) aracı olarak kullanılması neden olmuştur."[180] "1950'lerin ortalarından itibaren, gerek füze teknolojisinin olgunluğa ulaşması ve gerekse de nükleer başlıkların boyutlarının giderek küçülmesi sonucu, balistik füzelerin nükleer rollerde kullanılmaları mümkün olmaya başlamıştır. Bu çerçevede; ABD'nin hizmete soktuğu PGM-19 Jüpiter füzesi V-2 [181] 'lerle karşılaştırıldığında, yaklaşık 2300 km'lik menzili, güvenilirliği ve yüksek isabet yüzdesiyle son derece gelişmiş bir sistem olduğu görülmektedir."[182]

Sovyetler Birliği'nin nükleer silahlar konusundaki gelişimi ve savaş gücünü arttırması ABD'yi de harekete geçirmiş ve Sovyetlere karşı nükleer savaş gücünü arttırmasına sebep olmuştur. "1957 yılında Sovyetler ilk Sputnik'lerini fırlattıklarında Amerikan Eisenhower yönetimi, Rusların nükleer silahlanmada Batının önüne geçtiği ve SSCB'yi caydırma konusunda bir maddi yetersizlik ya da en azından bir güven boşluğu ortaya çıktığı korkusuna kapıldı. Bunun sonucunda NATO'yu askeri ve psikolojik açıdan güçlendirmek için Amerikan yapımı orta menzilli nükleer füzelerin (IRBM'lerin) Avrupa'ya yerleştirilmesinin uygun olacağı yolundaki ABD önerisiydi."[183] "Çünkü, ABD kıtalararası güdümlü füzelerinin geliştirinceye kadar geçecek süre içinde böyle bir saldırıya aynı biçimde karşılık veremeyeceğine göre, vereceği karşılık Stratejik Hava Komutanlığına ve denizaşırı üslerden fırlatılacak IRBM'lere dayanacaktı. Bunların ise, Sovyet ICBM'lerinin uzun menzillerini telafi etmek bakımından Sovyetlere yakın yerlere yerleştirilmesi gerekiyordu."[184] "Tabii bu, aynı zamanda bir nükleer savaşın, doğrudan ABD ile Sovyetler Birliği arasında, birbirlerinin topraklarını vurmaya yönelik bir seyir izlemeyebileceği varsayımını da

[180] Arı, a.g.e., s.529
[181] V-2'ler askeri alanda yeni bir çığır açan ve askeri stratejiyi geri dönülmeyecek bir şekilde değiştiren gelişme V-2 roketlerinin kullanımı olmuştur. Yaklaşık 15 metre boyunda ve 1,5 metre çapındaki V-2'ler sıvı yakıtla çalışan roket motoruyla donatılmıştır ve fırlatıldıktan sonra yere dikey olarak hızla yükselip 100 km'lik bir irtifaya ulaşınca, bu kez neredeyse 90 derecelik bir açıyla hedefe doğru dalışa geçmektedir. Kaynak: Sıtkı, Egeli, Taktik Balistik Füzeler ve Türkiye, 1993, Ankara, s.3
[182] Egeli Sıtkı, *Taktik Balistik Füzeler ve Türkiye*, 1993, Ankara, s.5
[183] Nasuh Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri*,2000,Ankara,s.137
[184] Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.182

içermekteydi. ABD, bu 'sınırlı' nükleer çatışmayla, aynı zamanda kendi topraklarını koruyor, bir nükleer savaşı, Avrupa'yla sınırlandırmış oluyordu. Bu stratejinin bir sonucu olarak da, Türkiye dâhil NATO üyesi ülkelerdeki üslere nükleer bombalar, kısa erimli nükleer füzeler ve nükleer fişek atabilen toplar yerleştirilmeye başlandı. Artık bu ülkelerin toprakları, ABD'nin 'sınırlı nükleer savaş' kavramında nükleer savaş alanları olmaktaydılar."[185] "ABD'nin nükleer üstünlüğü koruduğu 1960'lı yılların ortasına kadar NATO stratejisi olarak benimsenen topyekün / kitlevi mukabele doktrini SSCB'nin nükleer bir güç olarak kendini ispat etmesiyle tehlikeli ve kullanılabilirliği olmayan bir strateji haline gelmiş ve değiştirilmesi gerekmiştir. İşte bu çerçevede esnek mukabele doktrini 1967 sonrasında NATO'nun yeni stratejisi olarak benimsenmiştir. Aslında bu süreç 1957'de başlamış ve SSCB'nin belirgin bir nükleer güç haline gelmesiyle bu strateji Amerikan hükümeti tarafından terk edilmeye başlamıştır ki bunun önemli bir göstergesi ABD'nin SSCB'yi çevreleyen müttefik ülkelere bu yıllarda kısa ve orta menzilli füzeler yerleştirmesidir."[186]

Türkiye'nin NATO'ya üye olması sonucu bu duruma sinirlenen SSCB Türk Hükümetine Kasım 1951'de bir nota vermiştir. Bu nota da Türkiye'nin NATO'ya dahil olarak SSCB'ye karşı kurulmuş olan bu saldırgan bloğa girerek topraklarını emperyalist Amerika'ya açmış olduğu kabul edileceğini ve Türkiye'deki üslerden yapılan olası bir saldırı durumunda tüm sorumluluğun Türkiye'ye ait olduğunu bildirmişlerdir. "Türk Hükümeti 13 Kasımda verdiği cevapta, Türkiye'nin daima barış taraftarı olmasına karşılık, yıllardan beri izledikleri politikaya bakınca aynı şeyin Sovyetler için söylenemeyeceğini belirtti. Sovyetler 30 Kasımda verdikleri ikinci notada şöyle diyorlardı: 'Türk Hükümetinin memleketini, Sovyetler Birliğine karşı yöneltilmiş bulunan Atlantik Bloku'nun saldırgan planları içine çekmiş olması, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki münasebetlere şüphesiz ciddi zararlar verecek ve böyle bir politikanın sonuçlarından doğan sorumluluk da tamamiyle Türk Hükümetine ait olacaktır.' Görülüyor ki, Türkiye'nin NATO'ya katılması, Sovyetlerin Türkiye'ye karşı davranışlarını yumuşatacağı yerde, daha da sertleştirmekte ve

[185] Gerger, a.g.e., s.114-115
[186] Arı, a.g.e., s.531

Sovyetler Türk-Sovyet münasebetlerine bir tehdit yöneltmekteydi. Bu durum Türkiye'yi, kendi bölgesinde yeni savunma sistemleri kurmaya götürmüştür."[187]

"Sovyetler Birliği'nin 1957 yılında 'Sputnik' uydusuna uzaya fırlatması, ABD'de şok etkisi yarattı. 1950'li yıllardaki ABD Başkanı Dwight Eisenhower, Avrupalı müttefiklerine danışarak, o güne kadar var olan 'topyekûn karşılık' stratejisini askıya aldı ve yerine 'sınırlı nükleer savaş' stratejisini geliştirdi. Sınırlı nükleer savaş, ABD ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa toprakları üzerinde hesaplaşması anlamına geliyordu."[188] Bunu da Sovyetler Birliğinin çevresindeki ülkelere füzeler yerleştirerek yapmayı planlıyordu. "1957 yılında Eisenhower yönetiminin Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Paris'te yapılan bir NATO toplantısı sırasında orta menzilli füzelerin Avrupa'da konuşlandırılmasına ilişkin ABD önerisini resmen masaya getirdi. 16-19 aralık tarihleri arasında yapılan toplantı sırasında Dışişleri Bakanı Dulles, ABD'nin politikasını şöyle ifade ediyordu: Konsey (NATO Konseyi) kabul ettiği takdirde ABD, NATO'nun caydırıcı gücünü arttırmak için ve SACEUR planlarına uygun olarak kullanılmak üzere NATO ülkelerine orta menzilli füzeler vermeye hazırdır. Bu füzelerin nükleer başlıkları, NATO nükleer sisteminin bir parçası olacaktır. Malzeme, eğitim ve diğer düzenlemeler, söz konusu devlete ABD arasında yapılacak ikili anlaşmalarla saptanacaktır."[189] "ABD'nin bu stratejisi, ilk başlarda Avrupa ülkelerinin çoğu tarafından rağbet görmedi. Birçok ülkenin yetkilileri haklı olarak, füzeleri kabul etmekle Sovyet füzelerine hedef olma riskini de aldıklarını çok iyi biliyorlardı."[190] ABD'nin Jüpiter Füzelerini yerleştirme teklifi "İngiltere, İtalya ve Türkiye dışında hiçbir NATO üyesi tarafından kabul edilmemiştir."[191] "Türkiye'nin Küba bunalımına taraf olmasına giden süreç, Ankara'nın Eisenhower yönetiminin, 1957 yılında, Avrupa'ya orta menzilli füzeler (IRBM) yerleştirme kararına olumlu yanıt vermesiyle başladı. Türkiye Washington'un önerisine hemen olumlu yanıt verirken, kararı yerinde bulan iki diğer NATO ülkesi İngiltere ve İtalya olacaktı. Diğer müttefikler genellikle tepkisiz kalmayı ya da negatif bir tavır almayı yeğlediler."[192]

---

[187] Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995)* , s.266
[188] Yavuz, a.g.e., s.60-61
[189] Yavuz, a.g.e., s.63
[190] Yavuz, a.g.e., s.61
[191] Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964),* s.183
[192] Çakmak, a.g.e., s.659

Füzelerin yerleştirilmesi konusunda "İkna ve baskıya gerek duyulmayan tek ülke Türkiye oldu."[193] "İtalyanlar görüşmelere devam etmek için ABD baskı görürken, Türkiye ABD'yi görüşmelerde yeterince hızlı olmamakla suçlayacaktı." [194] "Sovyetler'in sürekli olarak Türkiye'yi tehdit etmesi Washington'ı da rahatsız ediyordu. Türkiye'nin Jüpiterlerden caymasından çekinen Eisenhower yönetimi, 25 Ekim 1959 tarihinde Paris'te Türkiye ile Jüpiter füzelerinin konuşlandırılmalarını getiren anlaşmayı imzaladı. Menderes Hükümeti anlaşmayı TBMM'ye götürme gereğini bile duymadı."[195] "Antlaşmaya göre füzeler Türkiye malik olurken, nükleer füze başlıkları ABD'nin olacaktı. Füzelerin ateşlenmesi ancak Türk ve Amerikan taraflarının onayıyla Avrupa Yüksek Müttefikleri Komutanının emriyle olacaktı. Füze üssünde hem Türk hem de Amerikalı askerler görev yapacaktı."[196] "Bu anlaşmalar, Türk hükümetinin de isteklerine uygun olarak Türkiye'yi ABD için NATO'nun en önemli devletlerinden biri haline getirivermiştir. Şimdi Türk topraklarında önemli NATO ve Amerikan üsleri, geniş radar ve dinleme tesislerinin yanında bir de füze üssü kurulmuş bulunuyordu."[197] Teknolojik yönden gelişmiş bu üslerin kurulabilmesi için Türkiye'nin ekonomik durumunun ve bu alanda çalışacak askeri personelinin eğitimi konusunda sıkıntılara sebep olacaktı. Bu üslerin kurulabilmesi için yeni yol ve alanlar inşa edilmesi ayrıca burada görev alacak olan sivil ve askeri personelin iyi eğitilmiş kişiler olması gerekiyordu. Bu nedenle bu üslerin kurulmasında Türkiye'nin üzerine binecek olan ekonomik yükü karşılamak için ABD'den ekonomik yardım istendi.

Başkan Eisenhower döneminde Jüpiterlerin hangi ülkelere yerleştirileceği konusu netlik kazanırken bunların herhangi bir olay karşısında cevap verebilecek şekilde aktif duruma gelmesi ise Kennedy döneminde gerçekleşti. 1959 yılında Eisenhower döneminde ABD-Türkiye arasında Türkiye'ye 15 adet Jüpiter füzesinin konuşlandırılmasına ilişkin yapılan andlaşma Başkan Kennedy'nin iktidara gelmesiyle bu füzelerin Türkiye'ye gönderilmemesi fikri ABD yönetiminde ağırlık kazandı. "Buna bağlı olarak Ulusal Güvenlik Konseyi'nin 29 Mart 1961 tarihli oturumunda

[193] Yavuz, a.g.e.,s.62
[194] Çakmak, a.g.e.,s.660
[195] Yavuz, a.g.e.,s.67
[196] Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", s.650
[197] Sander, a.g.e., s.186

Başkan Kennedy Dışişleri Bakanlığından George McGhee'nin eşgüdümünde Dışişleri, Savunma Bakanlıkları ve CIA'den temsilcilerin oluşturduğu komiteden Türkiye'ye Jüpiterlerin konuşlandırılması meselesini inceleyip görüşlerini kendisine rapor etmesini istedi. Komitenin kurulmasını izleyen günlerdeki gelişmeler,' komiteyi, Başkan Kennedy'ye Jüpiterlerin konuşlandırılması lehinde tavsiye vermeye itecekti.'McGhcc'nin 22 Haziran 1961 tarihinde Başkanın Ulusal Güvenlik danışmanına konuyla ilgili sunduğu raporda konuşlandırmaya devamın gerekçeleri şöylece sıralanıyordu;"[198]

"3-4 Haziran tarihlerinde Viyana'da gerçekleşen Kruşçev-Kennedy zirvesinde taraflar arasında özellikle Berlin konusunda artan tansiyon, IRBM'leri iptal etmeyi olanaksız hale getirdi. İptal kararı hem SSCB hem de müttefikler nezdinde ABD'nin zafiyeti ve ürkerek geri adım atması seklinde yorumlanabilirdi; bu da ABD'nin perstijini sarsabilirdi."[199]

Türkiye Sovyetler Birliği tehlikesine karşı kendini güvence altına almak istiyordu. Müttefiklerin füzeleri güvenilir bulmamasına rağmen Türkiye ısrarcıydı. "Müttefikler, bu füzelerin teknik kapasiteleri bakımından da ciddi tereddütlere sahiptiler. Füzelerin yüzeylerinin çok ince ve en ufak darbede delinmeye müsait, ateşlemelerinin saatler aldığı, isabet oranlarının düşük, ve saldırıyı önlemekten ziyade kışkırtıcı, adeta saldırıya davet çıkaran özellikleri olduğuna dair görüşler yaygındı. Füzelere ilişkin bu genel kaygılardan Ankara da haberdardı. Sovyetler Birliği'ne coğrafi yakınlığı düşünüldüğünde Sovyetler'in IRBM'lere dair tehditkar uslubundan belki de en çok Türkiye tedirgin olmalıydı."[200] "Gerek Başbakan Adnan Menderes gerek Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu Türkiye'ye yerleştirilecek olan Jüpiter isimli IRBM'lerin birtakım zafiyetlerinin farkındaydılar, ancak, kendi savunmaları ve de NATO savunması için nükleer silahlarda dahil, olabildiğince silahlanmaktan başka çare görmüyorlardı."[201] ABD'nin orta menzilli füzeleri Avrupa'ya yerleştirme önerisi Türk hükümeti tarafından sevinçle karşılandı. Jüpiter füzeleri konusunda Menderes

[198] Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", s.650
[199] Sever, a.g.e., s.650
[200] Çakmak, a.g.e., s.659
[201] Çakmak, a.g.e., s.659-660

hükümetinin olumlu tavrı daha sonra 1960 darbesiyle gelen askeri yönetim ve sonrasında İsmet İnönü liderliğinde kurulan koalisyon hükümetinin de görüşü Jüpiterlerin kurulmasın yanandaydı.

Sovyetler Birliğinin silah teknolojisindeki gelişmeleri sonucu üretilen yeni Atlas füzeleri Türkiye'deki Jüpiter füzelerini demode hale getirmesine ve Sovyet Rusya'nın IRBM füzelerinin menzili Türkiye'deki üsleri rahatlıkla imha edebilecek durumda olması rağmen Türkiye'de bulunan ABD Jüpiter füzelerinin askeri, siyasal ve psikolojik açısından SSCB'ye etkileri devam etmekteydi. "Bir kere, Türkiye'deki üsler, görevlerinden dönen uçakların inecekleri <<saldırı-sonrası>> üsler olarak planlanmıştı. Ayrıca, füze üsleri ABD ICBM'leri geliştirene kadar ve geçici bir dönem için kullanılacaktı ve Türkiye'deki Jüpiter'lerin menzili içine giren Sovyet alanı, İtalya ve İngiltere'dekilerden çok daha genişti. Bundan da önemli olarak, saldırılacak noktaları dağıtmak suretiyle, düşmanın <<sürpriz saldırı>> sının ABD'nin karşılık verme yeteneğinin ortadan kaldırması önlenecekti. Ayrıca bu üsler, düşmanın hayati olmayan saldırılarına karşı kademeli karşılık verme olanağını sağlayacaktı. Siyasal bakımdan da, Jüpiterler, ABD'nin müttefiklerini Sovyetler Birliğine karşı yalnız bırakmadığına ve onların savunmasını taahhüt ettiğine dair somut birer garanti durumundaydılar."[202]

Türkiye'de bulunan askeri yönetim için Jüpiter füzeleri büyük önem taşımaktaydı. Jüpiter füzeleri Türk-ABD ittifakı açısından simgesel bir yönü vardı. Türk hükümeti bu füzelerin çekilmesinin ABD Türkiye'ye sırt çevirdiği ve müttefik olarak önemini yitirdiği anlamına geleceğini ve SSCB tehdidine karşı savunmasız kalacağını düşündükleri için bu füzelerin kaldırılması fikri en son isteyecekleri şeydi. "Dışişleri Bakanı Dean Rusk Jüpiterler yerine Akdeniz'de konuşlandırılacak Polaris füzelerini taşıyacak atom denizaltılarını Bakan Sarper'e önerdiyse de, Türkiye topraklarına konuşlandırılmayacaklarından, bunların Jüpiterler kadar ABD'nin Türkiye'ye yönelik savunma garantisini ve işbirliğini simgeleyecekleri düşünüldü. Aynı zaman da Polarisler henüz hazır da değildi. Jüpiterlerin geri çekilmesine ilişkin Nisan 1961 ABD önerisi bir başka açıdan da talihsiz bir zaman dilimine rastlıyordu.

[202] Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, s.184-185

Çünkü tam bu dönemde ABD 'kitlesel karşılık doktrini' yerine 'esnek karşılık doktrini'ni yeni NATO stratejisi olarak gündeme getiriyordu ki, Türk yetkililer bu doktrin çerçevesinde Jüpiterlerin geri çekilmesi teklifini ABD'nin nükleer sorumluluklarından kaçışı şeklinde yorumlamış ve dolayısıyla da teklifi reddetmiş olabilirlerdi. Bütün bunlara bağlı olarak Mayıs 1962'de ABD Dışişleri bakanı Rusk, Oslo'da NATO Bakanlar toplantısında ve yine aynı yılın Haziran ayında ABD dışişlerinden George Ball Washington'daki Türk Büyükelçisi'ne Başkan'ın direktifiyle iki kez daha Jüpiterlerin geri çekilmesini önerdiklerinde, Ankara'dan yanıt yine olumsuz olacaktı."[203]

1957 yılında gündeme gelen füzeler Ekim 1959 tarihinde iki ülke arasında yapılan anlaşmayla yerleştirilmesine karar verildi ve 1961 yılında ABD füzeleri Türkiye'ye teslim etti. "Hükümetler arası OMBF Antlaşmaları imzalandıktan sonra, Amerikan Hava Kuvvetleri Jüpiterleri'in konuşlandırılması yürütmek üzere öncelikli sorumluluğu üstlenerek, İtalyan ve Türk Hava Kuvvetleri ile detaylı teknik anlaşmaları müzakere etmeye başladı. Üs kurulması, Türk ve İtalyan mürettebatın eğitimi ve füzelerin fiili olarak konuşlandırılması yönünde yapması gereken görevlerdir."[204]

"İzmir Çiğli'de konuşlu füzeler için Türkiye'nin toplam görevlendirdiği asker-sivil personel sayısı 2 bini buldu. Türkiye'nin Füzelerin idaresini devralması için ABD'ye eğitime gönderilen subaylar, 18 Nisan 1962'de deneme atışı da yaptı. NASA'nın Cape Canaveral'daki üssünde tamamen Türkler'in komutasındaki bir Jüpiter füzesi başarıyla fırlatıldı." [205] 1961 yılının sonlarına doğru Jüpiterlerin Türkiye'ye yerleştirilmesi tamamlandı. "Füzelerin tam olarak çalışabilir hale gelmesi ise Temmuz 1962'yi buldu. İlk Jüpiter füzesinin gerçek anlamda Türk yetkililere devri de (füzelerin savaş başlıkları Amerikan mülkiyetinde kalmaya devam etti) 22 Ekim 1962 günü gerçekleşti."[206]

---

[203] Çakmak, a.g.e.,s.661
[204] V. Selman Gemuhluoğlu, *Türk Dış Politikası Açısından Küba Füze Krizi Bağlamında Türkiye'deki Jüpiter Füzelerinin Sökülmesi,* İstanbul Üniversitesi, (Yüksek Lisans), İstanbul, 2003, s.31
[205] "İşte İlk nükleer Türk füzesi: İbrahim", 2010, *http://www.haberturk.com/yasam/haber/584998-iste-ilk-nukleer-turk-fuzesi-ibrahim-galeri*, (erişim tarihi:05.04.2015)
[206] Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri,* s.138

Sovyetler Birliğinin tepkisini çeken Jüpiter füzeleri ileride yaşanacak Küba Krizde de ABD ve Sovyetler Birliği arasında gizli pazarlık konusu olacaktır.

3.3. ABD ve SSCB Arasında Yapılan Gizli Pazarlıklar

ABD'nin SSCB'yi çevreleme politikasınca ve iki ülke arasındaki nükleer silahlanma yarışında ABD'nin Türkiye'ye Jüpiter füzelerini yerleştirilmeden önce o dönemde "Eisenhower'ın Savunma Bakanı McElroy, müttefiklerin bu füzeleri kabul etmeleri halinde ABD'nin büyük bir avantaj sağlayacağını belirtiyordu. Günün birinde bu füzeler, Sovyetler Birliği'yle pazarlık konusu da yapılabilirdi. Bir başka deyişle, ABD bu füzeleri Türkiye'ye yerleştirerek hem Türkleri memnun ediyor, hem de SSCB'ye karşı bir caydırıcı unsur yaratıyor, sıkıştığında da bu füzeleri Sovyetler Birliği'ne karşı bir pazarlık unsuru olarak kullanma opsiyonunu elinde tutuyordu."[207] Savunma Bakanıyla yaptığı görüşmelerde Eisenhower da bu füzelerin Türkiye'ye yerleştirilmesine karşı Sovyetler Birliğinin de Küba ve Meksika gibi ABD'ye yakın ülkelere füzeler yerleştirebileceği tahmininde bulunmuştu. Eisenhower'ın bu tahmini üzerinde kimse böyle bir şeyin olabileceğine ihtimal vermedi. Fakat bu Eisenhower'ın kehaneti birkaç yıl sonra gerçekleşti.

Binbaşı Richard Heyser 14 Ekim 1962 günü U-2 keşif uçağıyla Küba üzerinde fotoğraflar çekerken ertesi gün Eisenhower'in kehanetinin gerçek olduğu ortaya çıkmıştı. Heyser'in çektiği "fotoğraftan edinilen bilgilere göre, Sovyet füzeleri yeni yerleştirilmeye başlanmıştı ve ateşlemeye hazır hale getirilmeleri için öteki parçaların da gelmesi gerekiyordu."[208]

22 Ekim günü saat 19.00'da Kennedy televizyonda yaptığı konuşmada: *"İyi akşamlar vatandaşlarım. Bu hükûmet, size söz verdiği gibi Sovyetler Birliği'nin Küba'daki askeri takviyesini çok yakından izlemektedir. Son bir hafta içinde de saldırıya yönelik bir dizi füzelerin, baskı altında bulunan bir adaya yerleştirilmeye başlandığına dair aksi iddia edilemez kanıtlar ele geçirdik. Bu füze üslerinin amacı, Batı yarıküresine karşı nükleer saldırı yeteneği elde etmekten başka bir şey*

[207] Yavuz, a.g.e., s.66
[208] Sander, *Siyasi Tarih (1918-1994)*,s.325

olamaz…"[209] "Kennedy, zaman zaman sert bir tonla Küba'ya yerleştirilen füzelerin Washington, Panama Kanalı ve Meksika gibi yerleri vurma kapasitesine sahip olduğunu vurguluyor ve tehlikeli durumu gözler önüne seriyordu. Kendisini birkaç gün önce ziyaret eden Sovyet Dışişleri Bakanı Gromiko'nun, görüşme sırasında söz konusu füzelere hiç değinmemesine dikkat çeken Kennedy, Beyaz Saray'da yapılan bir dizi toplantıdan sonra alınan kararları ABD halkı ve tüm dünyaya teker teker açıklamaya başladı: *Aldığımız kararalar şunlardır…*

1.Saldırıya dönük bu füzelerin konuşlandırılmalarını durdurmak için Küba etrafında bir abluka uygulanacak.

2.Küba hava sahası üzerindeki istihbarat ve bilgi toplama uçuşları artırılacak. ABD Silahlı Kuvvetleri, her ihtimale karşı teyakkuz durumunda bekletilecek.

3.Küba'dan bu füzelerle Batı yarıküresinde herhangi bir ülke karşı girişilecek saldırı, Sovyetler Birliği'nin ABD'ye saldırısı olarak değerlendirilecek ve ona göre karşılık verilecek.

4.Askeri önlem olarak ABD'nin Küba topraklarındaki Guantanamo Bay Deniz Üssü'ndeki sivil personel, ABD'ye geri gönderilecek ve yerlerini takviye askerler alacak.

5. Alınacak önlemleri görüşmek üzere Kuzey ve Güney Amerika ülkelerini kapsayan OAS örgütü derhal toplantıya çağrılacak.

6.SSCB tehdidini görüşmek üzere Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi derhal toplantıya çağrılacak.

7. SSCB lideri Nikita Kruşçev'e çağrıda bulunulacak ve "dikkatsiz ve provakasyona açık hareketini" bir an önce sona erdirmesi ve iki ülke ilişkilerinde istikrarı yeniden kurmak için çaba göstermesi istenecek…"[210]

[209] Yavuz, a.g.e., s.83
[210] Yavuz, a.g.e.,s.83-84

"Küba'da Sovyet füzelerinin keşfedilmesinden ve ABD'nin Küba'yı ablukasından sonra iki önder arasında bir dizi yazışmalar olmuştur."[211]

"Kennedy'nin konuşmasının hemen ardından Kruşçev'den cevap geldi. 23 ekim Beyaz Saray'a ulaşan mektupta Kruşçev, geri adım attığına dair hiçbir işaret vermiyor, aksine Kennedy'yi tehditler savuran bir lider olarak tanımlıyordu. Kruşçev, ABD'nin Küba civarında uygulayacağı abluka kararına uymayacağını açık ifadelerle belirtirken, Kennedy'nin bu tutumunu 'eşkıyalık ve dejenere emperyalizmin budalalığı' olarak nitelendiriyordu."[212] Korkulan olmuş; iki lider karşılıklı olarak birbirlerine tehditler savuran bir konuma girmişti ve çok kısa bir süre içinde iki ülke gemileri Küba açıklarında burun buruna geleceklerdi. Beyaz Saray bir yandan Kruşçev'e verilecek cevabı ve bundan sonra ne tür bir strateji izleyeceğini saptamaya çalışırken, Türkiye'deki Jüpiter füzeleri de gündemin üst sıralarında durmaya devam ediyordu. Kruşçev'in yanıtı, Türkiye'deki füzelerin er geç pazarlık masasına geleceğinin bir işaretiydi."[213]

Türk hükümeti krizin başından itibaren Türkiye'deki Jüpiter füzeleri ile Küba'ya kurulan SSCB füzeleri arasında bir bağlantı kurulmasından rahatsızdı. "Kriz sürecinde Batı basınında özellikle de, ABD basınında Türkiye'deki Jüpiterlerle Küba'daki füzeler arasında bağlantı kurulmasından hükümet çok tedirgin olacaktı. Bu nedenle Dışişleri bakanı Feridun Cemal Erkin, Batı basınında gündemde tutulan Küba-Türkiye paralelliği yüzünden tedirgin olduklarını Washington, Küba-Türkiye kıyaslaması konusunda Ankara'nın müsterih olmasını öğütleyerek, Ankara'nın askeri yardımların hızlandırılması talebini olumlu karşılayacaktı. Oysa ki, bu arada bizzat Kennedy yönetiminin kendisi krizin ilk günlerinden itibaren bir füze pazarlığıyla bunalımın çatışmaya dönüşmeden çözülebilme ihtimali üzerinde duruyordu. Henüz daha Kruşçev 27 Ekim 1962'deki mesajıyla dünya kamuoyu önünde Türkiye'deki Jüpiterleri daha pazarlık konusu yapmadan, kapalı kapılar ardında Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi

[211] Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964*), s.216
[212] Yavuz, a.g.e.,s.85
[213] Yavuz, a.g.e.,s.85

Kriz Yönetimi (NSCExCom) toplantılarına katılan bazı isimler Türkiye ile SSCB arasında bir füze pazarlığının söz konusu olabileceğini sıklıkla gündeme getirdiler."[214]

22 Ekim günü Kennedy, Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup gönderiyordu. "Mektupta Türkiye, Küba'da orta menzilli Sovyet füzelerinin bulunduğunu diğer NATO müttefikleriyle aynı anda öğrendi. Halbuki Küba'daki füzeler herkesten çok Türkiye'yi ilgilendiriyordu. ABD bu konuyu Türkiye'ye özel olarak açmamıştı. Kısacası, Kennedy'den İnönü'ye gelen mektupta, Türkiye'nin ABD'yi abluka konusunda desteklemesi isteniyor ve bunun teyidinin beklendiği belirtiliyordu."[215]

İnönü, hükümetine bilgi verdikten sonra Kennedy cevabı mektupta; "*Biz, tehlike karşısında bulunduğumuz vakit müttefiklerimizden tesanit vazifelerini yapmalarını isteyeceğimiz gibi, müttefiklerimizden biri vazifemizi ifa etmemizi talep ettiği vakit, biz bu mükellefiyetlerimizi elbette yerine getireceğiz. "*[216]

ABD'nin Küba'ya yerleştirilen SSCB füzelerini kaldırtabilmek için Küba'ya uyguladığı abluka sırasında Türk hükümetinden destek istemiş olup Türk hükümeti de müttefikinin bu isteğini kayıtsız şartsız desteklemiştir. Daha sonra da Küba'ya uygulanan ekonomik ambargoyu da uygulayan ilk ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. "Bilindiği gibi, Küba buhranı çıktıktan sonra Başbakan Kennedy, NATO'ya silah ve yiyecek sevketmesine mani olmalarını istemişti. New York'ta gazetecilerle yaptığı bir konuşmada, Türk Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin bu konuda, Türkiye armatörlerinin Küba'ya yaptıkları deniz nakliyatını, hükümetin zecri müdahalesiyle değil, kendi arzularıyla durdurma kararını aldıklarını söylemiştir. Türkiye'nin Batılı müttefikleri arasında bu konuda ilk karar alan devlet olması Amerikan resmi çevreleriyle basının da memnunluk uyandırmış ve olumlu yorumlara yol açmıştır. Amerikan dış yardım programının Kongre'deki müzakereleri sırasında bu konuya değinen bazı senatör ve milletvekilleri, Türk-Amerikan dostluğunu öven konuşmalar yapmışlardır."[217]

---

[214] Çakmak, a.g.e., s.662
[215] Yavuz, a.g.e., s.76
[216] Yavuz, a.g.e.,s.78
[217] Gönlübol,v.d.,a.g.e.,s.328

24 Ekim 1962 günü "Dünya nükleer savaşın eşiğine yaklaştığı sıralarda, Ankara'da Başbakan İnönü, Bakanlar Kurulu'nu acilen toplantıya çağırdı. Saat 10.00'da başlayan toplantıya öğle üzeri Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel de katıldı."[218]

Başbakan İnönü TBBM'de yaptığı konuşmada *"Bildiğimiz gibi müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri kendi aleyhine taarruz hazırlıkları yapıldığı endişesiyle, Küba'ya karşı abluka ilan etmiştir. Gerek açık beyanatında ve gerekse bize gönderdiği bilgilerde Amerika, emniyetine karşı duyduğu tehlikeyi anlatmakta ve tehdit unsurlarının ortadan kalkması için barış yolu ile mümkün olan gayreti göstereceğini söylemektedir. Birleşik Amerika milletinin, sulh içinde yaşamayı samimiyetle arzu eden büyük bir millet olarak, ihtilafların sulh yolu ile halledilmesine çalışmakta iyi niyet sahibi olduğuna emniyetimiz vardır. Bütün temennimiz ve ümidimiz, dünya ölçüsündeki ihtilafın barış vasıtası ile halledilmesidir. Ancak, hadiseler tamamı ile bizim kontrolümüz haricinde husule gelmiştir ve o şekilde cereyan etmektedir. Buhranın ne neticeye müncer olacağını kestirmek bizim için mümkün değildir. Bütün milletlerin yardımı ile barışçı bir hal şekli muhtemel olduğu gibi, soğuk harbin yeni ve şiddetli bir uzun devrine her memleketin girmesi ihtimali de mevcuttur. En fena ihtimal, hadiselerin insanları ve devletleri sürüklemesi önlenemeyerek hiç kimsenin arzu etmediğini söylediği bir genel harp şekline girmesidir. Dünden beri Küba ablukasının dünyadaki akisleri ile biz de yakından ilgiliyiz. Güvenlik Konseyi'ne ABD başvurmuştur. Aynı şekilde Küba ve Sovyet Rusya'nın başvurduğu haber verilmektedir. Birleşmiş Milletler'de büyük ölçüde endişe ve araya girme arzusu görülüyor. Müzakereler ne kadar şiddetli sözler içinde cereyan etse, bu hal genel barış yolu için de bir çare aramak teşebbüsüdür. Ablukanın iki tarafta göreceği tatbikat şekli bugün ihtilafı artıracak bir tehlike gibi görünüyor. Bu akşamdan itibaren bir-iki gün zarfında enternasyonel durumun istikameti daha açık görülebilecektir."*[219]

Krizin çözümüne yönelik ABD ve SSCB arasında Türkiye'deki Jüpiter füzeleri ile Küba'daki füzelerin takasının söz konusu olabileceğini Başbakan İnönü hissetse de bunu hiç dile getirmiyordu. Konuşmasın da sanki Türkiye'deki füzelerin krizin çıkmasıyla hiç bir ilgisi yokmuş gibi Türkiye'deki füzeler konusuna hiç değinmedi.

---

[218] Yavuz, a.g.e., s.88
[219] Yavuz,a.g.e., s.89-90

"Füzeler olayını açmak demek, tüm milletvekillerinin ve başta muhalefet olmak üzere basının konuyu en küçük ayrıntısına kadar irdelemesi anlamına gelecekti. Amerikalı yetkililer ile Jüpiterlerin sökülmesi konusunda zaman zaman konuşmalar oluyordu. Ancak bunların büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi de gerekiyordu İnönü'ye göre. Şunu da çok iyi seziyor gibiydi: 'Türkiye bundan zararlı ve kaybeden taraf olarak çıkacak..' Ortada olan gerçek, Türkiye'ye bu krizdeki ana oyunculardan biri olmasına rağmen, iki süper güç arasında kapalı kapılar ardında yapılan pazarlıklardan haberdar edilmiyordu."[220]

Diğer taraftan ABD ve SSCB arasında yapılan yazışmalarda devam ediyordu. ABD'de 27 Ekim 1962 günü saat 10:00'da başlayan Kabine toplantısında "Kruşçev'in 26 Ekim mektubu Moskova'daki ABD büyükelçiliğine saat 16:43'te iletilen"[221] mektubu okundu.

Mektup şu ifadeler yer almaktaydı: "*Sayın Başkan,*

Bay U Thant'a gemilerimizle ilişkin önlemlerin alınması ve böylece onarılmayacak feci sonuçlardan kaçınılma konusundaki mesajınızı büyük bir memnuniyetle okudum. Attığınız bu mantıklı adım bana barışın korunması için kaygılandığınız konusunda beni ikna etmiştir ve buna çok memnun olduğumu bildirmek isterim.

Bildirinizde başlıca amacın sadece bir anlaşmaya varıp gemilerimizin karşı karşıya gelmelerini ve böylece krizin derinleşmesini önleyecek önlemler almak olmadığınızı söylüyorsunuz. Bunun sadece ilk adım olduğu konusunda sizinle hemfikirim. Önemli olan devletler ve halklar arasında dünyadaki durumu normalleştirmek ve stabilize etmektir.

Sayın Başkan, Birleşik Devletler'in güvenliği için kaygınızı anlıyorum, çünkü bu bir başkanın birinci görevidir. SSCB Bakanlar Kurulu Başkanı olarak benim de buna benzer görevlerim vardır. Siz bizim Küba'nın savunma potansiyelini güçlendirmeye yönelik silah yardımı yapmamız konusunda kaygılanıyorsunuz. Ancak Küba ne silahı olursa olsun askeri açıdan sizinle kıyaslanamayacağı için bunlar sadece savunmaya yöneliktir.

Bizim amacımız Küba'ya yardım olmuştur ve kimse Küba'nın barış içinde yaşamasına ve halkının istediği yolda gelişmesine yönelik amaçlarımızın insancıllığından kuşkulanamaz. Siz ülkenizi tehlike korumak istiyorsunuz ve bu da anlaşılır bir şeydir. Ancak Küba da aynı şeyi istemektedir. Bütün devletler tehlikelerden uzak kalmak isterler. Ancak siz Sovyetler Birliği olarak bu yaptıklarınızı

---

[220] Yavuz, s.90-91
[221] Harmancı, a.g.e.,s.361

nasıl değerlendirebiliriz? Bunlar gizli şeyler değildir. Yüksek düzeydeki Amerikan yetkilileri bunları açıkça söylemektedirler. Britanya ve İtalya'da konuşlandırılmış roketleriniz bize çevrilmiştir. Türkiye'ye roket yerleştirmiş durumdasınız.

Siz Küba konusunda kaygılanıyorsunuz. Birleşik Devletler kıyılarından 90 mil uzaklıkta olduğu için kaygılandığınızı söylüyorsunuz. Ama Türkiye bizim hemen yanı başımızdadır. Sınır nöbetçilerimiz birbirini gözetlemektedirler. Aynı hakkı bize tanımadan sizce saldırı silahları olarak görülen silahların kaldırılmasını istemeye hakkınız olduğuna inanıyor musunuz?

Saldırı silahları olduğunu söylediğiniz roketler hemen yanı başımıza, Türkiye'ye yerleştirdiniz. Büyük devletlerimiz arasında böyle eşitsiz ilişkiler eşit askeri olanakları kabulümüzle ne derecede bağdaşmaktadır. Hiçbir şekilde bağdaşmamaktadır.

Sayın Başkan, temsilcilerimizin, BM Genel Sekreteri U Thant'ın da katılımıyla bir araya gelip konuşmalarını kabul etmeniz iyi bir şeydir. Böylece U Thant bir dereceye kadar arabulucu rolünü üstlenmiş oluyor ve eğer bu çatışmaya çekilmiş olan her taraf iyiniyetini gösterdiği takdirde bu sorumluluk isteyen görevin altından kalkabileceğine inanıyoruz.

Bu çatışmanın kısa zamanda ortadan kalkıp durumun normalleşeceğine inanıyorum. O zaman insanlar sorumluluk taşıyan ve sorumluluklarını bilen ve karmaşık sorunları çözme yeteneğine sahip sağduyulu devlet adamları olduğu için rahat bir soluk alacaklardır.

Bu nedenle size şu teklifi yapıyorum: Sizin saldırı silahları olarak gördüğünüz silahları Küba'dan kaldırmaya kabul ediyoruz. Bunu kabul ediyoruz ve bu beyanı Birleşmiş Milletler'de yapmaya hazırız. Sizin temsilcileriniz de Sovyet devletinin kaygılarını göz önüne alarak benzer silahların Türkiye'den çıkartılacağını beyan edeceklerdir. Sizin ve bizim bunu gerçekleştireceğimiz zaman üzerinde bir anlaşmaya varabiliriz.

Bundan sonra BM Güvenlik Konseyi temsilcileri bu taahhütlerin yerine getirildiğini denetlerler. Tabii Küba ve Türkiye devletlerinin bu temsilcilerin Güvenlik Konseyi ve bizim-yani Birleşik Devletler ile Sovyetler Birliğinin- olduğu kadar Türkiye ve Küba'nın da güvenine sahip olmaları iyi olacaktır. Bütün ilgililerin güven ve saygısına sahip böyle insanları bulmanın güç olmayacağına inanıyorum.

Küba ve Türkiye halklarını tatmin edecek ve kendilerine umut verecek ve güvenliklerine olan itimatlarını arttıracak bu taahhütlerden sonra biz Sovyetler Birliği olarak Güvenlik Konseyi'nde Türkiye'nin sınırlarının ve bağımsızlığının bütünlüğüne saygı göstereceğimizi ve Sovyetler Birliği veya Türkiye'ye komşu ülkelerden başkalarının Türkiye'ye bir saldırı düzenlemelerine izin vermeyeceğimizi taahhüt edeceğiz.

ABD devleti de Küba konusunda Güvenlik Konseyi'nde aynı taahhütte bulunacaktır. Birleşik Devletlerin Küba'nın sınır bütünlüğüne, egemenliğine saygı göstereceğini, iç işlerine karışmayacağını, topraklarını Küba'ya karşı bir silahlı saldırı için kullandırmayacağın beyan edecektir.

Tabii bunun için bir tarih belirlemek üzere sizinle anlaşmamız gerekecektir. Buna bir zaman tanıyalım ama iki üç haftadan veya bir aydan fazla geciktirmeyeceğimizi de kabul edelim.

Sizin korktuğunu söylediğiniz Küba'daki silahlar Sovyet subaylarının elindedir. Bu nedenle onların Amerika Birleşik Devletlerine zarar verecek şekilde kazaen kullanılmaları mümkün değildir. Bu silahlar Küba'ya Küba hükümetinin isteği üzerine ve sadece savunma amaçlı olarak yerleştirilmiştir. Bu nedenle eğer Küba işgal edilmezse ya da Sovyetler Birliğine veya bir müttefikimize bir saldırıda bulunmazsa bu silahların kimseyi tehdit etmediği ve etmeyeceği aşikardır. Bunlar saldırgan amaçla konuşlandırılmış değildir.

Sayın Başkan, eğer teklifimi kabul ederseniz temsilcilerimizi Birleşmiş Milletlere göndereceğiz ve kendilerine kısa zamanda bir anlaşmaya varmaları için geniş talimat vereceğiz. Eğer siz de temsilcilerinizi atar ve gerekli talimatı verirseniz bu sorun kısa zamanda çözümlenecektir.

Bunu neden istiyorum? Çünkü şu anda bütün dünya telaşa düştü ve bizden mantıklı davranışlar bekliyorlar. Bütün milletler için en sevinilecek şey bizim anlaştığımızı, çıkan sorunu başında çözümlediğimizi bildirmemiz olacaktır. İyi bir başlangıç olacağı ve özellikle bir nükleer denemeler yasaklanma anlaşmasına yol açacağı için böyle bir anlayışa büyük önem veriyorum. Denemeler sorunu da aynı anda ama farklı sorunlar oldukları için birbirlerine karıştırılmadan çözümlenebilir. Önemli olan bu iki sorun üzerinde insanlara iyi bir armağan verebilecek şekilde anlayışa erişebilmektir. İnsanlar nükleer deneme yasağı anlaşmasına da varıldığını ve böylece atmosferin artık kirlenmeyeceğini bilerek sevineceklerdir. Sizin ve bizim bu konudaki görüşlerimiz birbirlerine çok yakındır.

Bütün bunlar büyük bir olasılıkla aramızda görüşme konusu olmuş bulunan diğer tartışmalı konularda da ortak kabul gören uzlaşma arayışı için bir neden olabilecektir. Bu sorunlar henüz çözümlenmiş değildir, ama uluslararası atmosferi temizleyecek acil bir çözümü beklemektedirler. Biz buna hazırız. Önerilerim bunlardır, Sayın Başkan.

Saygılarımla, Nikita Kruşçev"[222]

"27 Ekim tarihli Jüpiterlerin pazarlık konusu yapılmasına dair Kruşçev'in mesajı Washington'a ulaştığında artık pazarlık dünya kamuoyuna malolmuştu ki, bu da, müttefikler nezdindeki durumu düşünüldüğünde Amerikan yönetiminin isteyeceği belki de en son şeydi." [223] "Kruşçev 27 Ekim 1962'de Kennedy'ye gönderdiği mektupta, ABD Türkiye'deki benzer füzeleri söktüğü taktirde Sovyetler Birliği'nin de Küba'dakilere sökeceğini ve Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin toprak bütünlüğüne ve hükümranlığına saygı göstereceğini, içişlerine karışmayacağını ve işgal etmeyeceğini

[222] Harmancı, a.g.e., s.362-363-364
[223] Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", s.653

belirtmiş ve Küba'daki füzelerin sökülmesi için ABD'nin de aynı teminatları Küba açısından vermesi gerekeceğini eklemiştir."[224] "ABD yönetimi bu pazarlığı dünya kamuoyu önünde kesin bir dille reddetti. Oysa kamuoyuna yansıyan bu tavrının aksine 27 Ekim tarihli mesajın Washington'a ulaştığı günün akşamında, gizli Robert Kennedy-Dobrynin görüşmesinde, ABD daha önce yeşil ışık yaktığı bu pazarlığı kapalı kapılar ardında onaylayacak, füzelerin krizden sonra birkaç ay gibi kısa bir süre içinde kaldırılacağı güvencesini yazılı bir andlaşma olmaksızın Sovyetlere verecekti."[225]

"Bu durumdan habersiz olan Türkiye, kriz süresince ABD'nin kamuoyu önünde kendisiyle birlikte Küba-Türkiye paralelliği kuran yorumları, beyanları birlikte yadsımasından, reddetmesinden hoşnut kalacaktı. Jüpiterlerle Küba'daki füzeler arasında benzerlik kurmanın imkansızlığını iddia eden ortak ABD-Türkiye gerçekleri o dönem Türk basınında geniş yer bulacaktı."[226] Küba ablukası başlar başlamaz Kruşçev'in basında yayınlanan Başkan Kennedy'ye hitaben mesajında SSCB'nin Küba'ya füzeler yerleştirmesinin gerçek nedeni ortaya çıkmış Türkiye'deki füzelere karşılık Küba'daki füzeleri pazarlık konusu yapmak istemiştir. Bu mesajla birlikte Sovyet Rusya'nın başından beri gizlediği ve reddettiği Küba'daki füzeleri kabul etmiş oldular. Kruşçev bu "mesajı ile ihtilâfın halli için yapılacak müzakerelerde, Türkiye'deki üsler meselesini ele alacağını ve Küba'daki Sovyet füzelerinin tahliyesi için Amerikan silah ve askerlerinin Türkiye'den çekilmesini şart koşacağını şimdiden açıklamış olmaktadır. Rusların Küba konusunda çıkan ihtilaftan faydalanarak Türkiye'deki üsleri mesele yapacağı bilindiğinden bu konuda Türk ve Amerikan yetkililerin açıklamış bulunuyorlardı. Buna göre Amerika ve Türk Hükümetleri Küba'daki Sovyet füze üsleri ile Türkiye'deki üsler arasında herhangi bir benzerliği kabul etmemektedirler. Bu görüşün dayandığı hususlar şunlardır. 1- Küba'daki üsler doğrudan doğruya Ruslarındır ve Küba ile Sovyet Rusya arasında yapılan ikili bir anlaşmaya göre kurulmuştur. Türkiye'deki üsler ise Amerika'nın değil NATO'nundur ve Amerika ile yapılan ikili bir anlaşmaya dayanmamaktadır. 2- Türkiye'deki üsler ile

[224] Sander, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, s.216
[225] Sever, a.g.e. s.653
[226] Çakmak, a.g.e.,s.663

başka yerlerdeki üsler arasında bir benzerlik kurulmak isteniyorsa bu benzerlik, Sovyet Rusya ile Varşova Paktına dahil ülkelerde kurulu bulunan ve NATO ülkelerine yöneltilmiş olan füze üslerinde görülebilir. 3- NATO'nun Türkiye'de üsler kurulmasına karar vermesi, Sovyetlerin 1957'de silâhlı kuvvetlerini atom başlıklı füzelerle cihazlandırdıklarını resmen açıklamasından sonradır. Tecavüz maksadıyla değil, sırf bu açıklamanın ışığı altında alınmak zorunda kalınan savunma tedbiridir. Sovyetlerin Küba'da gizlice ve süratle kurdukları üsler ise Amerikan kıtasına karşı girişilmesi muhtemel bir tecavüzü mümkün kılan ve kıtanın güvenliğini tehditeden bir durumdur."[227]

Ankara'nın görüşü de şöyleydi: "Sovyet şefi Kruşçev'in Türkiye'deki üsler ve silâhlar konusundaki demeci üzerine, Hükümete yakın çevreler bu konuda şu görüşü belirmişlerdir.<<Türkiye'deki füze üsleriyle Küba'daki füze üsleri hukuki ve asli mahiyetleri bakımından aynı değildirler. Küba üsleri tecavüzi, bizdekiler ise tedafüi[228]dir. "Bu bakımdan aynı şekilde mütalâa edilemezler. Üstelik Türkiye ve İtalya'daki üsler bir kişinin emrinde değil, NATO camiası içindedir ve NATO Kumandanlığına bağlıdır. Bir camia içinde mütalâa etmek gerekir. Küba'daki üsler ise, doğrudan doğruya Rusların emri altındadır. Bunlar hukuki bakımdan da aynı değildirler. Bunun için konuyu beraber mütalâa etmemek lazımdır.>>"[229]

Amerika Türkiye'deki füzeleri pazarlık konusunu yapıldığını yalanladı. "Amerika'nın Birleşmiş Milletler'de ki başdelegesi Adlai Stevenson, Küba buhranına hal yolu bulmak için Amerika'nın Türkiye, İtalya ve İngiltere'deki üsleri pazarlık konusu yaptığına dair bir gazetede çıkan haberleri yalanlamıştır.<<Saturday Evening Post>> gazetesinde çıkan bu mealde bir yazı üzerine Stevenson'un resmi sözcüsü <<Haber tamamıyla hayal mahsulüdür. Resmi zabitlar bunun ne asılsız olduğunu gösterecektir.>> Aynı gazete, Adlai Stevenson'un Milli Güvenlik Konseyi İcra Komitesinin ambargo siyasetini reddederek <<müzakere>> yolunu tercih ettiğini iddia etmektedir. Sözcü bunu da yalanlayarak demiştir ki: <<Stevenson ambargo tatbikini

---

[227] Milliyet, 28 Ekim 1962
[228] "Savunma ile ilgili olan, savunmalık", *http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.559041ecb97799.30342174*, (erişim tarihi:28.06.2015)
[229] Cumhuriyet, 28 Ekim 1962

kabul etmemekle beraber, Başbakanın siyasetine pek uygun olarak, Birleşmiş Milletler çerçevesinde barışçı müzakerelerden de faydalanmayı lüzumlu görmüştür.>>"[230] Türk basınında olay tamamen Amerika'nın bizi savunduğu ve pazarlık konusu yapmayacağı gerçeklerden habersiz savunuluyordu.

Başkan Kennedy Kruşçev'in mektubuna cevabı 27 Ekim saat 20:00'da sularında gönderildi.

Sayın Başkan: "26 Ekim tarihli mektubunuzu büyük bir dikkatle okudum ve sorunu acil bir çözüm arama isteğinizi takrirle karşıladım. Ancak yapılması gereken ilk iş Küba'daki saldırı füzeleri tesislerindeki bütün çalışmaların durdurulması ve saldırı amaçlı kullanılabilecek bütün silah sistemlerinin işlemez duruma getirilmeleridir. Bu Birleşmiş Milletler gözetiminde yapılmalıdır.

Bunun derhal yapılacağını tahmin ederek New York'taki temsilcilerime bu hafta sonunda Genel Sekreter ve sizin temsilcinizle bir araya gelip 26 Ekim tarihli mektubunuzda belirtiğiniz esaslar dahilinde Küba sorununa kalıcı bir çözüm bulması talimatını verdim. Mektubunuzdan genel olarak kabul edilebilir bulduğum önerileriniz şunlardı: 1-Uygun Birleşmiş Milletler gözetiminde ve denetiminde bu silah sistemleri Küba'dan kaldırmayı ve uygun güvencelerle bu tür silah sistemlerinin bundan sonra Küba'ya sokulmasının durdurulmasını kabul ediyorsunuz. 2-Biz taahhütlerin yerine getirilmesinin ve devamının Birleşmiş Milletlerce gözetilmesini kabul ederek (a) şimdi yürürlükte olan karantinanın kaldırılmasını ve (b) Küba'nın işgal edilmeyeceğine garanti vermeyi taahhüt etmekteyiz. Batı yarımküresinin diğer devletlerinin de aynı şeyi yapmaya hazır olduklarından eminim.

Eğer temsilcinize benzer talimatlar verdiğiniz takdirde bu düzenlemelerin tamamlanıp dünyaya birkaç gün içinde açıklanmasına bir engel olmadığı kanısındayım. Böyle bir uzlaşmanın dünyadaki gerginliği azaltmasının etkisi bize kamuoyuna açıkladığınız ikinci mektubunuzda sözü edilen 'diğer silahlar' konusunda daha genel bir düzenlemeye gitmek için destek olacaktır. Amerika Birleşik Devletlerinin gerilimi azaltmak ve silahlanma yarışını durdurmak konusuyla yakından ilgilendiğini belirtmek isterim. Eğer mektubunuz NATO'yu ve Varşova Paktını etkileyecek bir detantı konuşmaya hazır olduğunuz anlamına geliyorsa yararlı her teklifi müttefiklerimize götürmeye hazırız.

Ancak şunu vurgulamak isterim ki, ilk adım Küba'daki füze tesislerindeki çalışmaların durdurulması ve bu tür silahların işler durumdan çıkartılmasıdır. Bu tehdidin devamı ya da Küba üzerindeki bu tartışmanın bu sorunları daha geniş Avrupa ve dünya güvenliği sorunlarına bağlayarak uzatmak Küba krizinin yoğunlaşmasına yol açacak ve dünya barışı ciddi bir tehlike altına girecektir. Bu nedenle 26 Ekim tarihli mektubunuz ve benim bu mektubumda açıklanan çizgiler doğrultusunda kısa sürede bir anlaşmaya varacağımızı umuyorum.

[230] Cumhuriyet, 28 Ekim 1962

John F. Kennedy."[231]

Kennedy göreve başladığı dönemde Türkiye'deki füzelerin sökülmesini istemiş ancak Türk hükümetinin reddetmesi sonucu bu plan ertelenmişti. Sökülmesini istediği bu füzelerin 18 ay sonra ABD ve SSCB siyasetinin en tepesinde yer almasını Kennedy kabullenmek istemiyordu. Kendi isteğiyle sökmek istediği ancak Türk hükümeti kırılmasın diye sökmekten vazgeçtikleri füzeler şimdi ABD'nin elini kolunu bağlıyordu. "Bundan daha da önemlisi Kennedy'ye göre şuydu: Başkan Kennedy zaten kardeşi Robert Kennedy aracılığıyla Sovyetler Birliği'ne, Türkiye'deki füzelerin daha ileri bir tarihte sökületeceğini çıtlatmış ve Moskova'nın bu füzelerden endişe duymamasına gerek olmadığı mesajını iletmişti. Kennedy, Kruşçev'e bu mesajı iletirken sessiz diplomasiyi tercih etmişti. Bunun başlıca nedeni de Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin dünya kamuoyu önünde bilhassa Türkiye kamuoyu önünde tartışmamaktı. Bir de ayrıca NATO ittifakı faktörünü de düşünmüştü."[232]

"Beyaz Saray için artık karar verme zamanı gelmişti. Ya Küba'daki füzelere karşılık olarak Türkiye'dekileri sökecekti ki, bu durum bilhassa NATO ittifakı içinde ABD'ye zayıf, güvenilmeyen ve krizde yenik düşmüş taraf görünümü verecekti. Ya da katı tutumuna devam edecek ve sonucu kestirmeye çalışacaktı. İkinci yolu seçtiği takdirde Küba'daki füzeler ile Türkiye'deki Jüpiterlerin takasını kabul etmeyecekti. İkinci seçeneğin sonunda da üçüncü dünya savaşı ihtimali olabilirdi."[233]

"27 Ekim Cumartesi Saat 21: 00 Oval Ofis ve Kabine Toplantı Salonu

Öğleden sonraki Yürütme Komitesi toplantısı saat 19: 45'te sona ermişti. Dobrynin Adalet Bakanlığında Robert Kennedy'yi bekliyor olacaktı. Başkan Kennedy kardeşinin Dobrynin'e söyleyeceklerini konuşmak üzere danışmanlarından bazılarını kısa bir görüşme için Oval Ofis'te topladı. Bu kayıtları saatlerce dinleyen Bundy şunları hatırlamaktadır: *…Kabine Toplantı salonunda küçük bir grup Büyükelçi Dobrynin'e bir de sözlü mesaj verilmesi için Oval Ofis'e geçti. Hatırladığım kadarıyla bu toplantıda Başkan'ın yanı sıra Dean Rusk, Robert McNamara, Robert Kennedy,*

[231] Harmancı, a.g.e., s.418-419
[232] Yavuz, a.g.e.,s127
[233] Yavuz, a.g.e., s.127

George Ball, Rosewell Gilpatric, Llewellyn Thompson, Theodore Sorensen ve ben vardık. Üzerinde tartıştığımız sözlü mesajın bir bölümü basit ve sertti ve hemen bir karara varılmıştı- Başkan'ın yeni mektubunda ortaya konulan temel üzerinde anlaşma zamanı gelmişti: Küba'dan Sovyet füzeleri kalkacak, ABD ülkeyi işgal etmeyecekti. Aksi takdirde Amerika'nın harekete geçilmesi kaçınılmazdı. Mesajın sertliği zaten bütün gün konuştuklarımızda kendini göstermişti, bu konuda bir anlaşmaya varmakta güçlük çektiğimizi sanıyorum. Başkan mesajın diğer bölümünü öneren Dean Rusk oldu: Kruşçev'e Türk füzeleri konusunda herhangi bir anlaşma olamayacağını söylemeliydik; Başkan onların çıkarmaya kararlıydı ve Küba krizi çözüldükten sonra bunu hemen yapacaktı. Bizler bu öneriyi hemen destekledik ve bu tek taraflı güvencenin bir müttefike ihanet gibi görüneceğini bilerek o anda odada olmayan kimseye mesajın bu kısmının söylenilmemesine karar verdik. Robert Kennedy Dobrynin'e onların da aynı gizliliğe uyması gerektiğini açıkça belirtecek ve Sovyetlerin bundan herhangi bir şekilde söz etmeleri durumunda güvencemizin iptal edilmiş olacağını belirtecekti.

...Oval Ofist'teki toplantı yirmi dakika kadar sürdü. Dean Rusk önerisini ortaya attığında hepimiz bunu kabul etmemiz gerektiğini anlamıştık. Böylece Kruşçev'in ikinci önerisine kendisinin olumlu görebileceği bir biçimde yanıt vermiş oluyor, aynı zamanda NATO veya Türklere 'onların' değil 'bizim' çıkarlarımızı düşündüğümüz izlenimini vermiyorduk. Bunun işe yarayacağından kimse emin değildi ama hepimiz bir denemenin yararlı olacağına inanmıştık."[234]

ABD, Türkiye'deki füzeler ile Küba'daki füzelerin pazarlık konusu olamayacağını söylerken. "ABD'nin ünlü köşe yazarlarından Walter Lippmann 'syndicatinon' denilen bir usulle birçok gazetede aynı anda yayımlanan bir yorum yazısında, Türkiye'deki füzelerle Küba'dakiler arasında bir paralellik kurdu. Lippmann, yazısının başında 'Durumu kurtaracak bir pazarlık gerekiyor,' derken, Türkiye ile Küba'daki durumun önemli benzerliklerine dikkat çekiyor ve şöyle yazıyordu: '*Burada Küba ile karşılaştırılabilecek gerçek bir yer varsa, o da Türkiye'dir. Sovyetler Birliği'nin burnu dibindeki stratejik füzelerin bulunduğu tek yer*

[234] Harmancı, a.g.e., s.420-421

orasıdır. Türkiye ile Küba arasında bir başka önemli benzerlik de var. Küba'daki Sovyet Füze Üssü, Türkiye'deki ABD-NATO Füze Üssü gibi, askeri değeri az olan bir yerdir. Küba'daki Sovyet Üssü savunmasızdır. Türkiye'deki üssün de eski ve modası geçmiş bir üs olduğunu belirtmek gerekiyor. İkisi, dünyadaki güç dengelerini bozulmadan sökülebilir…' Lippmann tarafından kaleme alınan bu yazı acaba Moskova'ya, Washington'dan bir mesaj niteliği mi taşıyordu? Lippmann, bir kere Washington'da Beyaz Saray'a ve bilhassa Başkan Kennedy'ye yakınlığıyla tanınan bir gazeteciydi. Lippmann, bu makalesiyle Kruşçev'e sanki bir çıkış yolu gösteriyordu. Bugün bile hemen hemen herkes, Kennedy-Lippmann dostluğu dolayısıyla bu makaleyi Lippmann'ın, Kennedy'nin onayını aldıktan sonra kaleme aldığı konusunda hemfikirdir. Kennedy, bulunduğu konum dolayısıyla Kruşçev'e Türkiye ile Küba'daki füzeler konusunda bir takas öneremezdi. Ancak etkili ve dünyaca okunan bir gazetecinin kaleminden çıkan bu cümleler elbette Moskova'da da okunacak ve diplomasinin önü açılabilecekti."[235]

ABD'de basında çıkan bu haberlerle ABD'nin Sovyetler Birliğine konumu gereği direk olarak söyleyemediği şeyleri basın yoluyla bildirdiği akla getiriyor.

28 Ekim günü Kruşçev yeni bir mesaj gönderiyor.

"Sayın Başkan:

27 Ekim 1962 tarihli mesajınızı aldım. Dünya barışının korunması için gösterdiğiniz sorumluluk anlayışı için size takdirlerimi sunmak isterim. 'Saldırı silahları' olarak nitelediğiniz bu silahlar konusunda sizin ve Birleşik Devletler halkının kaygılarınızı çok iyi anlıyorum. Siz de ben de bunların ne tür silahlar olduklarını biliriz.

Barış davasına tehlikeli olan çatışmanın daha hızlı ortadan kaldırılması ve barışı özleyen bütün insanlara güven vermek için ve Sovyetler Birliği halkı kadar barışı istediklerine emin olduğum Amerikan halkını huzura kavuşturmak için Sovyetler Birliği daha önce tesislerdeki çalışmaların durdurması için verdiği emre ek olarak sizin 'saldırı silahı' olarak nitelediğiniz silahların sökülmesi, ambalajlanması ve Sovyetler Birliğine geri getirmesi için yeni bir emir vermiştir.

[235] Yavuz, a.g.e., s.101-102

Sayın Başkan, size daha önceki mektuplarımda yazdıklarımı bir kere daha tekrarlamak isterim – Küba ve Küba halkı sürekli bir istila tehdidi altında bulunduğu için Sovyet hükümeti Küba hükümeti emrine ekonomik yardım ve silah vermiştir.

Havana'ya bir korsan gemisinden ateş açılmıştır. Bunu sorumsuz Kübalı sürgünlerin yaptığı söylenmişti. Burada bir soru akla gelmektedir: bunlar nereden ateş etmişlerdir? Ne de olsa bu Kübalıların toprakları yoktur, özel imkanları yoktur ve askeri bir harekat yapacak imkanları yoktur. Şu halde Havana'ya ateş etmek ve Karayipler'de –Küba karasularında- korsanca eylemlerini sürdürmek için birileri onlara silah vermiştir! Zamanımızda, hele Karayipler'de bulunan Amerikan gemilerinin sayısı göz önüne alındığında, bir korsan geminin tespit edilmemesi düşünülemez. Ve böyle bir durumda korsan gemileri Küba çevresinde serbestçe dolaşmakta, Küba'ya ateş etmekte ve barışçı nakliye gemilerine korsanca baskınlar düzenlemektedirler! Kısacası, Küba topraklarını işgal etme niyetlerini saklamayan saldırgan güçlerin sürekli tehdidi altındadır.

Küba halkı dışardan bir müdahale olmadan kendi yaşamlarını kurma arzusundadırlar. Kendi ülkelerinin hakimi olmak ve emeklerinin ürününü istedikleri gibi kullanmak istedikleri için kimse onları suçlayamaz. Küba'yı işgal tehditleri ve Küba'da gerginlik yaratmaya yönelik bütün çabalar Küba halkında kararsızlık yaratmak, onları korkutmak ve yeni yaşamlarını her hangi bir müdahale ile karşılaşmadan kurmak çabalarını tehlikeye atmaya yöneliktir.

Sayın Başkan, buna kayıtsız kalamayacağımızı bir kere daha açıkça belirtmek isterim. Sovyet devleti Küba'ya saldıranlara karşı savunma yardımı yapmaya karar vermiştir. Oraya sizin saldırı silahları diye adlandırdığınız savunma araçlarını yerleştirdik. Bunun amacı Küba'ya bir saldırı yapılmasının önlenmesiydi.

27 Ekim 1962 tarihli mesajınızda Küba'ya bir saldırı yapılmayacağı ve sadece Amerika Birleşik Devletleri tarafından değil, Batı yarımküresinin diğer devletleri tarafından da bir işgale girişilmeyeceği konusundaki beyanınızı saygı ve güvenle karşıladım. Bu durumda Küba'ya bu tür yardım vermemizle sonuçlanan nedenler ortadan kalmış bulunmaktadır. Bu nedenle yetkililerimize –ve bu araçların Sovyet subaylarının elinde olduklarının daha önce belirtmiştim- sözü geçen projelerin durdurulması ve bunların sökülerek Sovyetler Birliğine gönderilmeleri yolunda talimat verdik.

27 Ekim tarihli mektubumda da söylediğim gibi Birleşmiş Milletler temsilcilerinin bu araçların söküldüklerini doğrulayabilecekleri bir anlaşmaya varabiliriz.

Böylece, eğer sizin verdiğiniz güvencelere ve bizim sökme konusunda verdiğimiz emirlere güvenilirse, o zaman ortaya çıkmış olan anlaşmazlığın sona ermesi için gerekli koşullar gerçekleşmiş olmaktadır.

Sözü geçen tehlikeli durumun ortadan kaldırılması ve bu termonükleer silahlar, roket teknolojisi, uzay gemileri, küresel roketler ve diğer öldürücü silahlarla kaynayan uluslararası durumun daha iyi değerlendirilebileceği koşulların yaratılması arzumu olumlu karşılamış olduğunuzu takdirle not etmiş bulunuyorum. Bütün insanlık barışın

sağlanmasını istemektedir. Bu nedenle, güven ve büyük sorumluluk verilmiş olan bizler durumun çığırından çıkmasına izin vermemeliyiz. Eğer sizinle ve diğer iyiniyet sahibi insanların yardımıyla bu gergin durumu ortadan kaldırmayı başarırsak dünyayı bir termonükleer felakete götürebilecek olan diğer tehlikeli çatışmaların çıkmaması için de uğraşmalıyız.

Son olarak dile getirdiğiniz NATO ile Varşova Paktı devletleri arasında ilişkilerin düzenlenmesinden söz etmek istiyorum. Bunu çoktandır konuşuyoruz ve bu konuda mantıklı bir çözüm bulmak için sizinle fikir teatisine hazırız. Ayrıca atom ve termonükleer silahların yasaklanması, genel silahlanma ve uluslararası gerilimi azaltacak diğer sorunlar üzerinde de fikir teatisinde bulunmak isterim.

Sayın Başkan, ben sizin sözünüze güveniyorum. Ancak bir yandan Küba'yı işgal etmek isteyen ve böylece de bir savaş başlatmak isteyen sorumsuz insanlar var. Eğer pratik adımlar atıp bu silahların Küba'dan sökülüp çıkartılacağını ilan ediyorsak, aynı zamanda Küba halkına onların yanında olduğumuzu ve kendilerini yardım etme sorumluluğundan kaçmadığımızı da bildirmek isteriz.

Sayın Başkan, sizin gibi bütün devletler halklarının da beni doğru anlayacaklarından eminim. Biz tehditte bulunmuyoruz. Biz sadece barış istemekteyiz. Ülkemiz şimdi iyiye doğru gitmektedir. Halkımız barışçıl emeklerinin semeresini görmektedir. Ekin Devriminden bu yana çok büyük başarılar kazanmışlar ve çok üstün maddi ve ruhsal-kültürel hazineler elde etmişlerdir. Ülkemiz bu hazinelerden yararlanmaktadır ve başarılarını daha ileri götürmek, çalışkanlığıyla barış ve sosyal gelişme yolunda daha fazla ilerlemeler kaydetmek arzusundadır.

Sayın Başkan, keşif karakterli bir uçağınızın Sovyetler Birliği sınırlarını ihlal ettiğini ve konuda aramızda yazışmalar yapıldığını size hatırlatmak isterim.

1960 yılında da SSCB üzerinde uçuş yapan bir U-2 keşif uçağınızı düşürmüştük ve Paris'teki Büyük Devletler toplantısını yarıda bıraktırmıştı. O zaman eksi Birleşik Devletler hükümetini kınayarak doğru bir tavır benimsemiştiniz. Ancak başkanlığınız sırasında Sahalin bölgemizde bir Amerikan U-2 uçağı daha sınırlarımızı ihlal etmiştir. Bu konuda 30 Ağustosta size yazdık. Bu ihlale neden olarak kötü hava koşullarını gösterdiniz ve bir daha olmayacağı konusunda güvence verdiniz. Bölgede hava koşulları gerçekten kötü olduğu için sözünüze inandık. Ancak eğer hava sahamızın yakınlarında uçmasaydınız kötü hava bile uçağın bizim sahamızı ihlal etmesine imkan vermezdi. Bundan çıkan sonuç bu uçuşların Pentagon'un bilgisi dahilinde yapıldığıdır.

Bundan daha tehlikeli bur durum da 28 Ekimde bir keşif uçağınızın Sovyetler Birliğinin kuzeyinde Chukotka Yarımadası bölgesinde hava sahamıza girmesiyle yaşanmıştır.

Sayın Başkan, bunun nasıl karşılamayız sorarım size? Bu ne demektir? Bir provokasyon mu? Uçağınız sınırımızı ihlal ediyor ve şimdiki gibi savaş hazırlığı içinde olma durumu yaratıyor. Hava sahasını ihlal eden bir Amerikan uçağı nükleer bomba taşıyan bir savaş uçağı olarak algılanabilir ve bu da bizi o ölümcül adımı atmaya götürebilir. Birleşik Devletler hükümeti ve Pentagon atom bombası yüklü uçakların

ülkenizde sürekli olarak görev uçuşlarında olduğunu söylediği için bu tehlike çok daha fazladır. Bu nedenle, özellikle yaşadığımız bu günlerde ne tür sorumlulukla yüklendiğinizin farkındasınız sanırım.

Size şu arzumu da iletmek isterim. Tabii aslında bu Küba halkının bir konusudur. Şu anda aranızda diplomatik ilişki yoksa da, Küba'daki memurlarım bana Küba üzerinde Amerikan uçaklarının uçuş yaptıklarını bildirmişlerdir. Biz dünyada savaş olmamasını ve Küba halkının huzur içinde yaşamasını istiyoruz. Ancak Sayın Başkan, Küba'da bizim halkımızdan insanlar bulunduğu bir sır değildir. Küba devleti ile aramızdaki anlaşmaya göre orda Kübalıları eğiten personelimiz bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla sıradan insanlardır –uzmanlar, tarımcılar, su ve toprak geliştirme uzmanları, sırdan işçiler, traktör sürücüleri ve diğerleri. Bunlar konusunda kaygı duymaktayız.

Sayın Başkan, Amerikan uçaklarının Küba hava sahasını ihlal etmesinin tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini unutmamanızı rica ederim. Eğer bunu istemiyorsanız, o zaman tehlikeli bir durum için bir mazeret doğmayacaktır.

Biz belki de Hitleri'e karşı korkunç bir savaş yaşadığımız için barışa belki de diğer insanlardan daha çok değer veririz. Ancak halkımız herhangi bir tehlikeye karışlamaktan yılmayacaktır. Halkımız devletine güvenmektedir ve biz halkımıza ve dünya kamuoyuna Sovyet devletinin kışkırtılmaya uymayacağı konusunda güvence vermekteyiz.

BM Genel Sekreteri U Thant ile Sovyetler Birliği, Birleşik Devleteler ve Küba temsilcileri arasında devam eden görüşmelerle ilgili olarak Sovyet hükümeti New York'a U Thant'a varolan tehlikeli durumun ortadan kaldırılması yolundaki soylu girişimlerine yardımcı olmak üzere SSCB Dışişleri Bakanlığı Birinci Müsteşarı Vasily Kuznetsov'u göndermiştir.

Saygılarımla, Kruşçev, 28 Ekim 1962"[236]

Bu mektuptan sonra "Washington adeta bir bayram havasındaydı. Kennedy'nin artık geriye bir tek endişesi kalmıştı. Bu da Kennedy'yi, birilerinin çıkıp Moskova'yı rencide edebilecek gereksiz bir açıklama yapması korkutuyordu. Pentagon'a da askerlerin çok dikkatli davranması uyarısında bulunuldu. Basına bilgiler kontrollü bir şekilde verilmeye başlandı. Gazetecilerle buluşan Bundy, onlara krizi nasıl yazmaları gerektiğini şöyle izah ediyordu: "Bu haberleri yazarken, bunun Rusların kapitülasyonu gibi bir şey olduğunu yazmayın. Daha henüz her şey sona ermiş değil. Lütfen yazdıklarınızda çok dikkatli olun."[237]

[236] Harmancı, a.g.e., s.437-438-439-440-441
[237] Yavuz, a.g.e.,s.159

Kennedy 28 Ekim 1962 tarihli mektuba hemen cevap verdi.

"*Sayın Başkan,*

Henüz resmi metin elime geçmemişse de Küba krizinin çözümüne verdiğim büyük önem nedeniyle 28 Ekim günü radyoda yayınlanan mesajınıza hemen yanıt veriyorum. Barışın devamı için yüklendiğimiz ağır sorumluluklarla ikimizin de gelişmelerin olayların önlenemez olacağı bir noktaya doğru ilerlemekte olduğunun farkındaydık. Bu nedenle mesajınızı büyük bir sevinçle karşılıyor ve bunu barışa önemli bir katkı olarak görüyorum. Genel Sekreter U Thant'ın seçkin girişimleri ikimizin de işini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Benim 27 Ekim tarihli mektubumu ve sizin buna verdiğiniz yanıtı devletlerimizin hemen yerine getirilmesi gereken sağlam girişimleri olarak görmekteyim. Birleşik Devletlerin de şimdi yürürlükte olan karantinayı kaldırması için mesajınızda belirttiğiniz gibi Birleşmiş Milletler aracılığıyla gerekli önlemlerin bir önce alınacağını umarım. Ben bu konuları üyelerinin Karayipler bölgesinde gerçek bir barış özlemini paylaştıkları Amerikan Devletleri Örgütü'ne bildirmek için gerekli adımları atmış bulunuyorum.

Mektubunuzda Chukotsk Yarımadası bölgesinde bir Amerikan uçağının sınırlarınızı ihlal ettiğini belirtiyorsunuz. Silahı ve fotoğraf makinesi olmayan bu uçağın sizin nükleer testlerinizle ilişkili olarak hava örneği toplamakta olduğunu öğrendim. Alaska'da Eielson Hava Üssünden Kuzey Kutbuna gidip gelecek olan uçağın pilotu güneye dönüşünde bir seyir hatası yaparak Sovyet hava sahasına girmiştir. Açık telsizde hemen yardım istemiş ve en doğrudan doğruya yoldan üssüne dönmesi sağlanmıştır. Bu olayı üzüntüyle karşılandığımı ve bir daha böyle bir şey olmaması için gereken önlemleri alınacağını bildiririm.

Sayın Başkan, ülkelerimizin henüz tamamlanmamış görevleri vardır ve Birleşik Devletler halkı kadar sizin halkınızın da bunları savaş korkusu olmadan yapmak istediklerini biliyorum. Modern fen ve teknoloji bize çalışmalarımızı birkaç on yıl içinde akla hayale gelmeyecek derecede verimli yapabilme olasılığını sağlamıştır.

Bütün dünyayı ve ayrıca kritik bölgeleri de ilgilendirdiği için silahsızlanma sorununa acil olarak eğilmemiz fikrinize katılıyorum. Belki de şu anda tehlikeden geri adım atarken bu çok önemli alanda birlikte gerçek bir ilerleme sağlayabiliriz. Hem dünyada hem uzayda nükleer silahların artmasına ilişkin konulara ve bir nükleer deneme yasağına öncelik vermemiz gerekir düşüncesindeyim. Ancak silahsızlanma konusunda daha geniş önlemler üzerinde anlaşıp bunları erken bir tarihte yürürlüğe geçirmek için de çok çalışmalıyız. Birleşik Devletler hükümeti bu sorunları Cenevre'de ya da başka bir yerde en yakın zamanda ve yapıcı bir ruhla ele almaya hazırdır.

John. F. Kennedy"[238]

"Washington bayram havası içindeyken, Havana'da Castro ve arkadaşları tam bir hayal kırıklığı içindeydi. Sovyetler Birliği nasıl olur da taviz vererek bu krizi sona erdirmiştir? Karşılığında kuru bir "istila etmeyeceğiz taahhüdünden başka hiçbir şey yoktu. Kruşçev, Fidel Castro'ya mektuptan bile bahsetmemişti. Amerika'ya kafa tutan

[238] Harmancı, a.g.e., s.441-442

Fidel Castro, Kruşçev'in mektubunu dünya kamuoyuyla birlikte radyodan öğreniyordu. Castro sadece krizin bittiğine sinirlenmemişti. Kruşçev'in mektubu Türkiye'deki füzelerden hiç bahsetmiyordu. Küba'daki füzelere karşılık Türkiye'deki füzelerin sökülmeyeceğini sanıyordu ve bunu tek taraflı bir taviz olarak görüyordu."[239]

Diğer taraftan krizin sona ermesini ABD'nin yanında Türkiye'de de büyük sevinç yarattı. Savaş tehlikesinin ortadan kalkması ve üstelik Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin hiç bahsi geçmeden bitmesi Türk hükümetinin içindeki Küba Türkiye takası olma ihtimalinin yaşanmamış olması Türkiye açısından son derece sevindiriciydi "Tabii, Ankara'dakiler Kennedy'nin, kardeşi aracılığıyla Türkiye'deki Jüpiterleri konusunda Kruşçev'le yaptığı gizli pazarlıktan haberdar değildi. Türkiye'de gazeteler, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni 'mat ettiğini' büyük puntolarla okuyucularına bildiriyordu. Hatta Cumhuriyet gazetesinde yazan Kayhan Sağlamer, bu havayı şöyle yansıtıyordu: Küba meselesinin kriz mahiyetine bürünmesinin altıncı gününde Küba'daki Sovyet füzelerine karşılık Türkiye'deki Amerikan füzelerinin trampa edilmesini istemiştir. Nihayet Washington'ın daha da sertleşmesi üzerine Kremlin, büsbütün yumuşamıştır…"[240]

29 Ekim 1962 tarihli bazı Türk Gazeteleri şu şekilde haber yapıyorlardı: Akşam Gazetesinin haberi "3. Dünya Harbi Endişesine sebep olan Küba Krizi Atlatıldı Kruşçev Yenildi. Sovyet Başkanı N. Kruşçev, dün Küba'daki üslerin sökülmesini, füze ve roketlerin Rusya'ya geri getirilmesini emretmiştir. Kruşçev bu emri dünya sulhünün ve istikbalini düşünerek vermiş olduğunu bildirmiştir. Sovyet Başbakanın bu kararı Başkan Kennedy'ye bir mektupla bildirdiği gibi Moskova radyosu ve televizyonunda da yayınlanmıştır. Kruşçev'in NATO ve Varşova Paktı kuvvetleri arasında da müzakereler yapılmasını istediği bildirilmektedir. Kruşçev radyodaki konuşmasında 'Tehdit etmiyoruz, sulh istiyoruz' demiştir. Küba üzerinde uçan Amerikan uçaklarından şikayet eden Sovyet Başbakanı bu gibi hareketlerin harbe sebep olabileceğini ihtar etmiştir."[241]

Cumhuriyet Gazetesinin haberi "Kruşçev Küba'daki Tecavüzi Silahların Geri Çekilmesi İçin Dün Emir Verdi. Amerika'nın da Küba'daki ablukayı kaldırması

[239] Yavuz, a.g.e., s.160
[240] Yavuz, a.g.e., s.160-161
[241] Akşam, 29 Ekim 1962

bekleniyor. Sovyetlerin bu tek taraflı hareketi karşısında Amerika'nın da Küba'yı istila etmeyeceğine dair Birleşmiş Milletlerde garanti vermesi bekleniyor. Sovyetleri Birliği Başbakanı Nikita Kruşçev bugün (Gmt) ayarı ile saat 14'te Başbakan Kennedy'ye gönderdiği yeni bir mesajda Amerika'nın 'Tecavüzi' silahlar olarak kabul ettiği nükleer füze üslerini boşaltmayı ve füze rampalarını geri çekerek, Küba'yı nükleer silahlardan tecrit etmeyi kabul ettiğini bildirmiştir. Kruşçev bu hususta emir verdiğini açıklamıştır. Sovyetler Birliğinin bu kararı siyasi çevrelerde 'ani' ve 'beklenmedik' bir karar olarak vasıflandırılmıştır. Bilindiği gibi Sovyet Başbakanı Kruşçev, dün Kennedy'ye gönderdiği ilk mesajda Küba'daki füze üslerini geri çekilmesine karşılılık, Amerika'nın da Türkiye'deki füze üslerini tahliye etmesi şartını ileri sürmüştü. Buna karşılık Başkan Kennedy, Türkiye'nin adından bahsetmeksizin verdiği cevapta, hiçbir taviz ve pazarlığa girişmeye razı olmadığını ima etmiş ve Sovyetlerin Küba'daki üslerinin tahliyesini talep etmiştir. Sovyet Başbakanı bugünkü cevabı ile tek taraflı olarak Küba'daki Sovyet üslerin tahliye etmeyi ve füze rampalarını Sovyetleri Birliğine nakletmeyi kabul etmiş olmaktadır. Kruşçev böylece Kennedy'nin mesajında ileri sürülen şartı yerine getirmiş olacaktır."[242]

Hürriyet Gazetesinin haberi "Rusya Füzeleri Küba'dan Çekiyor. Kruşçev dün, bunu Kennedy'ye bildirdi. Kruşçev, bugün Başbakan Kennedy'ye bir mesaj gönderecek Küba'daki üslerin sökülmesi, füze ve roketlerin Rusya'ya geri getirilmesi için emir verdiği açıklamıştır."[243]

Milliyet Gazetesinin haberi "Tehdit etmiyoruz, sulh istiyoruz diyen Sovyet Başbakanın önemli kararı: Rusya Küba'da ki üslerini Söküyor. Kennedy, kararı barış için atılmış bir adım olarak karşıladı. Sovyet Başbakanı Kruşçev dün Küba'daki üslerin sökülmesinin ve füze ve roketlerin Rusya'ya geri getirilmesini emretmiştir. Kruşçev, bu emri dünya sulhunun istikbalini düşünerek vermiş olduğu bildirilmiştir. Başkan Kennedy de Kruşçev'in kararını memnuniyetle karşıladığını açıklamış ve Küba buhranın başlangıcından beri ilk defa olarak özel çiftliğinde istirahate çekilmiştir. Kruşçev üslerin sökülüşünde BM müşahitlerinin de hazır bulunabileceğini söylemiştir. BM Genel Sekreteri U-Thant bu konuda bütün meseleleri karşılamaya hazır olduğunu bildirmiştir. Sovyet Başbakanın bu kararı, Başkan Kennedy'ye bir

[242] Cumhuriyet, 29 Ekim 1962
[243] Hürriyet, 29 Ekim 1962

mektupla bildirdiği gibi Moskova radyosu ve televizyonunda da yayınlanmıştır. Kruşçev'in NATO ve Varşova Paktı kuvvetleri arasında müzakereler yapılmasını istediğini bildirmektedir. Kruşçev, radyodaki konuşmasında 'Tehdit etmiyoruz, sulh istiyoruz' demiştir."[244]

ABD ve Sovyetler Birliği arasında yapılan gizli pazarlıktan haberi olmayan Türk Basını haberlerinde ABD'nin taviz vermeden krizi kapatmasını mutluluk içinde okurlarına duyuruyordu.

"29 Ekim Pazartesi Sovyet Büyükelçi Dobrinin, Adalet Bakanı Robert Kennedy'yle görüşme talebinde bulundu. Konu Kruşçev'den gelen yeni bir mektuptu. İki yetkili kararlaştırılan saatte buluştuklarında Dobrinin, Başkan Kennedy ile Kruşçev arasında mutabakata varılan gizli Küba Füze Krizi anlaşmasının bir metnini getirmişti. Metinde, Sovyetler'in Küba'dan orta menzilli füzelerini çektikten sonra ABD'nin de Türkiye'deki Jüpiter üslerini kaldıracağı yazılıydı. İki ülke arasındaki anlaşma ilk kez kağıda dökülmüştü. Dobrinin'in yıllar sonra bir toplantıda söylediklerine göre Robert Kennedy, kendisine iletilen mektubu almakta zorlanıyordu. Sözlü olarak anlaşmışlardı ve yaptıkları anlaşma gizli kalmalıydı. Dobrinin'in kendisine uzattığı metni kabul etmiyor, Sovyet büyükelçisine *'Biz sizinle anlaştığımız gibi Türkiye'deki füzeleri sökeceğiz. Ancak bunu NATO ile birlikte yapacağız. Bu da biraz zaman alacak. Sabırlı olun,'* diyordu."[245]

Kruşçev içinde bulunduğu durumdan dolayı yazılı bir anlaşma istiyordu ancak Kennedy buna yanaşmıyordu. Yazılı bir anlaşmanın şimdi olmasa bile ileride ortaya çıkabileceği ve kendisini zor durumda bırakacağını düşündüğü için kesinlikle yazılı bir anlaşmadan yana olmadığını belirtiyordu. Kruşçev yazılı metinde ki ısrarı kendi ülkesi ve ordusu içindeki huzursuzluğu tek taraflı taviz vermediğini Küba'daki füzelerin sökülmesine karşılık Türkiye'deki füzelerinde sökülecğini kanıtlamak için istiyordu. "Robert Kennedy ertesi gün Dobrinin'i arayarak, başkanla konuştuğunu belirtti ve şunları söyledi: '*Biz düşündük ki, bu metnin kamuoyuna duyurulması veya böyle bir metnin olduğunun öğrenilmesi Başkan Kennedy'yi sanki Amerikan halkını kandırmış gibi bir konuma getirir. Bu da bizim politikalarımızda affedilmez bir şeydir.*

[244] Milliyet, 29 Ekim 1962
[245] Yavuz, a.g.e., s.163

Biz yine size güvence veriyoruz ki bu füzeler en fazla 4-5 ay içinde Türkiye'den sökülecek."[246]

"Kruşçev 30 Ekimde Başkan Kennedy'ye bir özel mektup daha göndererek 'tehlikeli bir krizi büyük ölçüde ortadan kaldırdıkları için' ikisini de kutladı. Ancak aynı mektupta karantinanın kaldırılmasını ve ABD'nin Guantanamo'yu da boşaltmasını tavsiye ediyordu."[247]

Başkan Kennedy "tarafların anlaşmasıyla 20 Kasım 1962 tarihinde itibaren"[248], Küba çevresinde ABD Deniz Kuvvetleri tarafından uygulanmakta olan ablukayı kaldırır. Türk basınında da Ulus Gazetesinin Manşeti "Amerika Ablukayı, Rusya'da Alarm Durumunu Dün Kaldırdı." [249] Cumhuriyet Gazetesi "Amerika Küba da Ablukayı Kaldırdı."[250] Milliyet Gazetesinin haberinde de "Amerika ablukaya nihayet ara verdi. Ablukanın kalkması ile milletlerarası kriz yumuşadı. Demirperde de alarma son verildi. Rusya'nın Küba'daki 'İlyuşin-28' tipi tepkili bombardıman uçaklarını da geri çekeceğine dair teminatı üzerine, Amerika dün Küba ablukasını kaldırmıştır. Başkan Kennedy, yaptığı basın toplantısında, Başbakan Kruşçev'den aldığı son bir mektupta Sovyetlerin atom bombası taşıyabilen bu uçakları 30 gün içinde çekeceklerini bildirmiş olduğunu söylemiştir. Kennedy, Rusya'nın Küba'da muharip birlikleri de bulundurduğunu tespit ettiğini söylemiş ve "Bu Sovyet birliklerinin de perdeypey geri çekileceğine dair teminat aldık demiştir."[251]

"SSCB'nin Küba'ya yerleştirdiği nükleer başlıklı füzeler nedeniyle çıkan ve Türkiye'yi de ağır bir tehdit altında bırakan bu krizin sona erdirilmesi, ABD Başkanı Kennedy ile SSCB Komünist Partisi Genel Sekreteri Kruşçev arasında Türkiye üzerinden yapılan gizli bir pazarlık yoluyla sağlandı."[252]

---

[246] Yavuz, a.g.e.,s.164
[247] Harmancı, a.g.e.,s.460
[248] Sönmezoğlu, *II.Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*,, s.63
[249] Ulus, 22 Kasım 1962
[250] Cumhuriyet, 22 Kasım 1962
[251] Milliyet, 22 Kasım 1962
[252]Şükrü Elekdağ, "Küba Füze Krizi ve Türkiye",
http://www.milliyet.com.tr/1997/10/06/yazar/elekdag.html , (erişim tarihi:25.09.2014)

3.3.1. ABD'nin Türkiye'den Küba Füze Krizinin Çözümüne Yönelik İstekleri

Türkiye ABD'nin Sovyetler Birliğine üstün geldiğini ve 13 gün süren krizi taviz vermeden atlattığını düşünüyordu. 29 Ekim günü kriz sonuçlanırken ABD Türkiye'deki füzeler kesinlikle pazarlık konusu yapılmadığını söylüyor bu da Türk hükümeti tarafından sevinçle karşılanıyordu. "Türkiye gizli bir pazarlıktan habersiz ABD'nin dünya kamuoyu önünde her türlü pazarlığı reddetmesinden fazlasıyla hoşnut kaldı. Bu hoşnutluğunu da hükümet Washington'daki Büyükelçisi aracılığıyla 26 Ekim 1962'de Amerikan Dışişleri Bakanlığına bildirecekti. ABD'nin bu görünen politikasıyla gerçek politikası arasındaki fark düşünülürse Türkiye göz ardı edilen, yanlış yönlendirilen bir müttefik konumuna düşüyordu."[253]

Başbakan İsmet İnönü Türkiye'deki füzelerin pazarlık konusu yapılabileceği konusunda tahminleri olsa da "ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, Türkiye'yle ilgili tekliflerini kabule imkan olmadığını, bütün NATO arazisinin bölünmez bir bütün olduğunu, Küba üsleriyle takasın hiçbir zaman konu edilmediğini, NATO ile Varşova Paktı arasında askeri muvazene meselesi görüşüldüğü takdirde, Türkiye'deki üslerinde bir NATO meselesi addolunması gerektiği hususunda bizimle hemfikir olduklarını ve NATO Konseyi'nde bizi destekleyeceklerini Washington büyükelçimize söylemişlerdir. Eski Başkan Yardımcısı Nixon da, Türkiye'deki üslerden vazgeçmenin, çorap söküğü gibi diğer gelişmelere yol açacağını ifade etmiştir."[254] ABD'nin taviz vermez tutumu şüphelerini bastırıyordu.

ABD başkanı Kennedy Sovyetler Birliğiyle yapılan gizli pazarlığı dünya kamuoyuna duyurmadan ve Türkiye'nin tepkisini çekmeden Jüpiterlerin kaldırılması konusu nasıl halledeceğini çözümler aramaya başlamıştı. 1961 yılında Jüpiterlerin sökülme fikri önerildiğinde Türkiye'nin tepkisi olumsuz olmuştu. Türkiye Sovyetleri Birliğine karşı tek güvence olarak gördüğü füzelerin sökülmesine karşıydı.

Sovyetler Birliği ise boş durmuyordu. 1 Kasım 1962 tarihli Akşam Gazetesinin haberine göre: "Rusya, dün yine Türkiye'deki üslerden bahsetti. 'Üsler sökülmez' diyen Erkin, Kruşçev'in 'bir harp de Türkiye'nin cenaze törenine NATO'nun zor

[253] Sever, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", s.657-658
[254] Yavuz, a.g.e., s.169

yetişeceği' sözünü açıkladı. Moskova radyosunun İran'a yönelttiği Fars dilindeki bir yayında Türkiye'deki Amerikan üslerinin bölgede barışın tehlikeye düşürdüğün ileri sürmüş ve bunların Türkiye'den kaldırılmalarının yerinde olacağını söylemiştir. Yayında Rusya'nın Küba'daki Sovyet üslerini sökmek kararından bahsedilip şunlar denilmiştir. "Şu halde Türkiye'dekiler dahil Sovyetler Birliğine yönetilmiş Amerikan roket-nükleer silahlar üsleri ne diye yerinde kalsın."[255] Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Küba meselesi ile Türkiye'deki füze üsleri konusundaki bir soruya cevaben "*Üslerin memleketimizde bulunması hem paratoner olmaları bakımından tehlikeli hem de bizim için bir garantidir."* demiştir. Bakan sözlerine şöyle devam etmiştir. "*Türkiye de üsler kurulduğu zaman Rusya da üsler mevcuttu Kruşçev Amerikalı gazeteci Lippmanna verdiği bir beyanatta, "Siz NATO'nun müessir bir müdafaa vasıtası olduğunu zannediyorsunuz. Bir harp çıktığı takdirde, mesela sizin kumandanınız Norstad Türkiye'nin yardımına koştuğu zaman cenaze merasimine zor yetişecektir." demiştir. Rus üslerinin mevcudiyeti ve bu çeşit tehditlerden sonra bizde üsler NATO'nun kararı ile yapılmıştır."*[256] Türkiye için bu üslerin ne derece önemli olduğu ortadadır. Böyle bir tehdit söz konusuyken Türk hükümeti Jüpiterlerin sökülmesine kesinlikle karşıydı.

"Aralık 1962'den itibaren Amerikalı yetkililer bariz bir şekilde Türk hükümeti üzerindeki baskılarını artırıyor ve Jüpiter füzelerinin Türk topraklarından çıkarılmaları için Ankara'ya gönderdikleri mesajlarla, adeta boğuyorlardı. Kennedy, Türkiye'nin inatçılık yapıp bu füzeleri söktürmemesini kabul etmiyordu. Zaten en büyük korkusu Nikita Kruşçev'in gizli anlaşmayı dünyaya açıklamasıydı. Kruşçev'in tedirginliğini de biliyordu. Moskova Radyosu her gün yayınladığı yorumlarda, Türkiye'deki füze üslerine değiniyor ve Kennedy'ye üstü kapalı bir mesaj gönderiyordu."[257]

ABD ve Sovyetler Birliği arasında yapılan gizli pazarlıktan habersiz Türkiye'ye Aralık 1962 NATO Bakanlar Konferansı'nda Amerikan Savunma Bakanı McNamara ve Dışişleri Bakanı Rusk sırasıyla Savunma Bakanı İlhami Sancar ve Dışişleri Bakanı Erkin'e "teknolojik yetersizlikleri nedeniyle Jüpiterlerin sökülme

[255] Akşam, 1 Kasım 1962
[256] Akşam, 1 Kasım 1962
[257] Yavuz, a.g.e., s.176

meselesini açtıklarında" [258] "Sancar sökülmeye ilişkin olarak bunun Türkiye'nin moralini ve NATO'ya güvenini etkileyeceğini söylerken, Erkin daha yumuşak bir tavırla ABD'nin Türkiye'nin güvenliğine olan hassasiyetini Jüpiterler yerine başka bir biçimde yine etkin olarak gösterdiği sürece füzelerin sökmenin büyük bir sorun olmayacağın belirtti. Bu tepkiler karşısında Kennedy yönetimi Türkiye'nin bazı jestlerle ikna edilebileceğini düşünerek biran önce göndereceği F-104G uçaklarıyla Türk Hava kuvvetlerini güçlendirmeye ve Türkiye'ye artan miktarda konvansiyonel silahlar sağlamaya karar verdi. Washington'un beklediği gibi bu jestler semeresini verecek Türkiye Jüpiterlerin kaldırılmasını kabul edecekti."[259]

İnönü Hükümeti bu gelişmelerden sonra artık nihayet Amerika ile Sovyetler Birliği arasında Türkiye'deki Jüpiter füzeleri ile Küba'daki füzeler arasında gizli bir pazarlığın söz konusu olduğu izlenimi edinmeye başladı. Ancak bunu kamuoyu önünde dile getirerek bir tartışma başlatmaktan ve halkın tepkisini çekmekten kaçınıyordu. İnönü hükümeti teklifi hiç istemese de çaresizce kabul etti.

"Amerikan Askeri Yardım Kurulu Başkanı Orgeneral Wood, sökülme konusunda Türk hükümetini nasıl ikna ettiğini Kongre'de şöyle açıklıyor: '*Türklere bir savaş durumunda açık bir hedef oluşturan Jüpiterlerin yerine saklı bir ateşgücüne sahip Polarislerin konması gerektiğini söyledik. Ayrıca, Jüpiterler eskidikçe bunların bakım masraflarının da artacağını, Polaris'lerin ise Türkiye açısından hiçbir masrafı gerektirmeyeceğini söyledik. Bunu derhal kabul ettiler… Bundan başka, eski modellerin yerine geçmek üzere kendilerine modern F-104 uçaklarından vermeyi planladığımızı da belirttik. Tepkilerini ortadan kaldırmak için yaptığımız pazarlıkta işe bu noktalar vardı.'* Böylece, Jüpiterlerin sökülmesi kararının tek taraflı olmadığı ve bu konuda teklif ve görüşmelerde bulunulduğu ortaya çıkıyor. Jüpiterlerin yerine Polaris'lerin sağlayacağı güvenlik, Türk Hava Kuvvetlerinin F-104'lerle güçlendirilmesi ve Jüpiterlerin bakım masraflarının kalkması düşünceleriyle Türkiye, 23 Ocak 1963 tarihin de Jüpiter füzelerinin sökülmesini kabul etmiştir."[260]

---

[258] Çakmak, a.g.e.,s.664
[259] Sever, Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye, s.659
[260] Sander,*Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.223

3.3.1.1 Jüpiter Füzelerinin Kaldırılması

TBMM'de "1963 Ocak'ının ilk yarında yapılan ve birkaç gün süren dış politika konusundaki bir genel görüşmede Nihat Erim, Ali Naili Erdem gibi bazı milletvekilleri, hükümetin Jüpiterleri konusunda gizlilik içinde davrandığını söyleyerek Dışişleri Bakanı'ndan Jüpiterlerin akıbeti konusunda açıklama yapmasını istediler. Jüpiterleri dış basında yazıldığı gibi sökülüyor muydu? Bakan Erkin cevabi konuşmasında Jüpiterlerin sökülecegine dair henüz bir karar alınmadığını belirtmekle yetinip, ABD ile süregiden müzakerelere değinmemeyi yeğledi. Ancak konuşmasında Polarisleri kastederek Jüpiterler kaldırılırsa bunların yerine Türkiye'nin güvenliğini daha da iyi sağlayacak bir savunma sisteminin getirileceği konusunda meclisi temin etmekle yetindi."[261] "Meclisteki bu tartışmalar Milli Savunma Bakanı Sancar'ın 23 Ocak1963'de NATO ittifak sisteminin daha etkili nükleer silahlarla savunmasını sağlamak için Polaris füzelerinin Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin yerini alacağını Meclise bildirmesiyle sona erecekti."[262]

Türkiye Jüpiter füzelerinin kaldırılması politikasını ani bir şekilde benimserken artık Jüpiterlerin ne kadar modası geçmiş silah sistemleri olduğuna dair haberlerin yer almaya başlamıştı. Artık Polaris deniz altıları konuşulmaya başlanmıştı. "Daha birkaç ay önce Jüpiterleri göklere çıkaran Türk yetkililer, Polaris denizaltılarının geleceği sözü verildikten sonra, bu sefer Jüpiterlerin neden sökületeceği yönündeki soruları şöyle cevaplıyordu: 'Jüpiter füzelerinin saklanılmayacak kadar büyük oluşu, ateşleme süresinin uzunluğu, tesir(etki) kabiliyetinin günümüzdeki diğer füzelere göre düşük oluşu ve üslerin yer değiştirilmesindeki güçlük ve modası geçmiş olmaları…' Ortam Sağlandıktan sonra ABD de kolları sıvayarak, Jüpiterlerin sökülme işlemlerini hızlandırdı. Ankara'ya heyet üzerine heyet geliyor ve Türk yetkililerle askeri ve ekonomik yardımdan tutun, akla gelebilecek her konuda işbirliği öneriliyordu."[263]

Türk Basınında ilk defa 22 Ocak tarihinde Jüpiter füzelerinin Polarislerle değiştirileceği yönünde haberler yer almaya başlamıştı. "Türkiye'deki Jüpiter Füzeleri

[261] Sever, a.g.e., s.659
[262] Sever, a.g.e., s.659
[263] Yavuz, a.g.e., s.177

Sökülüp Polarisler Verilecek."[264]Türkiye'deki Jüpiterler Polarislerle Değişecek."[265] Türk basında bu manşetler atılırken haberlerde "yetkili kaynakların B. Amerika ve Türkiye hükümetlerinin Türkiye'deki NATO üslerinde bulunan Jüpiter roketlerinin değiştirilmesi meselesini görüşmekte oldukların bildiriyorlardı. Polaris füzelerinin denizaltılardan atıldıklarına işaretle, yapılacak değişikliğin Türkiye'deki kara füze üslerinin tamamen kapanmasına sebebiyet vereceğini bildirmekteydi. Aynı kaynakların ifadesine göre, görüşmelerin henüz başlangıç safhasında olmasına rağmen, Türk hükümeti, B. Amerika'nın teklifine müsait karşılamaktaydı. Bu mesele, Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatının (NATO) emrinde bulunan silah sistemlerinin modernleştirilmesiyle ilgili çerçeveye girmekte ve halen NATO organları tarafından müzakere edilmektedir. Resmi Türk şahsiyetleriyle bu konuda görüşmelerin Aralık ayında başladığı bildirilmekteydi. Washington resmi açıklamalarında 'modernleştirme' tabirinin ötesine geçmekten çekinmekteydi.

Resmi çevreler bu gibi bir değişikliğin önemini küçümsemeye gayret etmekte ve bunun esas itibariyle askeri bir mesele olduğunu ileri sürerek, siyasi bir anlamı olmadığını belirtmeye çalışmaktaydı. B. Amerika askeri çevreleri, Polaris füzelerinin geliştirilmesi neticesinde sabit kara üslerinin artık faydasız ve tesirsiz olduğuna inanmaktaydı. Bu görüş karşısında bütün mesele, sabit üslerin müteharrik(haraketli) üslerle değiştirilmesi gerektiği esasına dayanmaktadır. Gerek Jüpiter ve gerekse Polaris orta menzilli silahlardır. Fakat Jüpiter, mayi(sıvı) yakıtlı bir roket olup satıhta (yüzeyde) bulunan bir üsten, satıhtaki bir hedefe yöneltilecek bir silahtır. Halbuki Polaris, katı yakıtlı bir füze olup, gerek denizaltından ve gerekse satıhtan atılabilen bir silahtır. Her iki silahında menzili 1500 deniz mili kadardır."[266]

24 Ocak 1963 tarihli Hürriyet Gazetesinde Manşeti: "Türkiye'ye Polaris Füzeleri verilecek. Ordumuzda mevcut vurucu ve modern silahlar da arttırılıyor. Bakanlar Kurulunun dün sabahki toplantısında, Türkiye'nin NATO ve Batı Savunma ittifakları içindeki durumu gözden geçirilmiş ve Birleşik Devletlerin, bize vermeyi teklif ettiği, mevcutlara nazaran daha mütekamil Polaris füzelerinin, bir an önce memleketimize gönderileceği anlaşılmıştır. Polaris füzelerinin geliş tarihi, kesinlikle

[264] Cumhuriyet, 22 Ocak 1963
[265] Milliyet, 22 Ocak 1963
[266] Cumhuriyet, 22 Ocak 1963

belli olmamakla beraber, yetkililer, sadece 'En kısa zamanda' demekle bu silahların önümüzdeki aylar içinde ordumuza teslim edileceğini ima etmişlerdir. Bu arada, mevcut füzelerin ve rampaların sökülmesine de önümüzdeki günlerde başlanacaktır. Bildirildiğine göre, Türk ordusundaki vurucu ve modern silahların adedi de arttırılacak, modası geçmiş olanlar kaldırılacak ve yerlerine tamamen en yeni silahlar verilecektir." [267] Basında bu haberlerle Jüpiterlerin ne kadar demode kaldığını Polarislerin ise ne kadar modern ve üstün oldukları haberleri ile halka bu değişikliğin gerekli olduğu yönünde bilgiler veriliyordu.

19 Nisan 1963 tarihli Milliyet Gazetesinin Manşeti: "Jüpiter'ler 1 Nisan'da Görev Dışı Oluyor." Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin füzeler için görüşme yapmak üzere üç günlük resmi bir ziyaret için dün Roma'ya gitmiş ve İtalyan liderleriyle görüşmelere başlamıştır. İstanbul'dan ayrılırken basına verdiği demeçte, Erkin, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin kaldırılması konusunun Nisanın ikinci haftası içinde nihai karara bağlanacağın açıklamıştır. Dışişleri Bakanımız Roma'da Başbakan A. Farfani ve diğer İtalyan idarecileriyle görüşeceğini konulardan biri de Amerikan füzelerinin kaldırılması ile ilgili olduğunu söyledi.

Türkiye ve İtalya'daki Jüpiterler 1 Nisandan itibaren faal hizmetten çekilecek ve bunların yerini, Polaris füzeleriyle mücehhez(donanmış) Amerikan denizaltıları alacağını söyledi. Erkin füzelerle ilgili açıklamasında şöyle demiştir: "*Memleketimizde üslenmiş Jüpiter füzelerinin kaldırılmasına, Amerikalılarla yaptığımız temaslar sonunda muvafakat ettik. İtalya'dan döndükten sonra iki devlet arasında evvela karşılıklı notalar verilecek, müteakiben Nisan başında Ankara'ya gelecek olan özel temsilci Levingston Merehant ve Amerika'nın NATO'daki Büyükelçisi Thomas Finletter'le bu konun teferruatı görüşülecektir."*[268]dedi.

16 Nisan 1963 günü Cumhuriyet Gazetesi Manşeti: "Jüpiter Rampalarının Sökülmesine Başlandı." [269] "11 Nisanda Jüpiter füzelerinin sökülmesine başlandı. Füzelerin birinci derece önemli olan parçaları ambalajlanarak ABD'ye götürüldü. İkinci derece önemli teşkil eden aksam ise Çiğli Askeri Hava Üssü'nde depolanacaktı.

[267] Hürriyet, 24 Ocak 1963
[268] Milliyet, 19 Nisan 1963
[269] Cumhuriyet, 16 Nisan 1963

Taşınması ve depolanması tehlikeli olan bölümler ise imha edilecekti."[270] "Bu arada Türkiye'de, Jüpiterlerin sökülmesi ile belirecek endişeleri gidermek amacıyla, 14 Nisan 1963 günü, USS Houston Polaris Denizaltısı İzmir Limanını ziyaret etmiştir. Amiral Afif Büyüktuğrul, bu ziyaretle ilgili yazısında, Türkiye'nin güvenliğini sağlayacak bir caydırma gücüne sahip olacağın, çünkü bu denizaltının, bir kerede kullanacağı 16 Polaris füzesi ile 16 kenti tehdit etme gücüne sahip olduğunu belirmekteydi."[271]

"25 Nisan tarihinde Savunma Bakanı Robert McNamara, el yazısıyla kaleme aldığı bir notu Başbakan Kennedy'ye gönderdi. Not, küçük bir not defteri sayfasına yazılmıştı: "Sayın Başkan, Türkiye'deki son Jüpiter füzesi dün söküldü. Son Jüpiter başlığı da cumartesi günü Türkiye'den uçakla alınacak…"[272]

Son Jüpiter füzelerinin gönderilmesinin ardından "CENTO toplantısı arifesinde Türk liderleriyle görüşmek üzere Amerika Dışişleri Bakanı Rusk geldi. Rusk 27 Nisanda özel uçağıyla uğradığı Ankara'da Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin tarafından karşılandı. Rusk 'Emniyet ve Refah içinde bir Türkiye için istikbal hazırlarken sizinle beraberiz' dedi ve Türk Hükümetinin harpten ve sulhta müşterek gayretlerinize yaptığı muazzam iştirakten dolayı teşekkür etmek için burada bulunuyorum' dedi." [273] ABD Küba krizinde önemli yer alan Jüpiterlerin sökülmesinden dolayı memnundu. Türk hükümetinde ABD ile olan müttefikliği geçmişte yaşanan "ABD ve SSCB arasında İnönü'nün bir savaşı göze alarak ABD'ye destek vermiş olmasına rağmen, 1960'ta SSCB üzerinde uçarken düşürülen U-2 uçağı dolayısıyla çıkan sürtüşmeler ve 1962 Küba krizi sırasında Türkiye'nin bir pazarlık unsuru yapılmaktan öte değerlendirilmemesi, bu pazarlıklarda Türk çıkarlarının hesaba katılmaması ve ABD'nin Jüpiter füzelerini Türkiye'den sökme kararı almasıyla" [274] "Amerika Küba'daki Sovyet füzelerinin geri çekilmesini sağlamak suretiyle kendi güvenliğini bir tehlikenden kurtarırken, Jüpiter füzelerini de Türkiye'den sökerek Türkiye'nin Sovyetler karşısında güvenliğini zayıflatmış olmakta

[270] Yavuz, a.g.e., s.178-179
[271] Sander, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*, s.223
[272] Yavuz, a.g.e., s.180
[273] Milliyet, 28 Nisan 1963
[274] Yakup Beriş- Aslı Gürkan, "Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler",2002, *httparsiv.setav.orgupsdosya28398.pdf*, (erişim tarihi:14.11.2014) ,s.6

idi."[275] "Jüpiterlerin çekilmesi Türkiye'nin stratejik öneminde bir değişikliğe neden oldu. Artık Türk topraklarında Sovyetler Birliği'ni doğrudan vurabilecek nükleer silahlar bulunmuyordu. Böylece Türkiye, bir çatışma anında Sovyetlerin ilk saldırısını çekecek derecede Sovyetleri Birliği'ne karşı bir tehdit oluşturma durumundan çıkmıştı. Artık Türkiye, eskiden olduğu gibi Soğuk Savaş açısından aşırı öneme sahip bir ülke değildi." [276] Bu olaylar ABD müttefiklik konusunda Türk Hükümetini tereddütlere düşürdüyse de Jüpiterlerin boşluğunu Polarislerle doldurmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu.

3.3.1.2. Polaris Denizaltıları

Polaris denizaltıları Jüpiter füzelerinin yerine geleceği ve Jüpiter füzelerinin kumandasında Türk ve Amerikan askerlerinin birlikte görev almasından dolayı Türk hükümeti Polaris denizaltılarında da Türk kumandan istiyordu. 31 Ocak 1963 tarihli Akşam Gazetesinin haberine göre "Memleketimizde bulunan Jüpiter Füzelerinin kaldırılarak yerine Polaris Füzeleri verilmesi hususunda Amerikalılarla yapılan müzakereler yeni yeni bir safhaya intikal etmiştir. Hükümetimiz kullanılışında insiyatifimiz bulunan Jüpiterlerin yerini alacak olan nükleer denizaltı gemilerinde atılabilen polarislerin yalnız Amerikan personeli tarafından kullanılmasına itiraz etmektedir. Hükümetimiz polaris füzelerinin karadan da kullanılmasını dikkate alarak bir kısmının memleketimiz emrine verilmesi, yahut denizaltılarda Türk personelinin de kumanda mevkiin de olmasını istemektedir. Açıklandığına göre füzeler yalnız denizaltılardan kullanılması hususunda mutabakata varılmıştır. Amerikalılar Polaris denizaltılarının personelinin bir kısmının Türk ve İtalyan olmasına razı olmakta fakat kumanda mevkiinin Amerikan personelinde kalmasını istemektedir."[277]

"Sökülmekte olan Jüpiterlerin yerini alacak Polaris atom denizaltısı Houston, yarın ilk defa olarak İzmir'e geliyor."[278] Türk Basınında 15 Nisanda çıkan haberde Polaris Denizaltıları şu şekilde tanıtılıyordu: "Sam Houston, 28 Aralık 1959 yılında

---

[275] "Türk-Amerikan Münasebetleri*", http://e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=1029210.1037231.0.0.0.php&T%FCrk-Amerikan...,* (erişim tarihi:20.12.2012)
[276] Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri*, s.169
[277] Akşam, 31 Ocak 1963
[278] Cumhuriyet,13 Nisan 1963

inşa edilmeye başlanmış ve 2 Şubat 1961'de denize indirilmiştir. 20 deniz mili süratinde olan geminin uzunluğu 128, genişliği 10 metredir. 16 Polaris füzesini birden atabilen gemi bütün sinyalleri alabilmekte fakat kendisinin sinyali rakip tarafından temin edilememektedir. Deniz üstüne çıkmadan iki ay su altında kalabilen Polaris, daima yer değiştirebilmekte ve ayrıca 4 yıl ikmal almadan seyredebilmektedir. Polaris gemisi alarm işareti aldıktan en geç yarım saat içinde düşman hedeflerini bombalayabilmekte hem deniz altında hem üstünde atış imkanlarına sahip bulunmaktadır. Kaptandan başka 12 subay ve 128 erden mürekkep mürettebatı özel şekilde yetiştirilmiştir."[279]

"Körfeze kadar su altında gelen 'Sam Houston'u Meclis Başkanı ve Savunma Bakanı da ziyaret etti. Dünyanın en modern ve en kudretli harb aracı olan ve için de 16 Polaris füzesi taşıyan Amerikan Sam Houston atom denizaltısı olan Sam Houston saat 12'yi birkaç dakika geçe İzmir körfezine girmiş ve beraberindeki Türk Amerikan hücumbotlarının refakatinde ağır ağır seyrederek saat tam 13'de İzmir limanı açıklarında demirlemiştir.

Bir anda dünyanın 16 büyük şehrini yok edebilecek silahlara sahip bulunan denizaltıyı Göztepe açıklarında iki yelkenli karşılamış ve bir süre eski devir ile yeni devir tekneleri beraberce seyretmişlerdir.

Bu denizaltı Türkiye ve İtalya'daki üslerden sökülmekte olan Jüpiter füzelerinin yerini almak üzere Amerika tarafından NATO emrine verilmiş nükleer emniyet kuvvetinin bir parçasıdır."[280] "Verilen bilgiye göre üç Polaris denizaltısı Akdeniz'de daimi nöbet tutacaktır. Polarisler'e Türk ve İtalyan mürettebatı zamanla alınacaktır. Polarisler şimdilik Amerikan mürettebatı tarafından NATO emrinde kullanılacaktır."[281]

"İlk defa kendi üsleri dışında bir yabancı memleketi ziyaret eden denizatı şimdiye kadar gördüğümüz deniz altıların hiçbirine benzemiyordu. Uzaktan çelik bir kale gibi görünen ve yakından daha ziyade bir balinayı andıran geminin hareket eden kuyruk kısmı ile gövdesindeki kısa kanatları daha da uzatıldığında görünüşü bir uçaktan farklı olmamaktadır. Bu muazzam biçimsiz çelik balinayı andıran denizaltı

[279] Akşam, 15 Nisan 1963
[280] Milliyet, 15 Nisan 1963
[281] Akşam, 15 Nisan 1963

İzmir körfezi açıklarında su üzerine çıktığı zaman içindeki mürettebat Akdeniz'e geldiklerinden beri ilk defa güneş yüzü görüyorlardı.

Polaris denizaltısının bir tecavüz niyetini kırma amacı ile aldığı görev ve harekatı buradaki deniz uzmanları tarafından şu üç kelime ile tarif edilmektedir: 'Sessiz ve derinden git.' Gemiyi ziyaret eden gazetecilere Albay William Willis İzmir'e gelmekten duyduğu memnuniyeti belirtmiş ve 'Türkiye bizim çok kudretli ve en yakın müttefikimizdir." demiş ve bir soru sebebiyle de şunları söylemiştir: "*Yüzüm silahı kullandığımda derhal asılır. Yalnız size şunu söyleyeyim ki silahın yapılması konkunçluğu için değil, sulhu koruması ve harbe mani olması içindir.'*

Denizaltıyı İlhami Sancar, Fuat Sirmen ve İzmir Valisi ile bir çok askeri ve sivil şahsiyet ziyaret etmişledir. Gazeteci ve ziyaretçiler üç kat üzerine yapılmış olan deniz altının birinci ve ikinci katları ile 16 füzenin bulunduğu kompartmanı gezdirilmiştir."[282]

Akşam gazetesi yazarı Özden Alpdağ gemi gezisinden sonra şunları ifade etmiştir: "*Sulh Balinasının güvertesinde, Polaris füzelerinin üzerinden seke seke bizleri deniz altının bölmelerine götürecek giriş kapısına yürüyorum. Daracık bir kapak açılıyor ve adeta sürünerek aşağı iniyoruz. Serin bir bölme… Mihmandarımız Amerikalı üsteğmen deniz suyundan hava imal eden bölmede bulunduğumuzu söylüyor. Ancak bir insanın geçebileceği dar delhizlerden yürüyoruz… Her tarafta telefonlar, düğmeler, göstergeler ve tam bir gizlilik… Bu gizlilik yalnız dışardan gelen ziyaretçilere değil. Gemi personelinin dahi girmesi yasak olan bölgeler var ve bu yasak bölgeler geminin yüzde 65'ni tutuyor. Ve ikinci kattayız. Şimdi polarislerin namlularına sürünerek geçiyoruz. Bir ürperti var hepimizde. Polarislerin bulunduğu kompartmanda, Polarisler kadar enteresan iki şey daha var: Kennedy'nin özel surette yetiştirilmiş fedaileri, geceleri, dünyanın milyonluk şehirlerini bir anda imha edebilecek 13 ton ağırlığındaki dehşetli Polaris füzeleriyle koyun koyunalar, sağlı sollu sekizer namlu her namlu her an dolu ve bir alarmı takip eden beş dakika içinde atışa hazır… Komutanın nereden alındığı belli değil. Gemi kumandanı 12 saat sonra nerede bulunacağından habersiz. Bir robot misali yalnız verilen gizli emirleri tatbik ediyor."*[283]

[282] Milliyet, 15 Nisan 1963
[283] Akşam, 15 Nisan 1963

Aylar öncesine kadar yere göğe sığdırılamayan Türk Hükümetinin kurulması için ABD'ye baskı yaptığı Jüpiterlerin yerine artık Polaris denizaltılarına övgü dolu sözler yağıyordu. Cumhuriyet gazetesi yazarı Kayhan Sağlamer Jüpiterlerin gidişi, Polarislerin gelişi başlıklı yazısında "içeride ve dışarıda uzun tartışmalara hatta bazen gürültülere sebebiyet veren Türkiye'deki Jüpiterleri, nihayet sökülmektedir. Böyle bir sonucun, birincisi, ikincisinden çok daha önemli olmak üzere, askeri ve siyasi nedenleri vardır. Ancak Jüpiterler'in sökülmesi, gerek Ankara, gerekse Washington'lu resmi ağızların defalarca kesinlikle açıkladıkları veçhile, hiçbir şekilde bir Amerikan-Sovyet pazarlığının mahsulü değildir."[284] şeklinde ifade etmiştir.

Basının bu övgü dolu haberleri sayesinde artık Jüpiterlerin gereksiz olduğu ve Polarislerin mükemmel savunma araçları olduğuna halk tarafından şüphe kalmamıştı. Hükümet de Jüpiterlerin Küba Krizinde takas konusu olduğun anlamıştı ama Jüpiterlerin sökülmesini kabul etmekten başka yapabilecekleri yoktu.

3.4. Krizin Sona Ermesi

İki lider arasında yapılan mektuplaşmalar ve gizli pazarlıklar sonunda iki ülkenin anlaşması sonucu bu büyük kriz atlatılmış oldu. Sovyetler birliği başbakanı Kruşçev'in 28 Ekim 1962 tarihli mektubunda Küba'daki füzelerin sökületeceğinden bahsetmesi ama Türkiye'deki füzelerden hiç bahsetmemiş olması iki liderin aralarında çözüm bulmuş olmalarındandı. Bu mektuba karşılık olarak cevap veren Kennedy'nin Kruşçev'in sağ duyulu yaklaşımından dolayı onu kutluyor ve ABD'nin Küba üzerindeki ablukayı kaldırmasıyla bunalım atlatıldı.

Küba Krizi uluslararası ilişkiler açısından da önemli sonuçlar doğurdu: "1- Her şeyden önce, biraz da çelişkili olarak, Küba bunalımı soğuk savaşın doruk noktasına vardığı bir dönemde 'yumuşama' ve 'görüşme' havası yaratmıştı… 2- NATO'nun Avrupalı ortaklarının, böylesine büyük bir bunalımda, yani kendilerini de son derece tehlikede bırakan durumlarda, kendi görüşlerinin alınmayacağın açıkça görmüş olmalarıdır… 3-Küba bunalımı, her iki ittifak grubunda da üyelerin stratejik değişikliklerle başlayan yeni uluslararası ortama uyum gösterme özlemlerini

[284] Cumhuriyet, 13 Nisan 1963

hızlandırdı… 4- Karayipler Denizi'ndeki bu 'Ekim serüveni', bölgesel bir çatışmada geleneksel silahların önemini artırmıştır… 5- Washington ile Moskova arasında doğrudan bir haberleşme hattının kurulmasının öneminin açık bir biçimde ortaya çıkmıştır. İki devlet başkanını gizli, çabuk ve doğrudan haberleşmeleriyle birçok yanlış anlamların giderilebileceği anlaşılmıştır. Sonunda, iki başkent arasında anında haberleşmeyi sağlayacak telefon hattı kurulmuştur."[285]

Küba krizi özünde Türkiye ve Küba'nın destek oldukları taraflar karşısında olumsuz bir etki yaptı. Nasıl Jüpiterlerin sökülmesi Türkiye açısından ABD'ye güven duygusunu zedelediyse aynı şekilde SSCB'nin Küba'daki füzeleri sökmesi Küba'nın Moskova'ya güvenip güvenemeyeceğine dair tereddütler yarattı. Moskova'ya alternatif olarak Küba Krizinden sonra Çin'e yaklaşmaya başlamıştır.

Kriz sona erdikten yıllar sonra Ocak 1970'de İsmet İnönü Türkiye Büyük Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmada Türkiye'nin kriz sırasında nasıl kullanıldığın şöyle anlatacaktır. "*Bize gösterin 'evet Ruslar, Küba'daki üslerini geri çekmeyi kabul ettiler.' Bu esnada bize de Amerikalıların söylediği 'İzmir'de üslenmiş olan nükleer silahların, nükleer bombaların modası geçti, bunların tesiri yoktur; bunları alacağız.' E güzel. Biz de üzerimizde o gün bir pazarlık olduğu havasında değil, kendi ikimiz arasındaki münasebetten dolayı, bunlar kalkacak diye, bunu gayet tabii gördük ve memnun olduk. Halbuki aslında, sonradan Amerikalıların yazdıklarına göre tahakkuk etmiş ve meydana çıkmıştır ki, harp meydana çıkıp da Amerika Ruslara 'buradaki üslerini kaldırmazsan ben Küba'yı işgal edeceğim, ne olursa olsun' demiştir. Bu vaziyeti alınca Ruslar, 'ben bunu kaldırırım, siz de Türkiye ve İtalya'da bulunan üslerinizi kaldırırsınız' demiştir ve onlar kabul etmişlerdir… Amerika'nın dünyadaki maksatları için Türkiye'yi, onun harbe tutuşma tehlikesini ehemmiyetsiz görerek isteği gibi kullanmasına mani olmak lazımdır.*"[286] İnönü bu konuşmasıyla ABD'nin çıkarları doğrultusunda ileride de Türkiye'yi önemsemeden kararlar alabileceğini gösteriyordu.

Küba Krizinin sona ermesi Türk Hükümetine "aynı zamanda yabancı üslerin ve belli kategorideki nükleer silahları toprakları üzerinde bulundurmalarının karşı bloktaki ülkelerin saldırısını çekebileceğini de gösterdi. Belki ilk defa Türk yöneticiler daha fazla askeri gücün daha fazla güvenlik anlamına gelmediğinin farkına vardılar.

---

[285] Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, s.327-328-329
[286] Uslu, *Türk Amerikan İlişkileri*,s.165

Küba krizi ortaya koymuştu ki, nükleer silahlara sahip olma ve NATO'nun üyesi bulunma, her zaman düşman devletin Türkiye'ye karşı saldırıya geçmesini önlemeyebilir, bazen de düşman devletin saldırısını davet edebilirdi."[287]

"Türk halkı ve yöneticileri aynı zamanda şunu görmüştü: Washington'un aldığı bir karar Türkiye'nin güvenliğini, hatta varlığını tehlike altına sokabilirdi. Milyonlarca Türk insanının hayatı bir bölgede ortaya çıkan bir süper güç anlaşmazlığından dolayı tehlike altına girebilirdi."[288] "Küba krizi ayrıca büyük bir devletle ittifak ilişkilerine girmenin zorluklarını da ortaya koymuştu. Amerikan yöneticileri Türk liderlere danışmadan Türkiye'yi pazarlık masasına koymakta pek fazla tereddüt etmemişlerdi. Bu davranış, her meselede, hatta Amerika'yı doğrudan ilgilendirmeyen meselelerde dahi Amerikalılara danışan Türk yetkililerin davranışının tam zıttı bir davranıştı. Hele Soğuk Savaşla alakalı konularda Türk makamlarının Amerika'ya danışmadan en küçük bir harekette bulunması söz konusu değildi. Bu açıdan Küba Krizi, o zamanki Türk Amerikan ilişkilerinin patron-uydu devlet ilişkisine benzer özellikler taşıdığını göstermektedir."[289] İşte bütün bu olayların başından itibaren değerlendirilmesi sonuç kısmında yer alacaktır.

SONUÇ

Dünyanın iki süper gücü ABD ve SSCB'yi karşı karşıya getiren Küba Krizinin galibi kimdi? 3. Bir dünya savaşının meydana gelmemesi ve tarafların aralarında anlaşmaları sonucu yumuşama döneminin başlamasıyla kazanan tüm dünya oldu. Nükleer silahlanma konusunda yarışan bu iki ülke arasında yaşanacak bir savaşa tüm dünyada büyük bir yıkım yaratabilirdi.

Küba Krizi sonrası iki ülke arasındaki yanlış anlaşılmaların tüm dünyada telafisi olmayacak yıkımlarla sonuçlanabileceğiydi. Bu iletişim kopukluğunu gidermek için iki ülke aralarında doğrudan iletişimi sağlamak için 20 Haziran 1963'te Kırmızı Telefon hattı kuruldu.

---

[287] Uslu, a.g.e., s.166
[288] Uslu, a.g.e., s.166
[289] Uslu,a.g.e., s.169

ABD başkanı Kennedy'nin Küba bunalımında kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yapmış olduğu bu gizli pazarlıklar NATO ülkelerini ve özellikle Türkiye'yi doğrudan bir Sovyet tehlikesine maruz bırakabileceğini gören Avrupa devletleri ABD'nin yine böyle bir durumda kendi ülkelerini zor durumda bırakabileceği düşüncesine kapıldılar. Bunun üzerine Avrupa kendi nükleer gücünü oluşturmaya başladı. Fransa kendi menfaatleri söz konusu olduğunda ABD'nin her şeyi yapabileceğini görmüş ve bunun üzerine kendi nükleer gücünü kendi kurmaya karar vermişti.

İki süper güç arasındaki nükleer silahlanma yarışı soğuk savaş boyunca aralarında bir denge oluşturmuştu. Bir başka deyişle "dehşet dengesi"ne kadar çok güçlenirsen karşı tarafın sana saldırma olasılığı azalırdı. İki süper güç arasında bu krizden sonra silahların yayılmasını önlemek üzere Moskova'da "Nükleer Denemelerin Kısmi Yasaklanması Anlaşması" nı imzalamışlardır.

Küba Krizi öncesinde Türkiye'nin dış politikası nasıldı? Sonrasında bu politikaya bakış nasıl değişti? 2. Dünya Savaşı sonrası bu iki süper güç Yalta toplantısında Türkiye ile SSCB arasındaki toprak konusu ve boğazlar konusu iki ülke arası sorun olarak değerlendirildi. ABD henüz Türkiye'nin konumu üzerinde bu konuların önemini fark edememişti. Yalta toplantısının ardından SSCB, Türkiye'ye bir nota vererek iki ülke arasındaki 1925 Antlaşması'nın aynı halde yenilenmesini istemediğini bildirdi. Bu sonuç Türkiye'de endişe yarattı. SSCB'nin Boğazlar ve sınırlar konusunda 1925 Antlaşmasındaki kararların devam etmeme düşüncesi ABD'yi de etkilemeye başlamıştı.

SSCB baskılarını arttırıyor Dışişleri Bakanı Molotov'un Selim Sarper'e ilettiği "üs ve toprak" isteklerini Ankara hükümeti hemen reddediyor. Türk hükümetinin endişeleri giderek artıyor.

Postdam Konferansında daha önce toprak sorunun iki ülke arasındaki sorun olarak gören ABD'nin bu fikri değişmişti. Bu fikir değişikliğinde ABD'nin Ortadoğu politikasının da önemi vardı. Rusya'nın İran'a baskı yapması ve petrol bölgelerinde üstünlük kurma çabası ABD tarafından tepkiyle karşılandı. SSCB'nin boğazlar konusundaki istekleri karşısında Türkiye'yi desteklemeye başlaması ABD ve SSCB arasında yavaş yavaş soğuk savaşın başlamasına yol açıyordu.

Sovyet tehdide ne karşı artık Türkiye giderek Batı yanlı bir politika izlemeye başlıyor. Soğuk Savaş döneminin başlamasıyla da ABD, SSCB'yi çevreleme politikasını benimsemeye başlıyor. SSCB'nin çevresindeki Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelere Truman Doktrini ve Marshall Planıyla ekonomik yardımlarda bulundu. Türk hükümeti SSCB'nin istekleri karşısında direnebilmek için Batı yanlısı bir politika benimsedi. 1945'de BM'ye, 1949 yılında Avrupa Konseyine üye olan Türkiye, 1952 yılında da NATO'ya üye olarak Batı yönlü politikasını geliştirmiştir.

ABD'nin liderliğinde kurulan NATO'ya üye olarak Türk hükümeti bir Sovyet tehdidine karşı bir denge politikası yürütmüştür. ABD açısından da Türkiye'nin NATO'ya üyeliği SSCB'yi çevreleme politikası açısından çok önemliydi. Türkiye Balkan Paktı ve Bağdat paktı örgütlerinde de önemli görevler üstlenmesi bölgedeki jeopolitik konumu açısından ABD için mükemmel bir konuma sahipti.

Soğuk savaşın zirve yaptığı Küba Krizine kadar dönemde Türkiye batı ile ilişkilerini daima iyi tutmaya çalışmıştır. SSCB'nin kıtalar arası mesafeli(uzun menzilli) füzeler üretmesinin ardından önlem almak isteyen ABD, NATO vasıtasıyla Avrupa'ya orta menzilli Thor ve Jüpiter füzelerini yerleştirmeyi planlamış bunu İngiltere, İtalya, ve Türkiye kabul etmiştir. Diğer ülkeler bu füzelerin SSCB tehdidini direk üzerlerine çekeceklerini düşündükleri için kabul etmemişlerdir. Sovyet tehlikesini sürekli ensesinde hisseden Türkiye bu füzeleri hiç tereddüt etmeden kabul etmiş ve kurulmalarının hızlandırılması için ABD'ye baskı bile yapmıştır. Füzelerin yerleştirilmesi konusunda Adnan Menderes hükümeti TBMM'nin onayına bile götürmeden kabul etmiş ondan sonra gelen İnönü hükümeti de Jüpiterleri desteklemiştir.

1962 yılının Ekim ayında SSCB'nin Fidel Castro yönetimindeki Küba'ya füzeler yerleştirmesinin ortaya çıkmasıyla SSCB ile ABD arasında ipler gerilmeye başlamıştır. ABD Küba'ya abluka uygulayacağın bildirmiş ve bunu ilk destekleyen ülkelerden biri de Türkiye olmuştur. Bu süreçte iki süper güç karşı karşıya gelmiş aralarında bazı gizli pazarlıklarla bu krizi sonlandırmışlardır.

SSCB ile ABD arasında Küba'daki füzeler ile Türkiye'deki füzeler arasında pazarlık konusu yapılabileceği gündeme gelmiş SSCB yetkilileri bunu söylerken ABD kesinlikle yalanlamıştır. SSCB Küba'daki füzelerin kaldırılmasına karşılık Küba'nın toprak bütünlüğü korunacak ve iç işlerine karışılmayacağının güvencesini verirken

Türkiye'deki füzelerin kaldırılmasında da aynı şartlarla Türkiye'nin korunacağını bildiriyordu.

Başkan Kennedy Küba'daki füzelerin kaldırılması sonucu Küba'daki ablukanın kaldırılacağını ve Küba'ya herhangi bir tehlikenin olmayacağın bildirirken Türkiye konusunda sessiz kalıyordu.

ABD hükümeti Küba Krizi yaşanmadan önce Jüpiter füzelerinin teknolojik yetersizliği nedeniyle birkaç kez kaldırılmasını istemiş. Ancak Türk hükümeti bunu reddetmiştir. Sovyetler birliği tarafından sürekli Türkiye'deki füzelerin gündeme getiriyordu. Türk hükümetinin böyle bir durumda Sovyetlere karış savunmasız kalacağı düşüncesinden bu teklifi geri çeviriyordu. Kriz sırasında Sovyetler birliği Küba'daki füzeler ile Türkiye'deki füzeleri kıyaslamasına Türk hükümeti tepki göstererek Türkiye'deki füzelerin ABD'nin değil NATO'nun himayesinde olduğunu ancak Küba'daki füzelerin ise SSCB'ye ait olduğundan bu füzelerin kıyaslanmasından son derece rahatsız olmaktaydılar.

28 Ekim 1962 tarihinde SSCB Küba'daki füzelerin sökületeceğini açıklıyor ve Türkiye'deki füzelerden hiç bahsetmiyordu. Bu durumda dünya kamuoyunda SSCB'nin geri adım attığı gibi algılandı. Gizli pazarlıklardan habersiz Küba lideri Fidel Castro SSCB'nin kendilerini bu şekilde kullandığı için çok sinirliydi.

Türk hükümeti ABD ile SSCB arasında yapılan gizli pazarlıklardan şüphelense de sesini çıkaramıyordu. Krizden kısa bir süre sonra ABD Türkiye'deki füzelerin teknolojik yetersizliklerini bahane ederek onların yerine daha teknolojik daha modern olan Polarisleri vermeyi taahhüt ederek Jüpiterlerin sökülmesini teklif etti. Türk hükümeti çaresizce bu defa teklifi 23 Ocak 1963'te kabul etti. Nisan ayında da tüm füzeler söküldü. İlk durumda taviz vermiş olarak görülen SSCB amacına ulaşmıştı.

Türk hükümeti ABD'nin kendi çıkarları doğrultusunda bir politika izlediğini ve her zaman Türkiye ile ABD'nin çıkarlarının örtüşmeyeceği için kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye'yi pazarlık konusu yapmaktan çekinmeyeceğinin farkına vardı.

1964 Johnson Mektubuyla ABD'nin çıkarları doğrultusunda nasıl hareket ettiğini Türk hükümeti bir kez daha iyi anlayacak. Kıbrıs'ta Rumların saldırısı üzerine Türk hükümetinin müdahale de bulunma isteğine karşı ABD bu müdahalenin müttefikliğimiz ve NATO üyeliğimiz açısından uygun olmadığını bildirmesi ABD ile olan müttefikliğimiz hakkında kuşkuların artmasına neden oldu.

Füzelerin kaldırılmasıyla SSCB'ye Türkiye'den direkt tehdidin kalmaması sonucu SSCB ile olan ilişkilerimiz yumuşamaya başladı. İki ülke arasında daha esnek bir politika izleyebilme ve ekonomik işbirliği olanakları bu güvenli ortam sayesinde artmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Ateş, Davut, Türk Dış Politikasında Giriş Yeni Muhafazakarlık ve Doğu-Batı Ekseninde Yapısal Değişim,1.Baskı,Bursa, Dora, 2014

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*,8. Baskı, Marmara Kitap Evi, Bursa, 2009

Armaoğlu, Fahir, *Belgelerle Türk Amerikan Münasebetleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991, Ankara

Çakmak, Haydar(editör), *Türk Dış Politikası 1919-2012*, 2. Baskı, Ankara, Barış Kitap, 2012

Gerger, Haluk, *Türk Dış Politikasının Ekonomi Politiği "Soğuk Savaş"tan "Yeni Dünya Düzeni"ne*, 3.Baskı, Yordam Kitap, İstanbul,2012

Gönlübol,Mehmet,v.d.,*Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995),*9. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1996

Harmanca, Mehmet(çevirmen), *Kennedy Tutanakları ve Türkiye Üzerine Gizli Pazarlıklar*, Sabah Kitapları, İstanbul, 1999

Kamel, Ayhan, 1923'ten günümüze Türk Dış Politikası ve Diplomasisi, 2014, İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, İstanbul

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler,* Yorumlar Cilt I: 1919-1980, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009

Sönmezoğlu, Faruk, *II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası*, İstanbul, Der Yayınları, 2006

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, 2. Basım, İstanbul, Der Yayınları,2005

Sander, Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi Yayınları, 16.Baskı

Sander, Oral, *Türk Amerikan İlişkileri 1947-1964*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1979

Soysal, İsmail, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999

Yavuz, Turan, *Satılık Müttefik Gizli Belgeler Işığında 1962 Küba Füze Krizi ve Türkiye*, Doğan Kitapçılık,1. Baskı, İstanbul, 1999

Pehlivanoğlu, A.Öner, *Küba Krizi ve Nükleer Savaş Eşiğinde Türkiye*, 1. Baskı, Kartaş Yayınevi, İstanbul, 2003

Uslu,Nasuh, Türk Amerikan İlişkileri,1.Baskı,21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000
Ülman, A. Haluk, *İkinci Cihan Savaşının Başından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Münasebetleri 1939-1947*,Anka Yayınevi, Ankara,1961

Uraz, Tayfun, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Harp Akademileri Basımevi, 1994, İstanbul

Sever, Ayşegül, *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye, Batı ve Orta Doğu 1945-1958*, 1.Basım, Boyut Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1997

Sıtkı, Egeli, *Taktik Balistik Füzeler ve Türkiye*, Punta Matbaası,
1993, Ankara

Sönmez, Hande(Çeviren), Kuşatılmış Ada: Küba ABD Ablukasının İçyüzü, 1996, Kayhan Matbaacılık, İstanbul

E- KİTAP

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995*), httpsstratejikoperasyon.files.wordpress.com201405prof-dr-fahir-armaoglu-20-yzyl-siyasi-tarihi.pdf,s.229, (Erişim tarihi:23.05.2015)

Uslu, Nasuh, *Türk Dış Politikası Yol Ayrımında*, İstanbul, 2006,S.15, http://eds.a.ebscohost.com/eds/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzcxNjUwMF9fQU41?sid=65f5d4d6-82b7-4789-ac30-8e1a556a826b@sessionmgr4002&vid=2&format=EB&rid=1, (Erişim tarihi:01.12.2015)

DERGİLER

Akarslan, Mediha, 1962 Küba "Ekim Füzeleri"Bunalımı ve Türkiye", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 344, Genel Kurmay Basımevi, Nisan 1995

Dilek, Mehmet, Saik, "ABD Başkanı Dwight David Eisenhower'ın(Ike) Aralık 1959'da Türkiye Ziyareti", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 46, Güz 2010,s.295-332

Doğan, Nejat, Nato'nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey-Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-3

Köni, Hasan S., "Küba Buhranı, Uluslararası Alana Etkisi", *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademi Dergisi*,79, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları,

TEZLER

Demirtaş, Ali, *11 Eylül Sonrası Türk Amerikan İlişkileri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, (Yüksek Lisans), Isparta, 2009

Doğan, Zehra, *Stratejik Ortaklıktan Model Ortaklığa Türk-Amerikan İlişkileri ve Ortadoğu,* (Yüksek Lisans),Ankara,2011
Gemuhluoğlu, V.Selman, *Türk Dış Politikası Açısından Küba Füze Krizi Bağlamında Türkiye'deki Jüpiter Füzelerinin Sökülmesi*, İstanbul Üniversitesi, (Yüksek Lisans), İstanbul, 2003

GAZETELER

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Ulus Gazetesi

İNTERNET KAYNAKLARI

Atmaca, Ayşe, Ömür, "Yeni Dünyada Eski Oyun: Eleştirel Perspektiften Türk-Amerikan
İlişkileri",*http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011713_ayseomuratmaca.pdf,* (Erişim tarihi:28.11.2015)

Balkaya, Sabri, "İkinci Dünya Savaşı Sonrası Kurulan Dünya Düzeni ve Türkiye",2013,*httpwww.jasstudies.comMakaleler52107_11balkayasabri_T-149-164.pdf,* (Erişim tarihi:6.5.2015)

Beriş, Yakup - Gürkan, Aslı, "Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler", 2002, *httparsiv.setav.orgupsdosya28398.pdf,* (Erişim tarihi:14.11.2014)

Cumhuriyet Gazetesi, 13 Temmuz 1947, *http://www.cumhuriyetarsivi.com/monitor/index.xhtml*, (Erişim tarihi: 23.05.2015)

Çağların, Işık, "Kıyamete Bir Kala: Küba Füze Krizi",2014, *http://www.halkinhabercisi.com/kiyamete-bir-kala-kuba-fuze-krizi*, (Erişim tarihi:14.11.2014)

Çakır, M.Faruk, "Amerikan Bakış Açısından Türkiye'de 1957-1960 Dönemi Siyasal Gelişmeleri ve Türk-Amerikan İlişkileri", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, *https://scholar.google.com.tr/scholar?q=detant+d%C3%B6nemi&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5*, (Erişim tarihi:05.05.2015)

"Domuzlar Körfezi Çıkartması ve U-2 Krizi", 2011, *https://infinitectualacademydotcom.wordpress.com/2011/08/18/domuzlar-korfezi-cikartmasi-ve-u-2-krizi/*, (Erişim tarihi: 26.05.2015)

Elekdağ, Şükrü, "Küba Füze Krizi ve Türkiye", *http://www.milliyet.com.tr/1997/10/06/yazar/elekdag.html* , (Erişim tarihi:25.09.2014)

Emeklier, Bilgehan, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi", 2010, *http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararasi-sistemin-analizi/#.VUpofvntmko*, (Erişim tarihi: 06.05.2015)

Ertem, Barış, "Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı", 2009, *sbd.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m24.pdf*, (Erişim tarihi:18.11.2014)

Güler, Yavuz, "II. Dünya Harbi Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri(1945-1950)", *http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayi2/JKEF_5_2_2004_209_224.pdf*, (Erişim tarihi: 28.11.2015)

Gülmez, Nurettin, Tahancı, Bülent, "Soğuk Savaş Dönemi Çekişmelerinden Bir Örnek: U-2 Uçak Krizi", 2014, *httpweb.deu.edu.trataturkilkeleriaiuploaded-_filesfileDergi_28_yeni09_nurettin_bulent.pdf*, (Erişim tarihi:14.11.2014)

Güneş, Kadir, Kemal, "Doğu-Batı İlişkileri ve Nükleer Güç (1945-1985)", *https://scholar.google.com.tr/scholar?q=yum%C5%9Fama+d%C3%B6nemi&btnG=&hl=tr&as_sdt=0%2C5*, (Erişim tarihi: 05.05.2015)

Gümüş, Özlem, "Soğuk Savaş Sonrası Yeni Dünya Düzeni", 2013, *http://akademikperspektif.com/2013/11/07/soguk-savas-sonrasi-yeni-dunya-duzeni/*, (Erişim tarihi:21.11.2014)

Güven, Erdal, "Ver Türkiye'yi al Küba'yı", 2012, *http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=21794988*, (Erişim tarihi:15.07.2013)

"İşte İlk nükleer Türk füzesi: İbrahim", 2010, *http://www.haberturk.com/yasam/haber/584998-iste-ilk-nukleer-turk-fuzesi-ibrahim-galeri*, (Erişim tarihi:05.04.2015)

Kalyon, Levent, "Truman Doktrini Üzerine Bir Analiz",2010, *Harp Akademileri Güvenlik Stratejileri Dergisi,www.harpak.edu.tr/dokuman/gsd_haziran2010.pdf*, (Erişim tarihi: 18.11.2014)

Kantarcı, Şenol, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?", 2012, *dergipark.ulkbim.gov.tr/guvenlikstrtj/article/viewFile5000098871/5000092127*, (Erişim tarihi: 04.11.2015)

"Küba Füzeler Buhranı", *http:www.e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=837564.853374.2452401.0.0.php&K%FCba%20F%FCzeleri%20Buhran%FD*, (Erişim tarihi:15.11.2012)

Ozan, Örmeci, "50. Yılında Küba Füze Krizi",2012, *http://politikaakademisi.org/50-yilinda-kuba-fuze-krizi/*, (Erişim tarihi:25.09.2015)

Oktay, Hüseyin (Guseinov), "Sovyet Atom Bombasının Kısa Tarihçesi", Eğitişim Dergisi, Sayı 17, *http://www.egitisim.gen.tr/OHuseyin_Atombomb.htm*, (Erişim tarihi:24.05.2015)

Öçalan, Gökhan, "Soğuk Savaş Döneminde Karşılaştırmalı Türk ve Amerikan Dış Politikası", 2014, *akademikperspektif.com/2014/01/07/soguk-savas-doneminde-karsilastirmali-turk-ve-amerikan-dis-politikasi/*, (Erişim tarihi:21.11.2014)

Örmeci, Ozan, "Küba Füze Krizi", 2010, *http://ydemokrat.blogspot.com/2010/01/kuba-fuze-krizi.html* , (Erişim tarihi:15.11.2012)

Sancaktar, Caner, "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası'na Marksist Yaklaşım", *bilgestrateji.com/makale/BS2011-2/Demokrat-parti-donemi-turk-dis-politikasina-marksist-yaklasim.pdf*, (Erişim tarihi : 14.11.2014)

"Savunma ile ilgili olan, savunmalık", *http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.559041ecb97799.30342174*, (Erişim tarihi:28.06.2015)

Seydi, Sülayman, "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı (1957-1960)",2011, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *sbedergi.sdu.edu.tr/essets/uploads/sites1343/files/suleyman-seydi-27022013.pdf*, (Erişim tarihi:14.11.2014)

Sever, Ayşegül, "Yeni Bulgular Işığında 1962 Küba Krizi ve Türkiye", *http:// dergiler. ankara.edu.tr./dergiler/42/480/5596.pdf.* , (Erişim tarihi: 17.12.2012)

"Soğuk Savaş Hakkında", 2013, *http://www.paradoxfan.com/forum/index.php?PHPSESSID=12b826e5cc7bdd79da0e407f86e356d4&topic=33542.msg521639#msg521639*, (Erişim tarihi:14.11.2014)

"Soğuk Savaş", *http://www.turkcebilgi.com/so%C4%9Fuk_sava%C5%9F*, (Erişim tarihi: 19.05.2015)

"Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'nin İzlediği İç ve Dış Politika", 2013, *http://asyaahileri.com/turkiye-nin-izledigi-ic-ve-dis-politika_h259.html*, (Erişim tarihi:21.11.2014)

"Rus Deniz Subayı, 3.Dünya Savaşını Engellemiş", *http://static.haberrus.com/headline/2012/09/26/rus-deniz-subayi-3-dunya-savaşini-engellemis.html*, (Erişim tarihi :15.12.2012)

Turan ,Aslıhan P., "ABD-Küba İlişkileri ve Obama Faktörü", 2010, *http://bilgesam.org/tr/index.php?view=article&catid=172%3Aanalizler-latiname...*, (Erişim tarihi: 21.04.2012)

"Türk-Amerikan Münasebetleri", *http://e-tarih.org/soguksavas/?sayfa=1029210.1037231.0.0.0.php&T%FCrk-Amerikan...*, (Erişim tarihi:20.12.2012)

Uslu, Nasuh, "1947'den Günümüze Türk- Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi", *http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/203-232%20nasuh%20uslu.PDF*, erişim tarihi:28.11.2015,
"U-2 Krizi", *http://www.tarihportali.org/soguk-savas-donemi-arastirmalar/4627-u-2-krizi.html*, (Erişim tarihi:18.11.2014)

"22 Ekim 1962: Küba Füze Krizi, dünyayı nükleer savaşın eşiğine getirdi", 2012, *http://www.marksist.org/tarihte-bugun/8653-22-ekim-1962-kuba-fuze-krizi-dunyayi-n...* , (Erişim tarihi:22.11.2013)

http://www.airnewstimes.com/ufo-degil-hayalet-ucak-ussu-24396-haberi.html (Erişim tarihi: 06.11.2015)

http://www.poorwilliam.net/al-021011.html (Erişim tarihi: 06.11.2015)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:U2_GrandSlam-ru.png (Erişim tarihi: 06.11.2015)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Khrushchev_U2.gif (Erişim tarihi: 06.11.2015)

https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCba_f%C3%BCze_krizi#/media/File:Cuban_missiles.jpg (Erişim tarihi: 06.11.2015)

http://www.haberturk.com/yasam/haber/584998-iste-ilk-nukleer-turk-fuzesi-ibrahim-galeri (Erişim tarihi: 06.11.2015)

http://politikaakademisi.org/50-yilinda-kuba-fuze-krizi/ (Erişim tarihi:06.11.2015)

http://www.buzzistasyonu.com/Detay/Turkiye-Kuba-Krizi-Jupiter-Fuzeleri/91 (Erişim tarihi: 06.11.2015)

http://tylerdrdn.blogspot.com.tr/2014_04_01_archive.html, (Erişim tarihi:11.11.2015)

http://www.jfklancer.com/ccrisis.html, (Erişim tarihi: 11.11.2015)

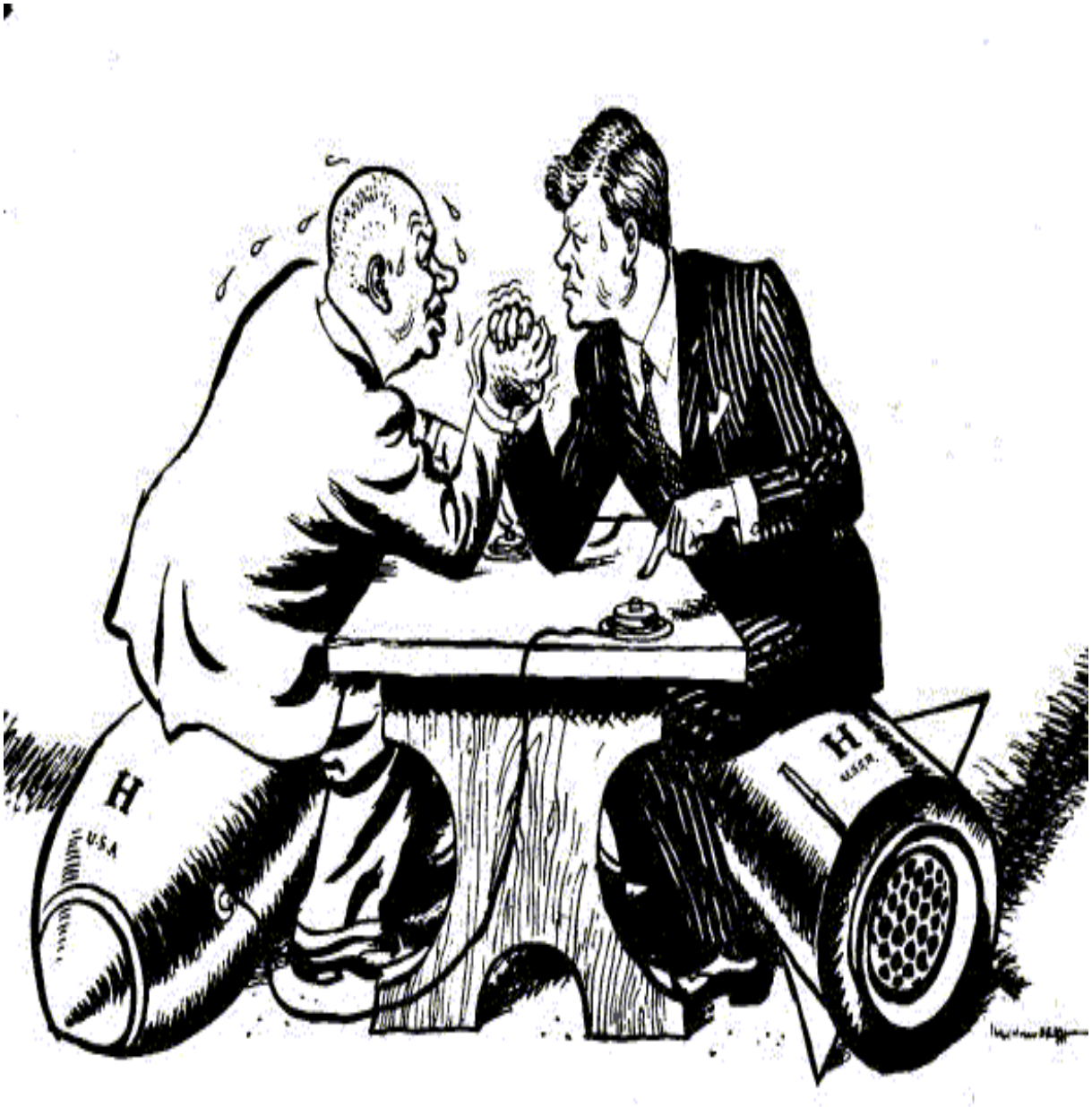
https://govbooktalk.files.wordpress.com/2012/10/distances-of-major-cities-from-cuba.jpg, (Erişim tarihi: 11.11.2015)

EKLER: FOTOGRAFLAR VE GAZETE HABERLERİ

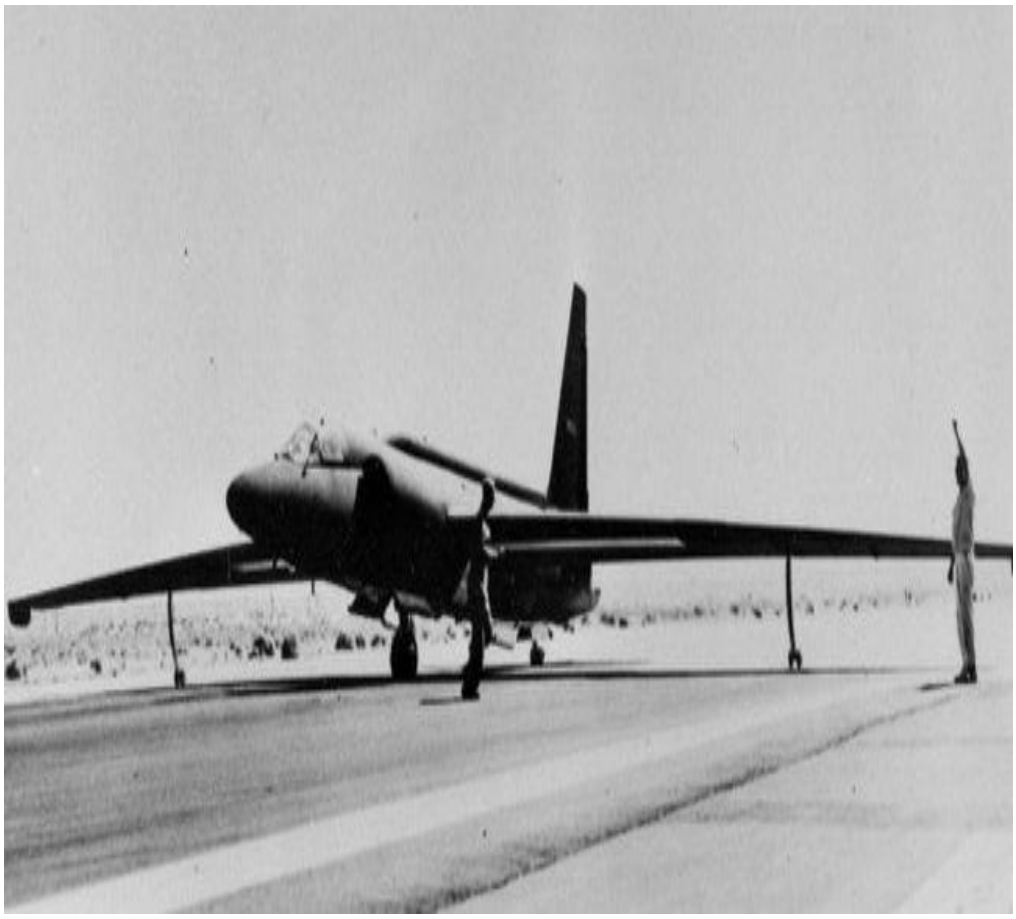
ABD Başkanı Kennedy, SSCB Başkanı Kruşçev ve Küba Lideri Castro[290]

[290] http://politikaakademisi.org/50-yilinda-kuba-fuze-krizi/, erişim tarihi:06.11.2015

İki Süper gücün liderleri Kennedy ve Kruşçev'in Kararlarıyla Dünyayı Nükleer Bir felaketin yaşanıp yaşanmaması iki lidere bağlı olduğunu gösteren bir karikatür[291]

[291] http://www.buzzistasyonu.com/Detay/Turkiye-Kuba-Krizi-Jupiter-Fuzeleri/91, erişim tarihi: 06.11.2015

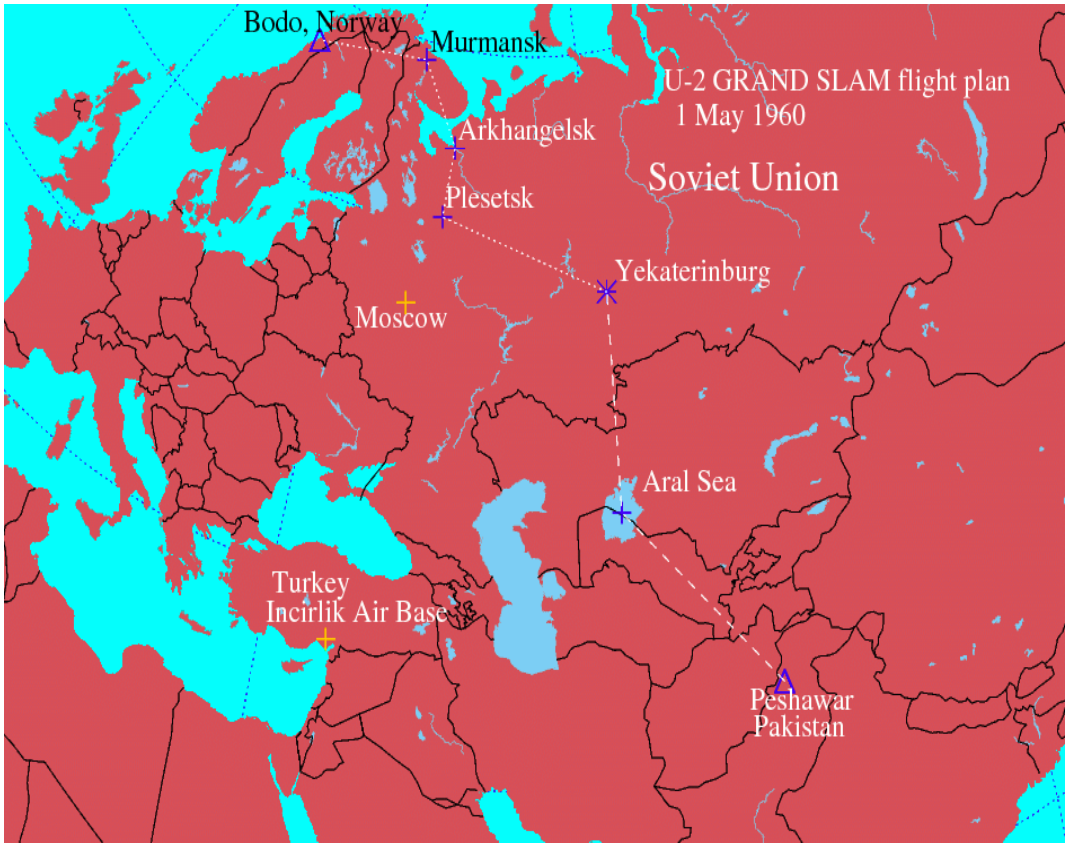
U-2 Uçağı ABD'nin SSCB'nin Faaliyetlerini Takip Ettiği Casus Uçak[292]

[292] http://www.airnewstimes.com/ufo-degil-hayalet-ucak-ussu-24396-haberi.html, erişim tarihi: 06.11.2015

ABD'nin SSCB toprakları üzerinde görüntüler alırken düşürülen ve canlı olarak ele geçirilen Casus Uçak U-2'nin Pilotu Gary Powers[293]

[293] http://www.poorwilliam.net/al-021011.html,erişim tarihi: 06.11.2015

01.05.1960 ABD'nin U-2 Uçağının Uçuş Güzergahı[294]

[294] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:U2_GrandSlam-ru.png, erişim tarihi: 06.11.2015

SSCB Başkanı Kruşçev'in U-2 Uçağının Enkazını Sergilerken[295]

[295] https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Khrushchev_U2.gif, erişim tarihi: 06.11.2015

Küba Füze Krizi'nin ardından ABD'nin Lockheed U-2 casus uçağından çekilen San Cristobal'daki Sovyet MRBM(Orta Menzilli Balistik Füze) Sitelerinin keşif fotoğrafı (01 Kasım 1962)[296]

[296] https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BCba_f%C3%BCze_krizi#/media/File:Cuban_missiles.jpg, erişim tarihi: 06.11.2015

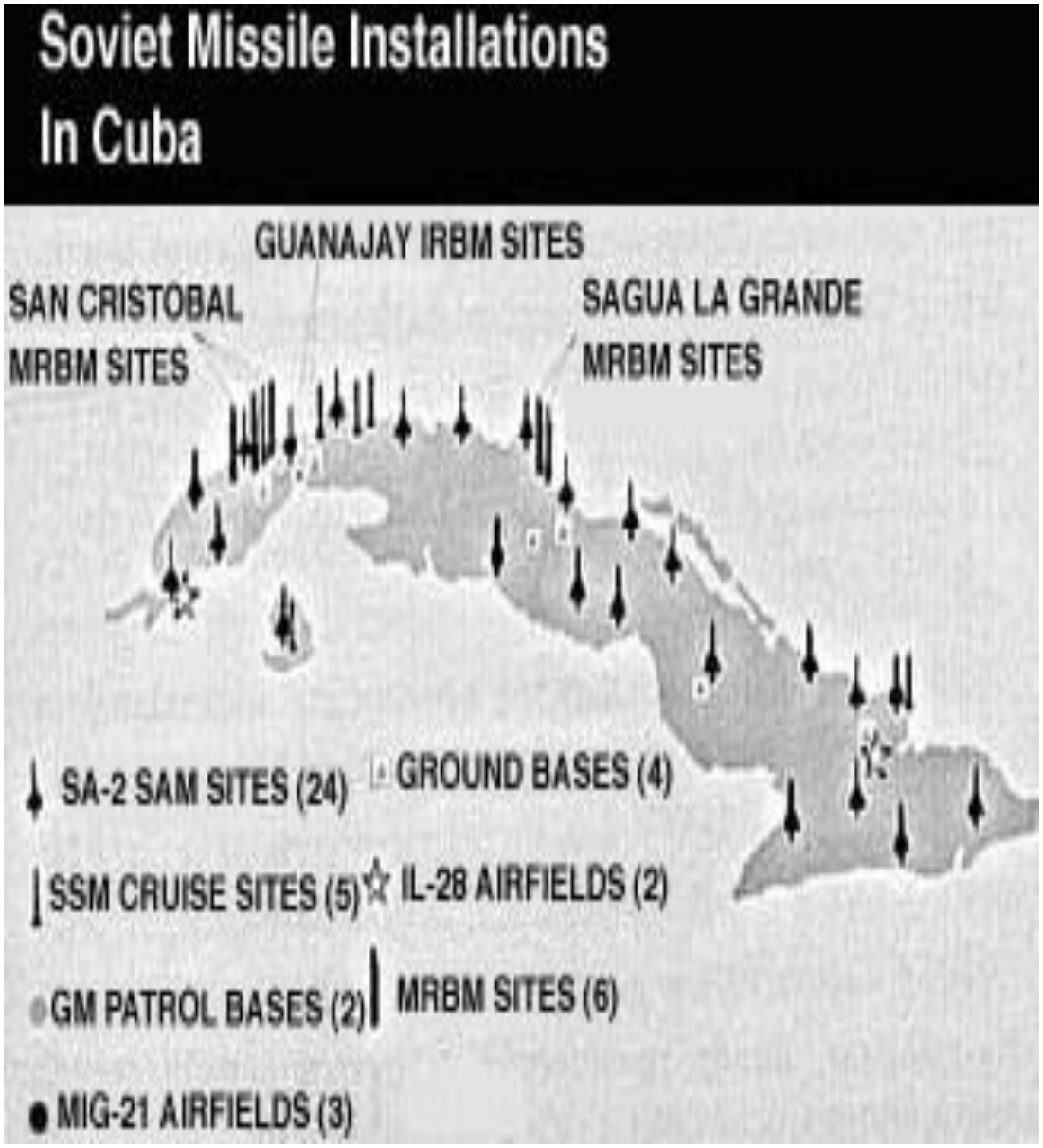
Türkiye'nin ilk nükleer Türk Füzesi: İbrahim[297]

[297] http://www.haberturk.com/yasam/haber/584998-iste-ilk-nukleer-turk-fuzesi-ibrahim-galeri, erişim tarihi: 06.11.2015

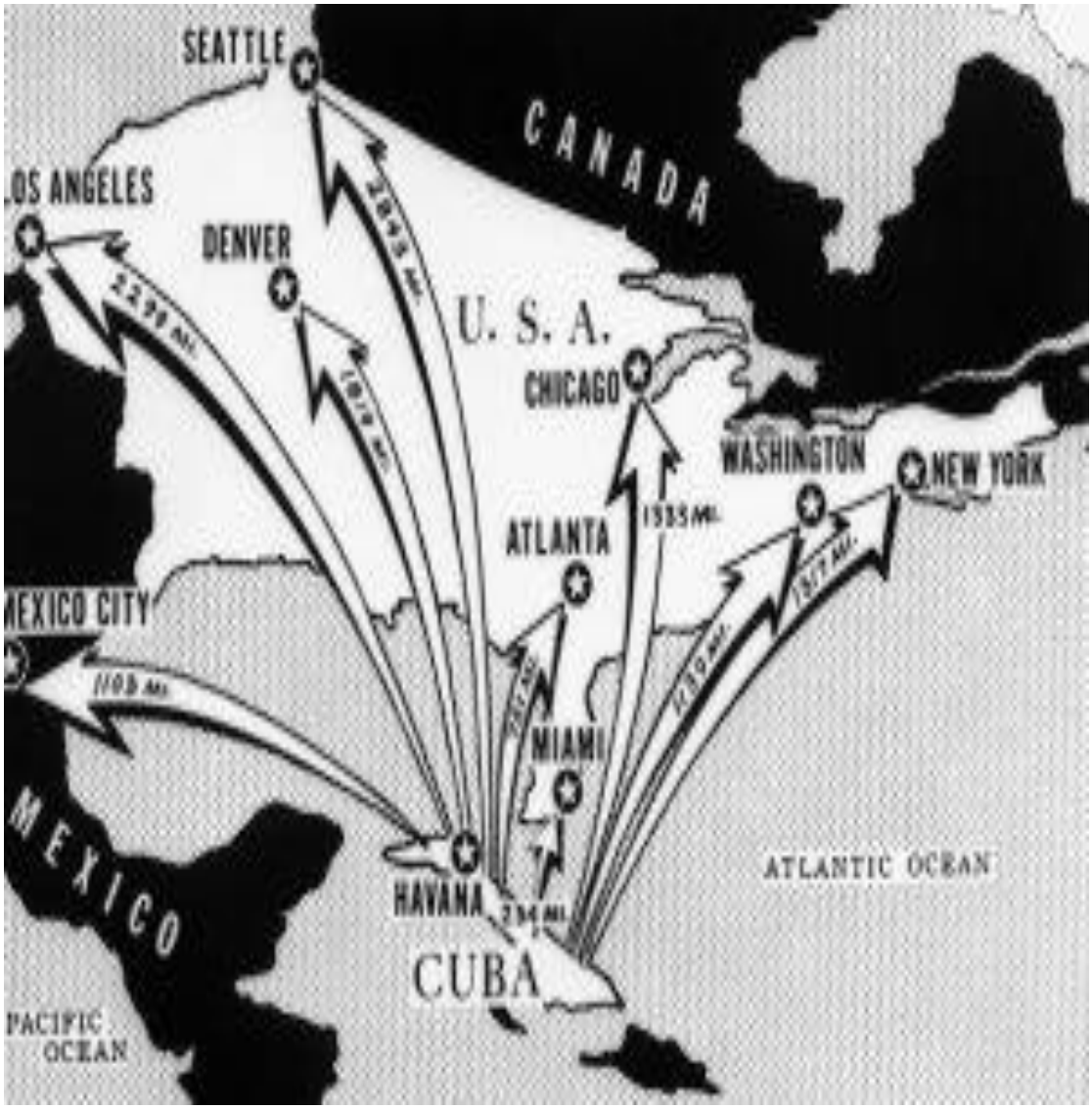
Sovyetler Birliğinin Küba'ya yerleştirdiği R-12 Nükleer Balistik Füzeler[298]

[298] http://tylerdrdn.blogspot.com.tr/2014_04_01_archive.html, erişim tarihi:11.11.2015

Sovyetler Birliğinin 1962 Yılında Küba'ya Yerleştirdiği Füzelerin Konumları[299]

[299] http://www.jfklancer.com/ccrisis.html, erişim tarihi: 11.11.2015

Küba'daki Sovyet Füzelerinin ABD istihbaratlarının tahminine göre olası ABD hedefleri[300]

[300] https://govbooktalk.files.wordpress.com/2012/10/distances-of-major-cities-from-cuba.jpg, erişim tarihi: 11.11.2015

AKŞAM
TÜRKİYENİN EN ESKİ GAZETESİ
Kuruluş yılı: 1918 Sahibi: MALİK YOLAÇ Fiyatı 25 kuruş
1-EKSODUS
2-POLLYANNA
EKİM 24 1962 ÇARŞAMBA
Amerika'nın Küba'yı ablukaya alması üzerine Rusya da dün ordularına "hazırol emri„ verdi
KENNEDY; Kararlı
CASTRO; Sakallı lider
KRUŞÇEF; Ne diyecek?
Küba krizi dünyayı atom harbi ile karşı karşıya bıraktı
KÜBA
KARAİB DENİZİ
SIERRA MAESTRA
Güvenlik Konseyinde Stevenson "Kruşçef'in yanlış hesap yapmamış olmasını dileriz„ dedi
Adanauer'e göre durum karanlık,
WASHINGTON, AP. RUSYA'nın Küba'yı bir nükleer üs haline getirmesine mâni olmak için Amerikan hükümetinin almış olduğu «Abluka» kararı Rusya ile Amerika'yı bir çatışma yoluna sokmuş bulunmaktadır.
ANKARADA KÜBA İLE İLGİLİ TOPLANTI
Alican "döviz tahdid kaldırılmıyacak„ ded

Küba Krizi Dünyayı Atom Harbi ile Karşı Karşıya Bıraktı[301]

[301] Akşam Gazetesi, 24 Ekim 1962

Hürriyet

anın
kanı
ına basan
ye doğum
ü torunları
da kutladı

Batı Almanya'nın
" si ve dünyanın en
damı Dr. Adenauer,
ününü, dün burada-
k Sarayı Schaum.
ınlarının arasında

ünü partisi, on dört
efaletten kurtarıp,
ığu 56 milyon Al-
olarak Adenauer'in
nuncu doğum gü-
caktır. Zira, Batı
yesi, 1963 yılında
hayatının sonuna
1963 sonbaharında
n çekilecektir.
İM ROL

Castro'nun füzeleri geçit töreninde

KÜBA'da Castro'nun iktidara gelişinin dördüncü yılı münasebetiyle büyük bir tören ve askerî gövde gösterisi yapılmıştır. 2 ocak günü Havana'nın ana caddesinde yapılan askerî törende Küba füzeleri de geçite iştirak ettirilmiştir. Fotoğrafta, füzelerin geçişi görülmektedir. Arka plândaki Zirai Kalkınma Enstitüsü binasını boydan boya kaplıyan Castro'nun resmi üzerinde 'Kazanacağız" ibaresi göze çarpmaktadır. (Foto: - Hürriyet A.P.)

Sovyet Füzeleri Küba'da Geçit Töreninde[302]

[302] Hürriyet Gazetesi, 08 Ocak 1963

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR
CUMARTESİ 3 KASIM 1962
Kurucusu: KEMAL ATATÜRK

Küba'nın karşısına isabet eden bölgelerde Amerika tedbirlerini arttırdı

Füzeler hızla sökülüyor

Satır, Konya, Kastamonu ve Sinop CHP kongresinde bulunacak

Bir CHP. heyeti de Karadeniz illeri Kongrelerini takip edecek

M. Eğitim Bakanlığı Binasının temeli atıldı

İnönü'nün kabulleri

Castro, Rusya ile Küba arasında görüş ayrılığı vardır, dedi

Amerikan uçakları Küba üstünde keşif uçuşlarına devam ediyor

"Bütün idare âmirleri tarafsız olmalıdır,,

Bekata, valilere gönderdiği tamimde devlet dairelerinde iş takip eden vatandaşı canından bezdirmeyin dedi

3 yeni tefrika

Vadideki ZAMBAK

CIA

Küba'daki Sovyet Füzeleri Sökülüyor[303]

[303] Ulus Gazetesi, 03 Kasım 1962

kazadan sonraki durumu görülmektedir.

Amerika Kübada ablukayı kaldırdı

24 ekimdenberi devam eden deniz ablukası, Kruçef'in Kübadaki İlyuşin 28 tipi uçakları da geri çekeceğini temin etmesi üzerine kalktı

Washington, 21 (a.a.) — Başkan Kennedy dün geceki basın konferansında, halen Küba'da bulunan Sovyet yapısı «İl-28» tepkili bombardıman uçaklarının 30 gün içinde geri çekileceğine dair teminat aldığını bildirmiş ve Amerikan Savunma Bakanı Robert McNamara'ya, Küba etrafındaki deniz ablukasının kaldırılması hususunda emir verdiğini açıklamıştır.

Sovyet silâh ve füzelerinin Küba'ya yığılmaya başladığı tarihtenberi kendisiyle Sovyet lideri ara-

— Arkası Sa. 5. Sü. 6 da —

kezinden uçak
eke yakalandı
adığı yerde dört
nalzeme bulundu
sa hifemizde bulacaksınız)

KENDİ KENDİMİZİ Tenkîd

Bu daha acı

Türk Basını ABD'nin Küba Ablukasını Kaldırdığını Duyuruyor[304]

[304] Cumhuriyet Gazetesi, 22 Kasım 1962

tersine dönerek, birbiri üzerine yuvarlanıp ters dönmüştür. Yukarıdaki resimde, Ünye'ye gitmekte olan şoför Armağan Soytürk idaresindeki plâkasız kamyonla (alttaki), bu kazaya sebebiyet veren 33 AC 506 plâkalı pırasa yüklü kamyon, (üstteki) görülmektedir. (Foto: Hürriyet - Acar ŞÖLEN)

Türkiyeye, Polaris Füzeleri verilecek

Ordumuzda mevcut vurucu ve modern silâhlar da arttırılıyor

Ankara, 23 (Hususi) — Bakanlar Kurulunun bu sabahki (dün sabahki) toplantısında, Türkiye'nin NATO ve Batı Savunma İttifakları içindeki durumu gözden geçirilmiş ve Birleşik Devletlerin, bize vermeyi teklif ettiği, mevcutlara nazaran daha mütekâmil Polaris füzelerinin, bir an önce memleketimize gönderileceği anlaşılmıştır. Polaris füzelerinin geliş tarihi, kesinlikle belli olmamakla beraber, yetkililer, sadece "En kısa zamanda" demekle, bu silâhların önümüzdeki aylar i-

(Devamı Sa. 7. Sü. 5 de)

Ekrem Alican Toptan siyasi Affa taraftar

Ankara, 23 (Hususi) — YTP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican, bu akşam bir demeç vererek, birinci Kayse-

Jüpiter Füzelerinin Yerine Teknolojik Olarak Daha Üstün Olan Polaris Füzeleri Verilecek[305]

[305] Hürriyet Gazetesi, 24.01.1963

ANKARA, ÖZEL

an Dinçer dün, Personel Reformu konusunda verdiği demeçte, «Hükû- prensip olarak, memur tensikatını düşünmemektedir. Fakat, personel z ve bütçemiz karşısındaki durumunu da önemle hesaba katmak mev-

Çelikten dev bir balinaya benzeyen, Polaris füzeleriyle mücehhez «Sam Houston» atom denizaltısı dün İzmir'e gelirken.

Polaris taşıyan atom denizaltısı İzmir'de

Körfeze kadar su altından gelen "Sam Houston,, u Meclis Başkanı ve Savunma Bakanı da ziyaret etti

İZMİR, ÖZEL

DÜNYANIN en modern ve en kudretli harb aracı olan ve içinde 16 Polaris füzesi taşıyan Amerikan Sam Houston atom denizaltısı dün İzmir'e gelmiştir. Akdeniz'e gelen ilk Polaris denizaltısı olan Sam Houston saat 12 yi birkaç dakika geçe İzmir körfezine girmiş ve beraberindeki Türk - Amerikan hücumbotlarının refakatinde ağır ağır seyrederek

Devamı Sa. 7, Sü. 4 de

☆

THRESHER bulunamıyor

WASHINGTON, A.P., A.A., RADYO

34 üncü "KUR'ÂN-I KERÎM'İN TÜRKÇE ANLAMI,, İLÂVEMİZİ BUGÜN

Polaris Deniz Altısı İzmir'de[306]

[306] Milliyet Gazetesi, 15 Nisan 1963